

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för arkeologi
och antik historia

Placera ut de döda

En arkeologisk analys av kroppsposition och begravningsritual inom
gropkeramisk kultur på Gotland

Magisteruppsats 30 hp i arkeologi
VT 2018

Författare: Felicia Westerberg
Handledare: Paul Wallin
Campus Gotland

Abstract

Westerberg, F. 2018. *Placera ut de döda -en arkeologisk analys av kroppsposition och begravningsritual inom gropkeramisk kultur på Gotland.*

Westerberg, F. 2018. *Laying out the dead -an archeological analysis of body position and funeral rite in the Pitted Ware Culture on Gotland.*

A one-year master's thesis in Archaeology and Ancient History, Uppsala University.

In this paper, I analyze body position and orientation based on material from nine grave fields belonging to the Pitted ware culture (3300-2400 BC) on Gotland, Sweden. The archeological sites consist of Ajvide, Fridtorp, Grausne, Gullrum, Hemmor, Ire, Visby, Västerbjers and Västerbys. The aim of the thesis is to generate information, through the use of Correspondence Analysis, about the individuals and similarities and differences in an attempt to discern possible structures in ritual practice. The subject of the thesis is discussed with a focus on ritual based on Pierre Bourdieu's (1977) theories relating to practice and habitus.

The analysis shows that specific body positions were preferred, which expressed minor variations between the archaeological sites. At the same time, it was possible to discern specific practices that were more frequent in certain areas. The dead were most often arranged either in a supine position or on their sides with knees straight or flexed, in a crouched position. The placement of the body in flexed position expressed a distinct differentiation linked to the degree of contraction of the knee- and hip joint, which show that there existed guidelines or standards in the practice of body position. The result also indicated age and gender differentiations expressed through skeletal position and orientation, which were expressed differently within some of the populations. The study has identified both regional and local patterns in ritual practice in relation to body position and orientation. Possibly, the different archaeological sites expressed their own interpretation of the funerary rite, which included the process of laying out the dead body, within the norm of what was socially acceptable in the Pitted Ware culture. Possible interpretation relating to similarities and differences in the material are further discussed in the thesis in order to identify a ritual context.

Nyckelord: *Kroppsposition, gravar, Gropkeramisk kultur, ritual, mellanneolitikum, Gotland, Korrespondensanalys.*

Keywords: *Body position, burials, Pitted Ware culture, ritual, Middle Neolithic, Gotland, Correspondence Analysis.*

Omslagsbild: Fotografi av grav nr. 82, vid Ajvide gravfält, Eksta socken. Bilden tagen från Ajvide projektets rapport (Norderäng 2007:14).

Magisteruppsats i Arkeologi 30 hp.Handledare: Paul Wallin. Ventilerad och godkänd 2018.

© Felicia Westerberg

Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet, Campus Gotland, Cramérgatan 3, 621 67 Visby, Sweden.

Tack

Tack till min handledare Paul Wallin för hans tålamod och vägledning. Ett stort tack till min sambo för hans konstanta stöd och uppmuntran och min son Vilde för hans styrka. Enormt tack till min kära far för att han visade mig vägen och såg till att jag nådde fram. Ett stort tack även till Mikaela Bergstedt och Hannes Theorell för er vänskap, vägledning och kunskap om de mest triviala sakerna. Utan er hade inte denna uppsats funnits.

Till Vilde

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	6
1.1. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
1.2. AVGRÄNSNINGAR	7
1.3. KÄLLKRITIK.....	7
2. BAKGRUND & TIDIGARE FORSKNING	10
2.1. GROPKERAMISK KULTUR	10
2.2. DET GROPKERAMISKA GRAVSKICKET.....	10
2.3. DE GROPKERAMISKA LOKALERNA.....	11
2.3.1. Ajvide i Eksta socken.....	12
2.3.2. Fridtorp i Västerhejde socken.....	12
2.3.3. Grausne i Stenkyrka socken.....	13
2.3.4. Gullrum i Näs socken.....	13
2.3.5. Hemmor i När socken	13
2.3.6. Ire i Hangvar socken	13
2.3.7. Visby i Visby socken.....	14
2.3.8. Västerbjers i Gothem socken	15
2.3.9. Västerbys i Hall socken	16
2.4. KROPPSPOSITION	16
3. KÄLLMATERIAL.....	18
3.1. AJVIDE.....	18
3.2. VISBY.....	19
3.3. FRIDTORP	20
3.4. GULLRUM.....	20
3.5. GRAUSNE.....	21
3.6. HEMMOR.....	21
3.7. IRE.....	21
3.8. VÄSTERBJERS.....	22
3.9. VÄSTERBYS	23
4. METOD	24
4.1. MÄTNING AV ARMBÅGS-, HÖFTLEDS- OCH KNÄLEDSVINKELN	25
4.2. KORRESPONDENSANALYS.....	26
4.3. KORRESPONDENSANALYSENS VARIABLER.....	27
4.3.1. De nedre extremiteternas position	27
4.3.2. Enskild armposition.....	28
4.3.3. Sammansatt armposition	28
4.3.4. Huvudposition	28
4.3.5. Individualitet.....	29
4.3.6. Orientering.....	29
4.3.7. Ålder & Kön.....	30
4.4. DEFINITIONER.....	30
5. TEORI	31
5.1. HANDLINGSTEORETISKT PERSPEKTIV PÅ RITUALTEORI.....	31
5.2. HABITUS	32
6. ANALYSRESULTAT	33

6.1. MÄTNINGSRESULTAT	33
6.1.1. <i>Hockerläge A och B</i>	34
6.2. KORRESPONDENSANALYS - REGIONALA TENDENSER INOM GRK PÅ GOTLAND.....	34
6.2.1. <i>Kön</i>	35
6.2.2. <i>Ålder</i>	36
6.3. KORRESPONDENSANALYS – LOKALA TENDENSER INOM GRK PÅ GOTLAND	38
6.3.1. <i>Ajvide</i>	38
6.3.2. <i>Visby</i>	39
6.3.3. <i>Västerbjers</i>	41
6.3.4. <i>Fridtorp</i>	43
6.3.5. <i>Ire</i>	43
6.4. KORRESPONDENSANALYS - AJVIDE, FRIDTORP, IRE, VISBY & VÄSTERBJERS.....	44
6.4.1. <i>Analys av kroppsposition (lokal, kön, ålder och orientering)</i>	44
6.4.2. <i>Analys av kroppsposition (lokal, kön och ålder)</i>	46
7. DISKUSSION	48
7.1. REGIONALA OCH LOKALA TENDENSER.....	48
7.2. KRONOLOGI OCH KULTURELL PÅVERKAN FRÅN STRIDSYXKULTUREN	50
7.3. ÅLDER	51
7.4. KÖN	53
7.5. ETT RITUALISERAT BETEENDE.....	54
8. KONKLUSION	56
9. SAMMANFATTNING.....	59
10. LITTERATURFÖRTECKNING	61

1. Inledning

Denna uppsats behandlar kroppsposition och orientering av den döde i graven inom den gropkeramiska kulturens (GRK) gravskick på Gotland, under mellanneolitikum (3300–2400 f.Kr). Val av ämne för magisteruppsats baseras på ett personligt intresse för stenålderns gravskick och ritualer, vilket innefattar kroppsposition och osteologiska aspekter av materialet. Analysen behandlar kroppsposition i syfte att få förståelse och mer insikt om gropkeramikernas begravningspraktik och identitet. En stor variation förekommer i hur olika samhällen och kulturer reagerar och hanterar den dödes kropp och döden. GRK uppvisar en komplexitet i dess begravningspraktik och ritual och därmed även en komplex bild av kroppen. Denna uppsats kan förhoppningsvis tillföra mer information och förståelse för hur kroppen och döden representerades genom kroppsposition. Uppsatsen baseras på ett intresse att undersöka ifall det är möjligt att påvisa en struktur men även individuella fenomen bakom kroppsposition som praktik. Parker Pearson (1999:6) menar att även små skillnader i arm- och benposition kan indikera en skillnad mellan olika grupper inom en lokal. Förekommer det normer för en viss grupp inom GRK på Gotland eller reflekterar de olika kategorierna av kroppspositioner en enhet?

Det har utförts lite forskning runt kroppsposition kopplat till stenåldersmaterial i Sverige. Gunborg Ohlson (senare Janzon) (1968), Janzon (1974) och Roger Edenmo (1997) är några av få forskare som behandlar kroppsposition utifrån ett mer omfattande perspektiv. En stor del av den information som behandlar kroppsposition finns som inslag i annan forskning runt gravskick och förekommer då främst i en kortare beskrivning av gravarna. Ofta handlar det istället om vad den materiella kulturen och arkeologiska kontexten kan berätta om kroppen. Det är därför viktigt att det utförs mer forskning runt kroppsposition. Det är även av vikt att en mer omfattande diskussion förs runt vad kroppsposition kan berätta om det forntida samhället. Denna analys tillför ett unikt perspektiv då den behandlar majoriteten av de mellanneolitiska gravarna som har påträffats på Gotland. Uppsatsen tillför därmed en mer ingående beskrivning och jämförelse av lokalerna än vad som tidigare har genomförts gällande kroppsposition på Gotland under stenåldern.

1.1. Syfte och Frågeställningar

Undersökningens övergripande problemområde är att analysera kroppsposition och orientering i graven inom nio gropkeramiska lokaler på Gotland. Med individen som utgångspunkt förs en diskussion kring begravningspraktik, ritual, social miljö och struktur. Uppsatsens huvudsyfte är att sammanställa information gällande kroppsposition inom GRK på Gotland. Syftet är även att granska de likheter och

skillnader som existerar mellan lokalerna och individerna för att urskilja strukturer i ritual och praktik. Utifrån källmaterialet har en jämförelse av varje individ utförts utifrån kroppsposition i graven, orientering, gravens läge, samt individens kön och ålder. En korrespondensanalys har applicerats på källmaterialet i syfte att urskilja möjliga mönster och därmed fördjupa vår kunskap om gropkeramisk begravningspraktik och gravskick på Gotland.

Följande frågor kommer att diskuteras i magisteruppsatsen:

1. Hur är individerna i materialet positionerade i graven?
2. Går det att utläsa några mönster utifrån en analys av kroppsposition?
3. Är det möjligt att relatera mönster i kroppsposition och orientering till mer individbetonade faktorer såsom ålder och kön?
4. Hur kan skillnader och likheter i kroppsposition i det undersökta gravmaterialet tolkas?

1.2. Avgränsningar

Analysen har avgränsats geografiskt, utifrån vald tidsperiod och källmaterial. Uppsatsen behandlar GRK under mellanneolitikum (3300–2400 f.Kr.) på Gotland med fokus på kroppsposition och orientering i graven. Sammanlagt behandlas nio lokaler på Gotland: Ajvide i Eksta socken, Fridtorp i Västerhejde socken, Grausne i Stenkyrka socken, Gullrum i Näs socken, Hemmor i När socken, Ire i Hangvar socken, Visby i Visby socken, Västerbjers i Gothem socken och Västerbys i Hall socken. Skelettmaterial har uteslutits ur analysen vid brist på information om kroppsposition. Material har även uteslutits då skelettet var för skadat och fragmenterat, samt vid tillfällen då individen inte påträffats i ursprunglig position i graven, *in situ*, av olika orsaker (grävningsmetodik, jordbruksarbete, miljö etc.). Undersökningen av givna lokaler har även avgränsats i form av val av metodik, där en statistisk multivariat analys appliceras i form av en korrespondensanalys. En avgränsning av materialet har även skett gällande val av relevanta variabler i korrespondensanalysen utifrån undersökt skelettmaterial.

1.3. Källkritik

En källkritisk aspekt gällande kroppsposition är att det alltid sker en viss förändring av skelettets ursprungliga position. En viktig faktor som påverkar kroppens ursprungliga position är processen som sker då kroppens mjuka vävnader bryts ner. Andra faktorer som påverkar är fyllnadsmaterial, förflyttning av jordmaterial, gravens form och organiskt material (Ohlson 1968:259). De delar av kroppen som är mest utsatta vid förändring och yttre störning är kranium, fotben och handben, vilket beror på deras yttre läge på kroppen. Då ansiktsriktning behandlas är det viktigt att vara medveten om att kraniet, jämförelsevis, är ett väldigt tungt ben. Därmed kan kraniet ofta påträffas i en mer avvikande position i relation till dess ursprungliga position jämfört med resterande skelettdelar (Ohlson 1968:259). För ytterligare diskussion kring sekundärt och primärt skelettläge och position, se *Bakgrund & Tidigare*

Forskning. Andra källkritiska element som kan påverka analysen och skelettets sekundära kroppsposition är hur lokalerna undersöktes och vilka grävningsmetoder som applicerades. Ifall gravenheterna undersöktes under ogynnsamma yttre förhållanden eller i samband med exploateringsgrävningar sker undersökningen ofta under en kortare tidsperiod och med mindre finansiering. Det kan påverka val av grävningsmetod och kan då även påverka skelettmaterialets karaktär, vilket innebär svårigheter vid jämförande av gravarna i materialet.

Bedömning av kroppsposition i graven innehåller ofta ett subjektivt element. I syfte att undvika möjliga felkällor vid bedömning av position och öka analysens tillförlitlighet har mätningar av höftledens-, knäledens- och armbågsledens vinkel utförts. Enligt Ohlson (1968:256) är mätning av vinklarna nödvändigt för att ett graderingssystem av hockerläge ska kunna appliceras på ett material. I denna analys har mätning av vinklar utförts utifrån planritningar, publicerade fotografier och bilder i litteratur föreställande skelettet i dess position (*in situ*). Mätningar av vinklar har utförts två gånger vid olika tidpunkter.

Utöver mätningar har även definiering av terminologi och beskrivningar av källmaterialet utförts för att öka undersökningens tillförlitlighet. De individer som har utfört arkeologiska undersökningar av lokalerna som behandlas i denna analys har applicerat skilda metoder för dokumentering. Då det förekommer skillnader kopplat till disciplin, språk och terminologi kan det innebära svårigheter att tolka materialet då det försvårar en korrekt jämförelse av materialet. Exempelvis, har skelettfynd från lokalen i Visby inte alltid dokumenterats utifrån gravenhet utan har växelvis betecknats som enskilda skelett. Det har lett till svårigheter att räkna ut antalet gravar från lokalerna men även antalet individer i respektive grav. Skilda numreringsystem har även applicerats inom de olika lokalerna. Janzons (1974) numreringsystem och beteckning gällande kroppsposition och orientering varit utgångspunkt för arbetet för att minska möjliga felkällor i jämförelse mellan lokalerna. För att undvika inkorrekt bedömning av kroppsposition har neutral terminologi applicerats i så stor mån som möjligt. Bedömning av väderstreck i relation till skelettets orientering skiljer sig i ett fåtal fall mellan litteraturen och avbildningar av skeletten i planritningen. I de fall då felaktigheter förekommer har planritning varit utgångspunkt för bedömning av orientering. Dokumentation av orientering kan vara ungefärlig beroende på hur kroppen är placerad och hur mycket ryggraden är böjd. I syfte att undvika möjliga felkällor beskrivs det i arbetet hur bedömning av skelettets orientering och riktning har utförts, se *Metod*. Gällande ålder- och könsbedömning har respektive osteologs terminologi citerats och utifrån det har ålder delats in i ett intervall inför den statistiska analysen. Indelning i åldersintervall har skett för att minska möjliga felkällor då det ofta är svårt att utföra en exakt bedömning av ålder på arkeologiskt skelettmateriel. Flera faktorer (miljö, fysisk aktivitet, sjukdomar, föda etc.) påverkar skelettet så att en exakt åldersbedömning kan vara svår (During 1996:35). Endast könsbedömning av vuxna individer, det vill säga *adultus*, *maturus* och *senilis* (>18 år), har använts i denna analys. Könsbedömning av individer yngre än 18 år är ytterst osäkert då människoskelettets tillväxt avslutas vid 18–25 år (During 1996:42).

Då gravfälten som behandlas i undersökningen har använts under flera hundra år förekommer det en kronologisk problematik, vilket betyder att variationer som påvisas i analysen även kan kopplas till tid. Då majoriteten av skeletten inte har

daterats individuellt går det inte att bedöma om/när ritualer har förändrats. Vissa olikheter kan dock vara kopplade till förändringar i gravritual från tidig till senare mellaneneolitisk tid. På Ajvidelokalen har Wallin (2017:124, 2014) indikerat att gravritualen kan ha varit mer enhetligt utförd under tidsperioden 2900–2700 f.Kr. och lite mer varierande i ett senare skede (2700–2300 f.Kr.), möjligen under påverkan av stridsyxekulturen.

2. Bakgrund & Tidigare Forskning

2.1. Gropkeramisk kultur

Spår av GRK har påträffats på flera olika platser i Skandinavien, dels längs kusterna i Syd- och Mellansverige, Danmarks norra kust samt på Öland, Gotland, Åland och i Norge (Burenhult 1982:157). Inom GRK är det möjligt att urskilja flera mindre lokala grupper, vilket kan bero på att kulturen uppvisar stor variation över stora geografiska områden (Edenmo, Larsson, Nordqvist & Olsson 1997:135). Karaktäristiskt för GRK är de gropornerade lerkärlen (Englund 1982:3). Keramiken är grov, ornerad med gropar och streck och finns i stora mängder på de mellanneolitiska lokalerna på Gotland (Englund 1982:9). Kulturen beskrivs oftast som en kustbunden jakt- och fiskekultur som främst försörjer sig på sälfångst och vildsvinsjakt. Emellertid ingick även svinskötsel som ett viktigt element (Englund 1982:3). Inger Österholm (1989:192) menar dock att även boskapsskötsel (tamsvin, får/get, nöt) och sädesodling till viss del förekom. Fynd och utveckling inom redskap och keramik tyder på att det även förekom kontakter mellan Gotland och östra Sverige, Åland, Baltikum och Finland under denna tidsperiod (Österholm 1989:98).

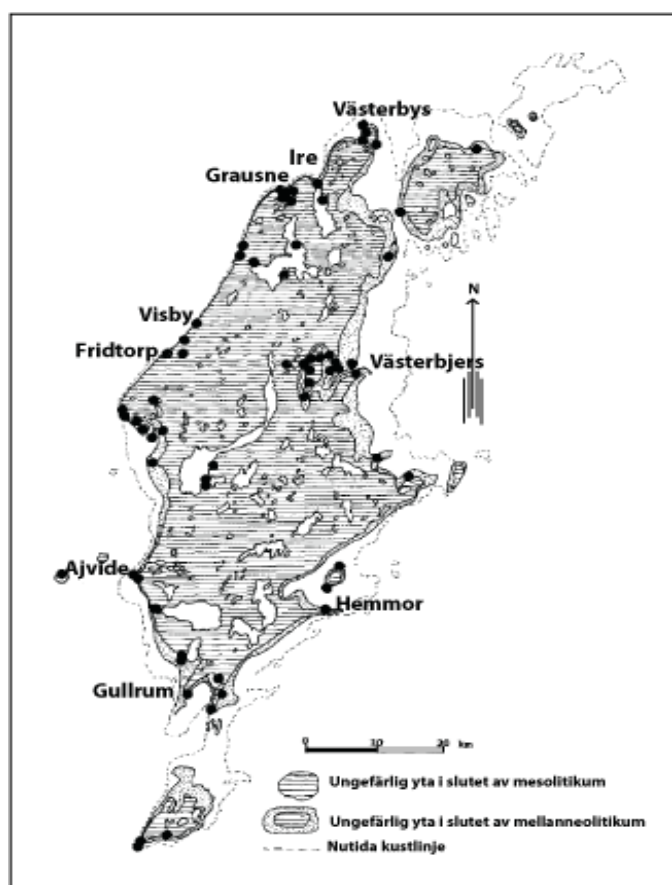
2.2. Det gropkeramiska gravskicket

Gotland är rikt på skelettgravar från GRK, vilka ofta är placerade i direkt anslutning till boplatserna (Kanvall 1994:7). Till följd av att jorden är väldigt kalkrik på Gotland är även många av skelettgravarna välbevarade (Burenhult 1982:160). Flatmarksgravar är ett dominerande inslag inom det gropkeramiska gravskicket på Gotland. Det är en gravkonstruktion som ofta uppvisar mindre tydliga spår efter gravens omfattning och begränsning (Janzon 1974:25). Inom GRK förekommer främst gravkonstruktioner för en individ men det förekom även gravar för två, tre eller fyra individer. De dödas kroppsposition varierar på de undersökta gravfälten. Mest förekommande är att den döde har placerats i utsträckt ryggläge (*supine position*), utsträckt sidläge eller liggande hockerläge (*crouched position*) (Janzon 1974:23). Det förekommer en stor variation i hur armar och ben har positionerats i relation till de olika kroppspositionerna. Utöver definitionen av vad en ”typisk” gropkeramisk grav är, förekom det även variationer i form av spridda ben, ett urval och borttagande av kroppsdelar, kremerade ben, människoskelett som inte är kompletta, paketgravar och kenotafer (Larsson 2009:109, Wallin 2014:47, 55–58). Rikligt med gravgods förekommer i flertalet av de mellanneolitiska gravarna. Keramik, flintaavslag, pilspetsar, minieggblad, skafthålsyxor, rät- och tväreppade yxor, slip- och brynstenar, rörben (fågel), tandsnäckans skal (*Dentalium*), metkrokar, skifferspetsar, benplattor och rödockra är exempel på fynd som har påträffats i gravarna på Gotland från denna tidsperiod (Janzon 1974:46; 111).

Gotländsk stenålder behandlas bland annat översiktligt i Nils Lithbergs publikation ”*Gotlands stenålder*” från 1914 och av John Nihlén i ”*Gotlands stenåldersboplatser*” från 1927. Bozena Wyszomirskas publikation ”*Figurplastik och gravskick*” från 1984 behandlar groppkeramiskt gravskick i Sverige och utför en jämförelse med det samtida gravskicket i Sovjet och Finland. Gunborg O. Janzons avhandling ”*Gotlands mellanneolitiska gravar*” från 1974 och Helena Anderssons avhandling ”*Gotländska stenåldersstudier -Människor och djur, platser och landskap*” från 2016 är även betydelsefulla inom den forskning som behandlar mellanneolitikum på Gotland och dess gravskick. Janzon (1974) behandlar mer ingående gravarna från de mellanneolitiska lokalerna; Gullrum, Hemmor, Ire, Visby, Västerbjers och Västerbys, vilket har varit till stor hjälp för denna undersökning.

2.3. De groppkeramiska lokalerna

Geografiskt är de nio lokalerna belägna i närhet till hav eller vattendrag, se *Fig. 1*. Det är ett mönster som även visar sig i Syd-, Väst- och Östsverige, där boplatserna sällan förekommer i inlandet och då vid insjöar (Edenmo *et al.* 1997:200). Fem av lokalerna (Ire, Grausne, Visby, Fridtorp och Ajvide) som behandlas i denna uppsats är belägna på Gotlands västra sida. Västerbys ligger på Gotlands norra del, men kan även tolkas vara belägen på den västra sidan av Gotland, medan Gullrum är beläget på den sydliga delen av Gotland och Västerbjers och Hemmor på den östra sidan. Flera av de groppkeramiska lokalerna är orienterade i en västlig- eller sydvästlig riktning. Emellertid har lokalen vid Hemmor varit belägen på en nordsluttning medan lokalen i Västerbjers haft en sydöst-nordvästlig sträckning (Janzon 1974:118).

Figur 1. Nio stenålderslokaler på Gotland (efter Österholm 1989:57) modifierad av Felicia Westerberg 2018.

2.3.1. *Ajvide i Eksta socken*

Ajvidelokalen ligger belägen på sydöstra Gotland i närheten av Lilla och Stora Karlsö. Under den tid då gravarna anlades låg emellertid lokalen nära havet och strandlinjen, medan den idag är lokaliserad cirka en kilometer från kusten (Burenhult 1997:15f) och består av åker- och betesmark (Österholm 2008:11). Lokalen har varit känd sedan 1922, då den upptäcktes av Oscar Vilhelm Wennersten. John Nihlén utförde dock endast en provgrävning året därpå (Nihlén 1927:93f). En skelettgrav upptäcktes 1958 på en åker utanför Ajvide, vilken bestod av en skelettsamling nerlagd i en grop (Nylén 1959). Utöver detta har inga större utgrävningar utförts i området innan Ajvide-projektet startades 1983 (Burenhult 1997:16). Undersökningarna 1983 och framåt inleddes till följd av Inger Österholms doktorsavhandling om Gotlands stenålder, där Ajvide var ett referensområde för bedömning av övriga boplatssområden på ön. Undersökningarna skedde inom ramen för projektet "*Gotlands stenålder*", ledd av Göran Burenhult och Inger Österholm (Österholm 2008: 9). Projektet har utvecklats till att bli en av de största arkeologiska undersökningarna av stenåldersmaterial som utförts i Europa (Burenhult 1997:7). Undersökningarna av Ajvide har utförts i två utgrävningsperioder; 1983–1986 och 1992–2009, där sammanlagt 85 gravar och 89 individer har påträffats (Norderäng 2010:11). Under den första perioden påträffades totalt 18 gravanläggningar (nr. 1–18) (Österholm 2008:15). Med 43 gravanläggningar (nr. 19–62) undersöktes mellan åren 1992–1998 (Burenhult 2002:96). Under utgrävningen som genomfördes 1999 undersöktes fem gravar (grav nr. 63–67). Mellan åren 2000–2008 påträffades gravanläggningarna nr. 68–75 och nr. 77–85. 2017 utfördes den senaste grävningen av Ajvide av studenter vid Uppsala universitet under ledning av Alexander Sjöstrand (Sjöstrand & Wallin 2017)

Sammanställning av samtliga rapporter efter 1999 är gjorda av Johan Norderäng (Norderäng 2001–2010). Inger Österholm var ansvarig utgrävare vid undersökningarna mellan åren 2000–2006. Medan Gunilla Runesson var ansvarig utgrävare vid undersökningarna mellan åren 2007–2009. De osteologiska undersökningarna av det mänskliga skelettmaterialet från undersökningsperioden 1983–1995 utfördes av Ove och Evy Persson (Österholm 2008:15, 37, 58, 89). Grav 42, som påträffades under utgrävningen 1995, undersöktes på plats av Torbjörn Ahlström och studenter vid det Osteologiska Forskningslaboratoriet i Stockholm (Österholm 2008:89). Petra Molnar har även utfört osteologiska analyser av det mänskliga skelettmaterialet i gravarna 1–82, funna vid Ajvide mellan åren 1983–2007 (Molnar 2008:276). De osteologiska analyserna mellan åren 2000–2009 utfördes av Ebba Daring och Gustaf Jonsson (Norderäng 2001:3, 2002:4), Gustav Malmberg och Sabine Sten (Norderäng 2004:1), Margareta Kristiansson (Norderäng 2006a:1, 2006b:1, 2009:1, 2010:1) och Petra Molnar (Norderäng 2007:1).

2.3.2. *Fridtorp i Västerhejde socken*

Fridtorp är beläget söder om Visby, vid en skyddad vik som gick ännu längre in i landet under den period då lokalen var aktiv än vad den gör idag. Lokalen skyddas av höga klintar, vilket kan sättas i relation till lokalen i Visby och Ire som också skyddades av höga klintar (Englund 1982:13). År 1926 utfördes mindre

undersökningar i området av Johan Faderlin för att få en bättre uppfattning om lokalens utbredning. Fridtorp undersöktes därefter periodvis under åren 1976–78 (Englund 1982:5, 84, 16). Grav nr. 15, 16 och 17 undersöktes under vintern 1976–77 av Nils Gustav Nydolf och Gunilla Wickman-Nydolf. Grav nr. 4 undersöktes 1976 av Karin Äija och Gunilla Wickman-Nydolf. Undersökningen av övriga gravar (nr. 22, nr. 24–28) leddes av Stig Englund mellan åren 1977–78 (Englund 1982:7, 10). Den osteologiska bedömningen av skelettmaterialet har utförts av Ove och Evy Persson (Englund 1982:6). Under undersökningar av platsen har även ett tjugotal järnåldersgravar påträffats, vilket betonar kontinuitet i användandet av området som gravplats (Englund 1982:84).

2.3.3. Grausne i Stenkyrka socken

Grausnelokalen påträffades 1988, under en grävning i syfte att närmare undersöka området, av Inger Österholm och studenter vid Stockholms Universitet (Österholm 1989:28). Den osteologiska analysen av skelettmaterialet utfördes av Ove och Evy Persson (Kanvall 1994:20). Lokalen låg belägen på en sydlig sluttning (Österholm 1989:151), med de lägsta delarna av lokalen tidvis i kontakt med havet. Det är mycket troligt att strandförskjutningen som berört de flesta av Gotlands gropkeramiska lokaler, även haft en inverkan på lokalen i Grausne under denna tidsperiod (Österholm 1989: 156).

2.3.4. Gullrum i Näs socken

Gravfältet vid Gullrum undersöktes av Hans Hansson mellan åren 1891–1893 (Janzon 1974:128). Tre gravar har påträffats inom lokalen med en individ i var grav. Den osteologiska analysen av skelettmaterialet har utförts av Nils-Gustaf Gejvall (Gejvall 1974:142). Lokalen tros ursprungligen ha legat på den västra stranden av en relativt bred havsvik (Janzon 1974:252).

2.3.5. Hemmor i När socken

Stenålderslokalen i Hemmor upptäcktes för första gången 1902 och undersöktes av O.V. Wennersten 1903 (Janzon 1974:128). Gravfältet består av tre gravar, numrerade 1–3 i Janzon (1974), emellertid betecknas de med bokstäver (A, B, C) i Wennerstens ursprungliga rapport. Gravarna innehåller minst en individ i var grav. Det råder osäkerhet om gravenheterna varit anläggning för en eller flera individer. Till följd av mullfösning som utförts i området, har samtliga gravar skadats (Janzon 1974:257). Den osteologiska analysen av skelettmaterialet har utförts av Nils-Gustaf Gejvall (Gejvall 1974:142). Utifrån nivåförhållanden kan slutsats dras att lokalen troligtvis varit placerad i närhet av havet. Platsen kännetecknas av att den är riktad mot norr och är belägen på en sluttning i väst-östlig sträckning (Janzon 1974:257).

2.3.6. Ire i Hangvar socken

Lokalen i Ire är belägen på Gotlands nordvästra kust och upptäcktes 1914, då en mindre undersökning gjordes av O.V. Wennersten. Under detta tillfälle undersöktes emellertid endast en grav (Janzon 1974:8). Graven påträffades i den norra delen av

det undersökta området, dock är dess exakta placering inte känd (Janzon 1974:262). Senare utförde Greta Arwidsson mer omfattande undersökningar av platsen under 1950-talet (1952, 1954, 1957–1960) (Janzon 1974:8). Sammanlagt har 14 individer (tio gravar) påträffats på gravfältet, varav två av gravarna innehöll tre skelett vardera (Janzon 1974:11). Den osteologiska analysen av skelettmaterialet har utförts av Nils-Gustaf Gejvall (Gejvall 1974:142–148). Platsen kännetecknas av sluttande markplan i västlig riktning som når fram till Ireån (Janzon 1974:262). Avbaning, sandtagning och plöjning av området har stört markområdet och har lett till att det översta lagret av jorden var delvis bortfört och omrört (Janzon 1974:15).

2.3.7. *Visby i Visby socken*

Stenålderslokalen i Visby har ursprungligen legat vid havsstranden och i närheten av ett klintparti (Janzon 1974:292). Den första gropkeramiska boplatsen på Gotland upptäcktes 1864, i form av kulturlager vid S:t Lars kyrkoruin i Visby (Nihlén 1927:9). Minst 67 individer har påträffats under utgrävningar av lokalen mellan åren 1909–1984. Då stenålderslokalen är belägen under redan existerande stadsbebyggelse i de centrala delarna av staden, har undersökning av lokalen endast varit möjlig i samband med grund- och ledningsgrävningar i området. Förutom att det i hög grad försvårade undersökningsmöjligheterna, fick det även konsekvenser för de undersökningsmetoder som applicerades vid utgrävningarna (Janzon 1974:128), se *Källkritik*.

Den första undersökningen av den gropkeramiska lokalen i Visbys centrala delar påbörjades 1909 av O.V. Wennersten, då fem skelett grävdes fram. Under undersökningen togs ingen ställning till antalet gravar, utan Wennersten angav endast antal skelett som påträffades (Janzon 1974:4; Nihlén 1927:170). 1909 års undersökning i schaktet utmed Syskongatan mellan S:t Lars och Drotten, fortsattes år 1910. Wennersten var även ansvarig för denna grävning tillsammans med E. Hellgren och R. Steffen (Janzon 1974:4). Vid utgrävningen 1910 påträffades ett antal skelettdelar men ingen direkt gravanläggning (Nihlén 1927:171). 1924–25 samt i någon mån även 1926 undersöktes Drottninggatan och Stora torget, med John Nihlén som ansvarig utgrävningsledare. Under denna undersökningsperiod påträffades sju skelett i stenålderslagret (Janzon 1974:4f). Den mest omfattande undersökningen av den gropkeramiska lokalen i Visby utfördes emellertid under åren 1936–37 (Janzon 1974:128), till följd av att en del byggnader revs i kvarteret Nunnan norr om Stora torget. Undersökningarna utfördes av Erik Lundberg samt Lars Erik Bergström i den senare delen av utgrävningen (Janzon 1974:5). Lundberg grävde ut sammanlagt 19 gravar under denna period (Lundbergs numrering: grav nr. 1–17 & 26–27). Bergströms undersökning av kvarteret Nunnan omfattade sju gravar (Bergströms numrering: grav nr. 18–24). Mårten Stenberger grävde 1937 ut den grav som fick beteckningen grav nr. 25 i samma numreringsserie som Lundberg och Bergström använde sig av (betecknad grav nr. 26 i Janzon (1974)). Gunnar Svahnström undersökte 1939 kv. Priorn i Visby och grävde ut sammanlagt fyra gravar (Svahnströms beteckning: grav nr. 1–4/1939). Nästa undersökning av lokalen i Visby utfördes av M. Stenberger 1943, då fem gravar påträffades (Stenbergers beteckning: grav nr. 1–5/1943) (Janzon 1974:6). Erik Nylén undersökte under åren 1960–62 kvarteret Priorn och påträffade då ytterligare fyra gravar med sex människoskelett.

Gravarna hade skadats i samband med grundgrävningar (Janzon 1974:6). Valdemar Falk undersökte 1971 en grav i Visby (Falks beteckning: grav nr. 1/1971) (Janzon 1974:6). Ragnar Engeström undersökte 1971 Kvarteret Munken i Visby, då ytterligare två gravar påträffades (nr. 34–35). 1974 och 1977 undersökte Erik Swanström kv. Priorn och Novisen 3 och påträffade då fem gravar (nr. 36–41), varav en kan ha varit en dubbelgrav (nr. 39–40). Pernilla Flyg och Anders Olsson undersökte, i sin tur, kv. Novisen 5 året 1983 och påträffade tre gravar (nr. 42–44). Den sista utgrävningen av stenålderslokalen i Visby som behandlas i denna uppsats är utgrävningen av Kvarteret Nunnan, som grävdes ut 1984 av Leif Zerpe. Zerpe påträffade två gravar (nr. 45–46) (Hallin-Lawergren 1989:109–111). Den osteologiska bedömningen av människoskeletten från Visbylokalen har delvis utförts av Fürst (1925), Gejvall (1974:148) Sjøvold (1974) och Wallin & Eriksson (1985). Gejvall har främst analyserat materialet från undersökningarna i kvarteren Nunnan och Priorn. Sjøvold har analyserat kraniematerialet och utfört kroppslängdsberäkningarna (1974:176–211). Wallin & Eriksson (1985) utförde den osteologiska bedömningen på det mänskliga skelettmaterialet från P. Flyg och A. Olssons undersökning 1983 (Hallin-Lawergren 1989:60).

2.3.8. *Västerbjers i Gothem socken*

Lokalen i Västerbjers ligger på Gotlands nordöstra kust och omfattar 55 skelettgravar med minst 60 individer (Wyszomirska 1984:275). Platsen har behandlats tidigare i arkeologiska publikationer av bland annat Malmer (1962, 2002), Janzon (1974), Löfstrand (1974), Österholm (1989) och Andersson (1997, 1998). Lokalen låg belägen i närheten av Gothemsån och bör vid det tillfälle då gravarna anlades ha sträckt sig ända ner till strandkanten av en havsvik (Janzon 1974:335). Enligt Österholm (1989:164) var närområdet en av de mest befolkade delarna av Gotland under mellaneneolitikum utifrån antalet kända lokaler i området.

Västerbjerslokalen påträffades 1886 under en grustagning i området. Vid detta tillfälle påträffades en grav, vilken beskrivs i en publicering av Hildebrand (1887). Området har inte undersökts i sin helhet vid ett tillfälle utan har istället grävts ut vid flera tillfällen mellan 1932–39 (Janzon 1974:7;128). Då grustagning i området skadat några gravar från lokalen utfördes undersökningar av gravfältet 1932–33 av Erik Floderus och 1934 av Erik Bellander. Under Floderus och Bellanders undersökning påträffades cirka 30 gravar (Eriksson 2004:137). De mest utförliga undersökningarna av gravfältet utfördes under ledning av Mårten Stenberger mellan 1935–39 (Stenberger et al. 1943:23). Under denna period påträffades ytterligare 20 gravar (Eriksson 2004:137). Stenberger undersökte även grav nr. 91, vilken behandlas i Janzon (1974). Greta Arwidsson undersökte grav nr. 92–93 året 1950, medan grav nr. 94 undersöktes av Gustaf Trotzig 1963 (Janzon 1974:337f). Dahr har utfört den osteologiska bedömningen av de gravar som har publicerats i Stenberger (1943). Gejvall (1974) har utfört en kompletterade osteologisk analys på delar av det material som analyserats tidigare av Dahr (1943). Gejvall har även utfört analyser av grav nr. 92–94 som behandlas i Janzon (1974:337f).

2.3.9. Västerbys i Hall socken

I Västerbys har endast en dubbelgrav från den gropkeramiska tidsperioden påträffats. Greta Arwidsson undersökte graven 1949. Då graven har legat på åkermark har dess ytlager blivit omrört, till följd av det åkerarbete som utförts på platsen (Janzon 1974:7f). Gejvall (1974:158) har utfört den osteologiska bedömningen av det humana skelettmaterialet.

2.4. Kroppsposition

Genom att manipulera hur den döda kroppen ses och upplevs har kroppsposition stor inverkan på både upplevelsen och representationen av döden inom ett samhälle. Mats P. Malmer (1962), Ulrich Fischer (1956), Gordon Childe (1957) och Gunborg Ohlson (1968) betonar att det existerar givna regler för hur de döda har positionerats i graven. De betonar även behovet av en konsekvent och korrekt terminologi vid bedömning av skelettläge och position. Även när skelettmaterial är välbevarat och påträffats i ursprunglig position vid utgrävningstillfället förekommer svårigheter att applicera en korrekt beskrivning av kroppspositioner inom terminologin. Den terminologi som används i publikationer skiljer sig åt och stämmer därmed inte överens med andra system (Sprague 2005:30, 479). Det försvårar utförandet av komparativa studier gällande kroppsposition då det är nästan omöjligt att skilja begrepp och formuleringar åt i praktiken. Därmed är det viktigt att vara medveten om och applicera en korrekt terminologi när kroppsposition behandlas. Exempelvis, förekommer det skilda benämningar för samma semantiska koncept och begrepp inom skandinavisk, engelsk och tysk terminologi. Denna problematik innefattar terminologi rörande den kroppsposition som benämns "*liggande hockerläge*" i denna uppsats. Liggande hocker innebär att den döde har positionerats horisontellt i graven, antingen på individens högra- eller vänstra sida. Knä- och höftlederna på individen är antingen hårt eller lätt sammandragna (Ohlson 1968:255), se *Fig. 9*. Termen *hocker* kommer ifrån den tyska benämningen "Hockerbestattung". Benämningen skapades av Wilder i artikeln "*Excavation of Indian Graves in Western Massachusetts*", där författaren påpekar att hockerposition liknar ett barns position i livmodern, vilket kan referera till den andra födseln (Wilder 1905:299). Hockerläge benämns olika inom de skandinaviska länderna. Exempelvis, betecknas positionen som spisestilling (ätande ställning), sovestilling (sovställning) eller sovestilling med böjda ben (sovställning med böjda ben) inom dansk litteratur. Medan positionen ofta benämns som antingen hocker eller sovställning inom svensk litteratur (Ohlson 1968:256). Ohlson (1968) menar dock att termen "sovställning" inte tillför en enhetlig och klar beskrivning av positionen. Benämningen tillför då mer en tolkning av kroppspositionen som kan uppfattas subjektivt. Därmed bör benämningen "sovställning" undvikas i så stor mån som möjligt. Bilden av vad som är "sovställning" varierar utifrån den seendes kunskap, vilket inte tillför en enhetlig uppfattning av den information som termen förmedlar. En gradering utifrån skalor (lätt, betonad och extrem hocker), där ett adjektiv beskriver graden av sammandragning, innebär även en subjektiv tolkning (Ohlson 1968:260). Ett sätt att undvika detta är att försäkra sig om att en beskrivning av kroppsposition kompletteras av kvantitativa mätningar som senare kan återskapas (Ohlson 1968:256).

En annan problematik som förekommer i koppling till kroppsposition är att ett sekundärt och oregelbundet läge alltid måste antas förekomma, till följd av att kroppens mjukvävnader förmultnas. Det innebär att det ofta sker en liten förflyttning av skelettet från den ursprungliga position som individen placerades i vid begravningstillfället (Ohlson 1968:258). Handben, fotben och kranium de skelettdelar som främst påträffas i ett sekundärt läge i relation till resten av kroppen (Ohlson 1968:259). En sekundär kroppsposition kan även bero på flera olika faktorer, däribland åkermarksarbete, mekaniska skador eller miljöpåverkan. En oregelbunden eller oordnad position kan orsakas av att en ny begravning har skett på samma plats eller att individen har primärt positionerats i en sittande ställning. Exempelvis, förekommer sittande kroppsposition i vissa kammargravar på Birka gravfält från Järnåldern. Det är även möjligt att skelettmateriel som definierats i rapporter och publikationer som "utan inbördes ordning" beror på bristande kunskap hos arkeologen (Janzon 1974:13).

Roderick Sprague (2005) behandlar i sin publikation "*Burial Terminology*" terminologi, metod för mätning av vinklar och existerande problematik vid bedömning av kroppsposition. Gunborg Ohlson (1968) behandlar även skelettläge och position ingående i sin artikel "*A Method of Measurement and the Use of Terminology in a Report on Human Skeleton Posture*". I artikeln diskuteras mätningmetoder för arm-, höft- och knäledens vinkel vid bedömning av hockerläge och sidläge, vilket är en metod som även har applicerats i denna analys. Ellen Jane Paders publikation "*Symbolism, Social Relations and the Interpretation of Mortuary Remains*" från 1982 har även varit vägledande gällande bedömning av kroppsposition i graven. Paders (1982) undersökning behandlar variabiliteten i placering av gravgåvor, kroppsposition, ålder och kön och placering på gravfältet.

3. Källmaterial

Källmaterialet utgörs av skelettmaterial från nio gropkeramiska lokaler på Gotland från mellanneolitisk tid. Lokalerna som behandlas är Ajvide i Eksta socken, Fridtorp i Västerhejde socken, Grausne i Stenkyrka socken, Gullrum i Näs socken, Hemmor i När socken, Ire i Hangvar socken, Visby socken, Västerbjers i Gothem socken och Västerbys i Hall socken. Materialet som behandlas i uppsatsen baseras på litteraturstudier, i form av tidigare forskning, gravplaner, inventarielistor från utgrävning och osteologiska analyser av mänskligt skelettmaterial. Sammanlagt behandlas 176 individer i denna analys, se *Tabell 1*, varav 40 % har osteologiskt bedömts vara kvinna och 60 % bedömts vara man.

Gravenheter där kroppsposition inte har gått att urskilja eller där dokumentation av kroppsposition saknas behandlas inte i denna undersökning. Skelettmaterial har även uteslutits då det var starkt fragmenterat eller då skelettet inte har påträffats i ursprunglig anatomisk position. Gravanläggningar som består av gravar utan skelett men som fortfarande tolkats som gravenheter har även uteslutits ur denna undersökning.

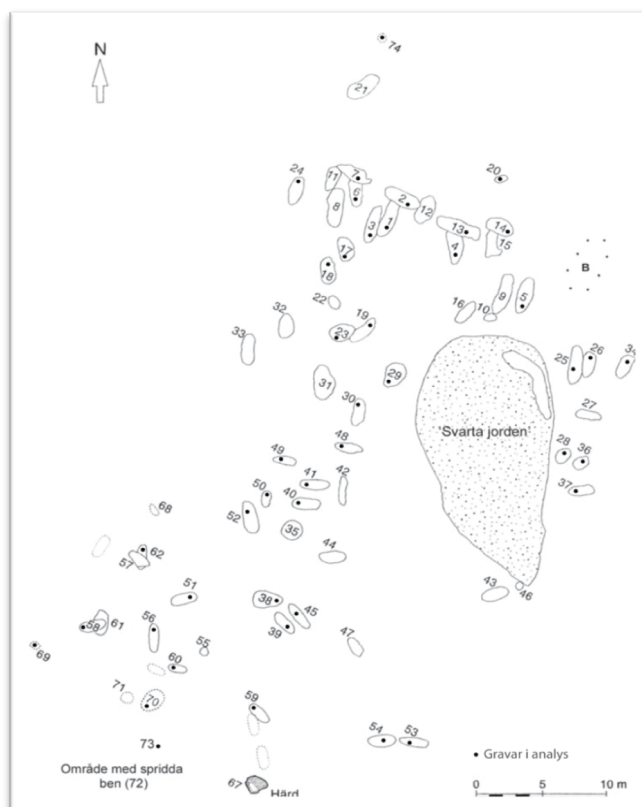
3.1. Ajvide

85 gravar med sammanlagt 89 individer har påträffats på Ajvide under två undersökningsperioder som sträcker sig från 1983–1986 och 1992–2009. Utav 85 undersökta gravar behandlas 55 gravar med 60 individer i uppsatsen, se *Fig. 2*.

Inger Österholms avhandling ”*Jacobs/Ajvide – undersökningar på en gotländsk boplatsudde från stenåldern*” från 2008 behandlar de gravar som undersöktes under perioden 1980–1998. Burenhult (2002) behandlar grav nr. 1–62, vilka är de gravar som påträffats

Tabell 1: Fördelning av undersökta individer per lokal.

Lokal	Antal individer
Ajvide	60
Fridtorp	11
Grausne	2
Gullrum	2
Hemmor	3
Ire	13
Visby	46
Västerbjers	37
Västerbys	2

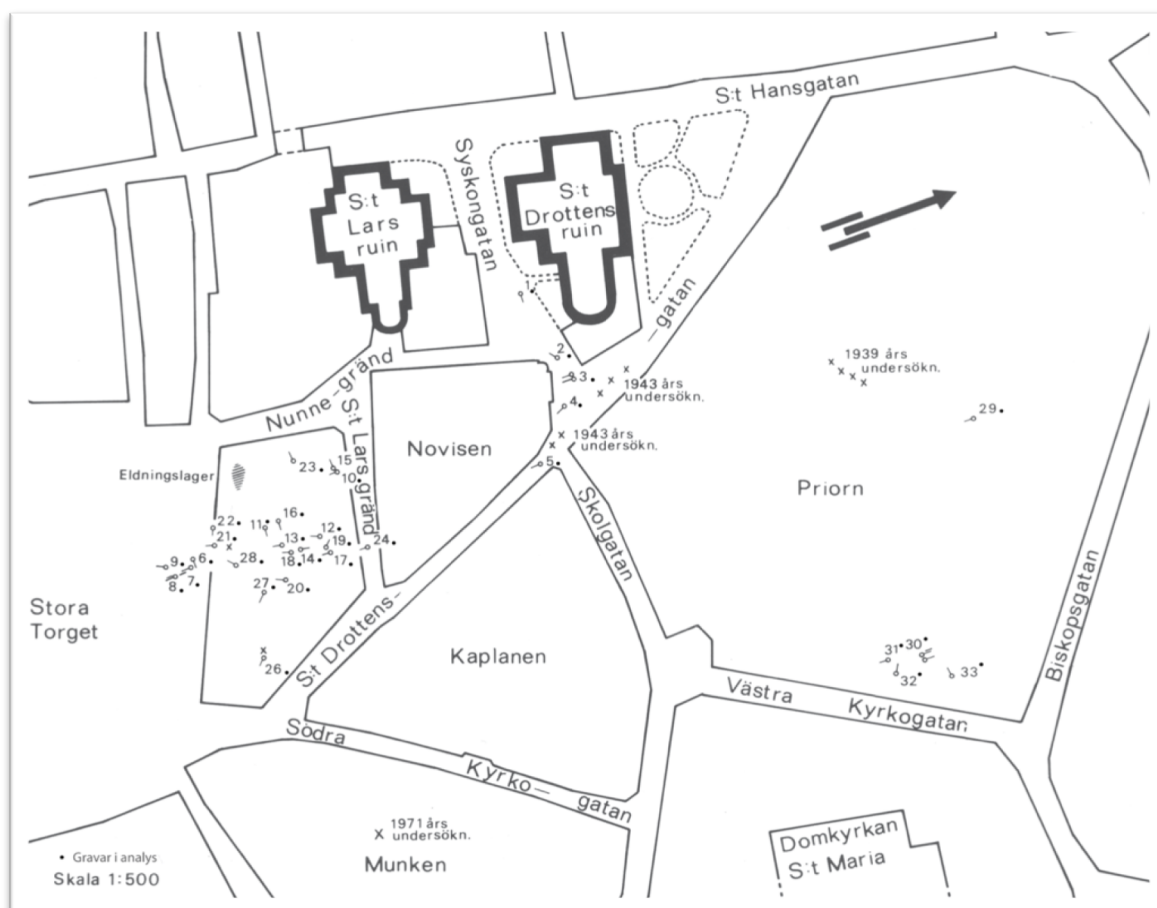

Figur 2. Ajvide gravfält (efter Fahlander 2006:217) modifierad av Felicia Westerberg 2018. Grav 77–82, 84 och 85 är inte angivna på kartan men behandlas i analysen. Svart punkt vid gravnummer på kartan indikerar att graven behandlas i denna analys.

fram till 1998. Utgrävningen som utfördes 1999 är inte publicerad. Underlag för den information som behandlas i denna uppsats beträffande gravarna som grävdes ut detta år baseras på planritning från utgrävningen som tillhandahållits av Uppsala Universitet, Campus Gotland. De gravar som grävdes ut mellan 2000–2009 på Ajvide är publicerade i rapporter (Norderäng 2001–2010). Alla grävningar utfördes som fältkurser vid Högskolan på Gotland.

3.2. Visby

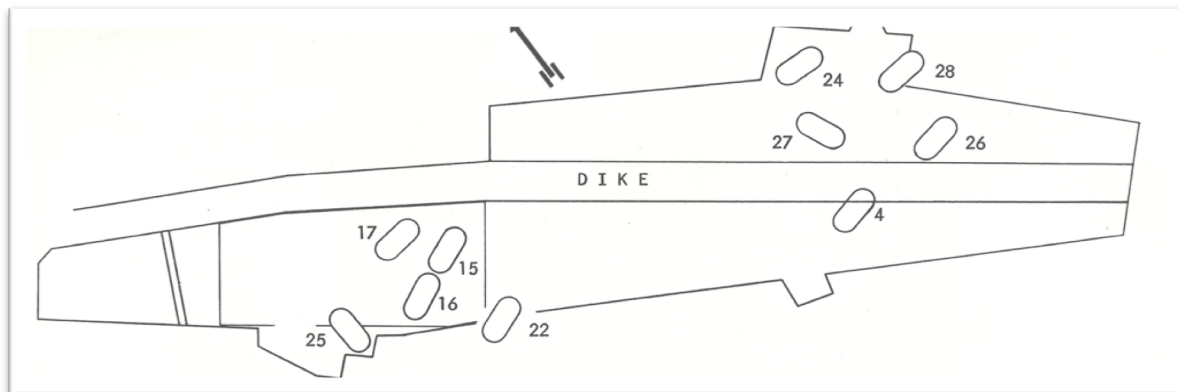
I uppsatsen behandlas totalt 46 individer (41 gravar) från Visby, se *Fig. 3*. Lokalen undersöktes periodvis mellan 1909–1984. Skelettmaterialet från Visby-lokalen behandlas i Gunborg Janzons avhandling *”Gotlands Mellanneolitiska Gravar”* från 1974, Gunilla Hallin-Lawergrens uppsats *”Begravningsritualer under gropkeramisk tid på Gotland”* från 1989 (Opubl.) och *”Stenålderslokalen i Visby – Boplats och Gravar”* från 1985, skriven av Pernilla Flyg och Anders Olsson. Numrering av gravarna från Visbylokalen som behandlas i denna uppsats baseras på Janzons (1974) och Hallin-Lawergren (1989) numrering i löpande följd; nr. 1–33 och nr. 34–46.

Figur 3. Visby gravfält (efter Janzon 1974:293) modifierad av Felicia Westerberg 2018. Grav 34–46 är inte angivna på kartan men behandlas i analysen. Svart punkt vid gravnummer på kartan indikerar att graven behandlas i analysen.

3.3. Fridtorp

Gravfältet i Fridtorp behandlas av Stig Englund i *”Stenåldersboplatsen vid Fridtorp – En presentation av gravarna”* från 1982. Samtliga individer (11) som påträffats vid den gropkeramiska lokalen, behandlas i denna undersökning, se Fig. 4.

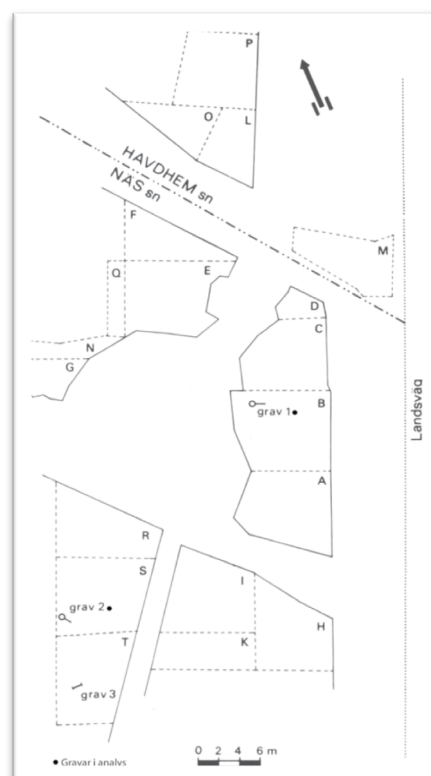

Figur 4. Fridtorp gravfält (efter Englund 1982:15) modifierad av Felicia Westerberg 2018.

3.4. Gullrum

Lokalen i Gullrum behandlas i Hans Hanssons rapport *”En stenåldersboplats på Gotland”* från 1897 och av Katarina Appelgren i uppsatsen *”Om keramiken från boplatsen vid Gullrum, Näs sn, Gotlands län”* från 1984. Gravarna som undersöktes i Gullrum behandlas även i Janzon (1974).

I Gullrum har tre gropkeramiska gravar påträffats innehållande tre individer, se Fig. 5. Denna uppsats behandlar endast två av gravarna, då det tredje skelettet är starkt fragmenterat och det inte fanns någon information om skelettets position i Hanssons rapport (Janzon 1974:252). Enligt Janzon (1974) var gravtillhörighet hos grav 1 och grav 2 omöjligt att fastställa, då det inte skedde någon numrering av gravarna under Hanssons undersökningar. Janzon (1974) har utifrån rapporttext och kartblad över området sammanställt beskrivningar till de tre gravarna, som numrerats 1–3 (Janzon 1974:252).

Figur 5. Gullrum gravfält (efter Janzon 1974:253) modifierad av Felicia Westerberg 2018. Svart punkt vid gravnummer på kartan indikerar att graven behandlas i denna analys.

3.5. Grausne

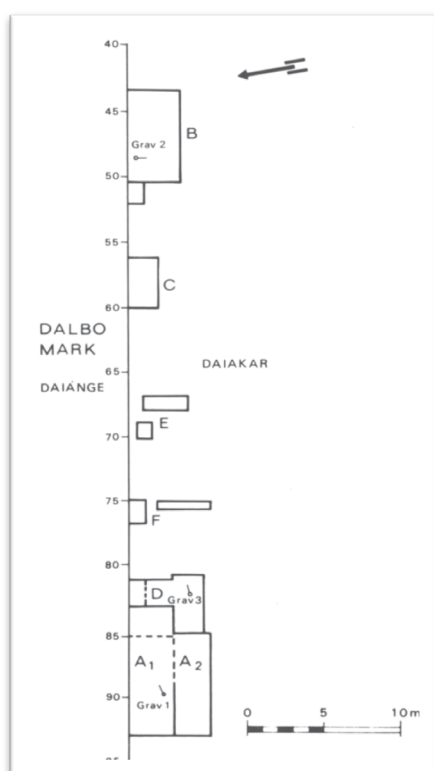
Dubbelgraven i Grausne behandlas i Inger Österholms avhandling ”Bosättningsmönster på Gotland under stenåldern” från 1989. Gunilla Hallin-Lawergren behandlar även Grausne i sin C-uppsats vid Stockholms Universitet, ”Begravningsritualer under gropkeramisk tid på Gotland” från 1989 (Opubl.). Samtliga individer (två individer) från lokalen behandlas i denna uppsats.

3.6. Hemmor

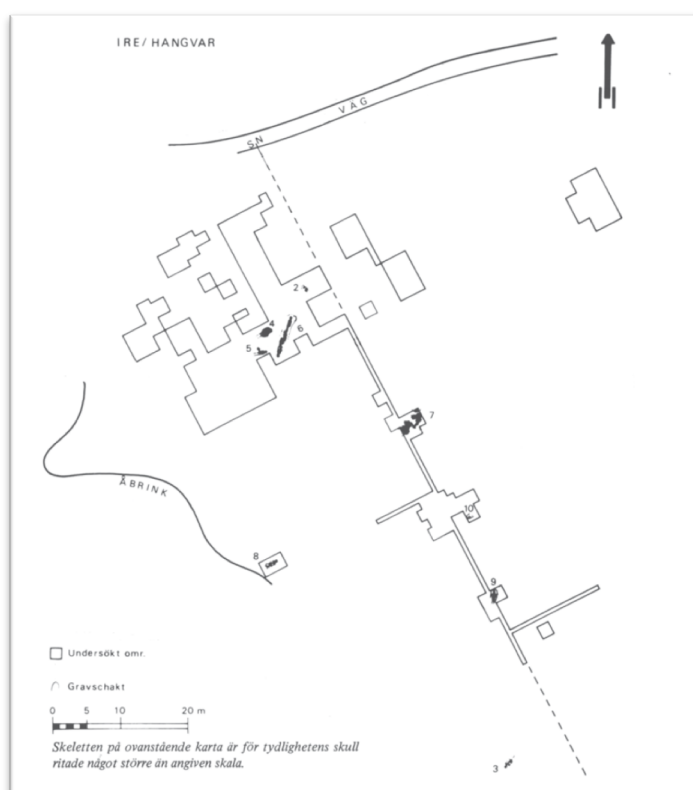
Den gropkeramiska lokalen i Hemmor behandlas i Janzon (1974). Tre gravar från Hemmor behandlas i denna uppsats, se *Fig. 6*. Ett skelett har påträffats i varje grav. Skeletten var väldigt skadade så det går inte att veta säkert om det har varit fler individer gravlagda i gravarna (Janzon 1974:257).

3.7. Ire

Lokalen i Ire, Hangvar socken, behandlas i Janzon (1974). Tio gravar har påträffats på gravfältet, varav två av gravarna innehåller tre skelett vardera. 13 individer (nio gravar) från lokalen behandlas i denna undersökning, se *Fig. 7*. Grav 2 behandlas inte i analysen, då kroppsposition inte gick att bedöma.

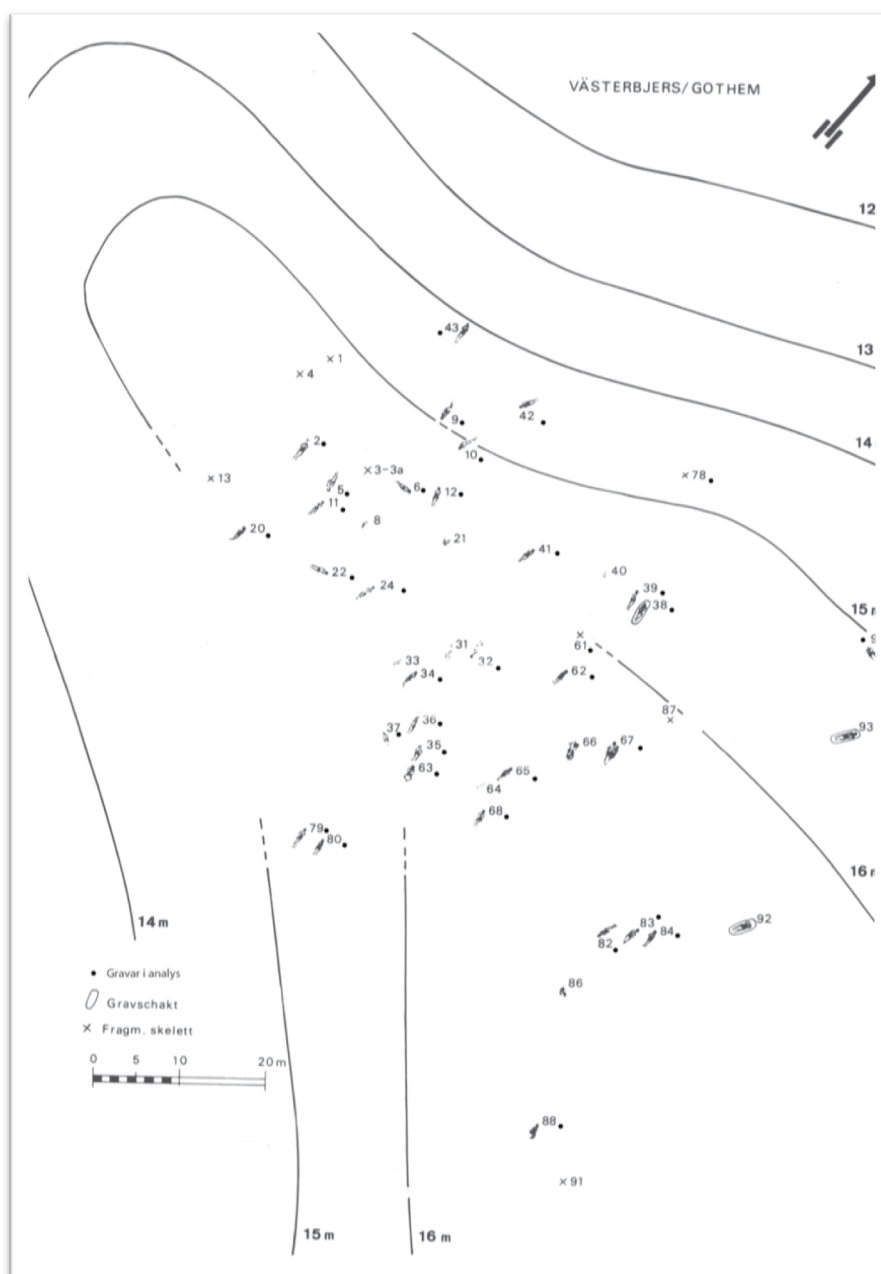
Figur 6. Hemmor gravfält (efter Janzon 1974:257) modifierad av Felicia Westerberg 2018.

Figur 7. Ire gravfält (efter Janzon 1974:263) modifierad av Felicia Westerberg 2018.

3.8. Västerbjers

Gravfältet i Västerbjers innehåller 55 skelettgravar med minst 60 individer (Wyszomirska 1984:275), varav 37 gravar och individer behandlas i denna uppsats, se Fig. 8. Västerbjerslokalen behandlas i Mårten Stenbergers publikation: "*Das Grabfeld von Västerbjers auf Gotland*" från 1943. Grav nr. 91–94 behandlas i Janzon (1974), då de har grävts ut vid ett senare tillfälle och ingår inte i Stenbergers publicering från 1943. I numreringen av gravarna i Stenberger (1943) innefattar gravnummer 1–88 även ett antal anläggningar och hårdar, vilka inte numrerades var för sig. Gravenheterna har även betecknats med nummer i serie från och med de gravar som Floderus undersökte mellan 1932–33 (Janzon 1974:7). Gravarna som påträffades under undersökning på 1950- och 60-talet har ursprungligen betecknats utifrån en nummerserie per år. I denna uppsats betecknas de efter Janzon (1974), utifrån den ursprungliga nummerserien av Floderus och har därmed betecknats grav nr. 91–93 (Janzon 1974:7).

Figur 8. Västerbjers gravfält (efter Janzon 1974:336) modifierad av Felicia Westerberg 2018. Svart punkt vid gravnummer på kartan indikerar att graven behandlas i denna analys.

3.9. Västerbys

En dubbelgrav påträffades under undersökningen av lokalen i Västerbys, vilken behandlas i Janzon (1974). Samtliga individer (2) behandlas i denna undersökning.

4. Metod

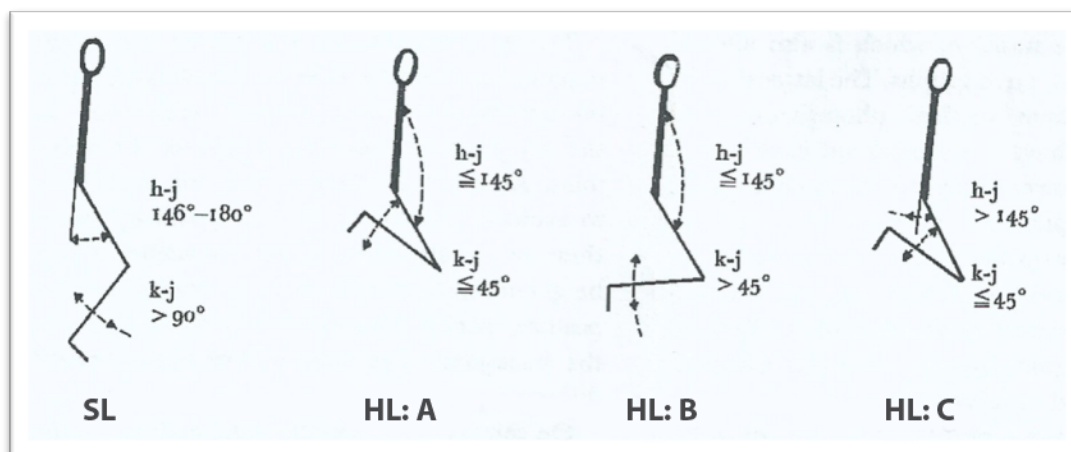
I denna uppsats appliceras Gunborg Ohlsons (1968) terminologi för klassificering av kroppsposition i graven, se *Tabell 2*.

Tabell 2. Terminologi för klassificering av kroppsposition, enligt Ohlsons (1968).

Deponering	Kroppsposition	Förkortning	Hv. *	Kv. *
Vertikal:	Sittande Hockerläge	HS		
Horisontell:	Utsträckt Ryggläge	RL	180°	180°
	Utsträckt Sidläge	SL	146°-180°	>90°
	Liggande Hockerläge (HL)	HL:A	≤145°	≤45°
		HL:B	≤145°	>45°
		HL:C	>145°	≤45°

*Hv. = Höftledsvinkel, Kv. = Knäledsvinkel.

Varje gravlagd individ undersöktes som en separat enhet. De kategorier som ligger till grund för bedömning av kroppsposition fastställdes efter noggrann genomgång av skelettmaterialet för att få en så enhetlig och korrekt beskrivning av materialet som möjligt. Utsträckt ryggläge innehar en vinkel på 180° vid både knäleden och höftleden. Sidläge beskriver den döde placerad på antingen sin högra eller vänstra sida med en vinkel på 146°-180° vid höftleden. Medan knäleden uppvisar en vinkel som är mer än 90° (Ohlson 1968:260). Individen kan även vara placerad antingen på höger eller vänster sida i hockerläge. Liggande hockerläge (HL) är indelad i tre specifikationer (A, B & C) eftersom det förekommer stora variationer inom kroppspositionen, se *Tabell 2* och *Fig. 9*.

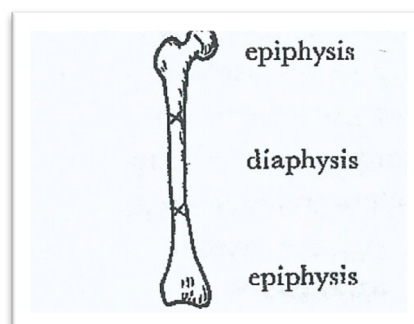
Figur 9. Kroppspositionerna sidläge (SL), hockerläge A (HL:A), hockerläge B (HL:B) och hockerläge C (HL:C). h-j = hip-joint, k-j = knee-joint (efter Ohlson 1968:261) modifierad av Felicia Westerberg 2018.

Armarnas position inkluderas inte i termer för position av ben och bål (hocker-, rygg- och sidläge), utan behandlas separat utifrån höger och vänster arm. Bedömning av armposition behandlas utifrån dess placering i relation till kroppen, handbenens placering i relation till bålben och armbågsledens vinkel. Flertalet forskare (Sprague 2005; Ubelaker 1999) som behandlar kroppsposition betonar skillnader i bedömning av grundposition för armarna. Denna uppsats baseras på en egen definition av de armpositioner som förekommer inom skelettmaterialet. Hand- och fotben får ofta förutsättas ha ett sekundärt läge (Ohlson 1968:259), vilket bör vara utgångspunkt vid analys av kroppsposition. Fotbenens position har utslutits som variabel i analysen, då primärt och sekundärt läge har varit svårt att särskilja.

4.1. Mätning av armbågs-, höftleds- och knäledsvinkeln

I syfte att utföra en korrekt och konsekvent bedömning av kroppsposition har mätningar utförts av armbågs-, höftleds- och knäledsvinkeln, se *Bilaga 4*. Metod för mätning av vinklar baseras på Ohlson (1968). Mätning av vinklar har utförts med hjälp av planritningar, publicerade fotografier och bilder i litteratur föreställande skelettet i dess position (*in situ*). Ohlsons metod är applicerbar på majoriteten av alla positioner där den döde ursprungligen placerats horisontellt (Ohlson 1968:258). Att metoden inte är lika applicerbar på positioner där den döde har placerats vertikalt beror på att skelettet ofta då har intagit en sekundär position som skiljer sig för mycket från den ursprungliga positionen (Ohlson 1968:258). Enligt Ubelaker (1999) och Ohlson (1968) har fullt utsträckt position av extremiteternas leder bedömts vara 180°, vilket har använts som utgångsläge för vidare bedömning av skelettets position i uppsatsen. Vid bedömning av position utifrån höftledens- och knäledens vinkel används ett definierat gradintervall då vinklarna för benen inte alltid överensstämmer exakt. Tillfällen då höftledsvinkeln för höger- respektive vänster ben har bedömts vara inom två olika sektorer för läge har kroppsposition klassificerats utifrån beräknat medelvärde enligt Ohlsons (1968:257) metod. Till skillnad från knäledsvinkel och höftledsvinkel, har armarnas position behandlats separat från varandra och *inte* utifrån ett medelvärde av båda armbågsledernas vinkel (Ohlson 1968:261).

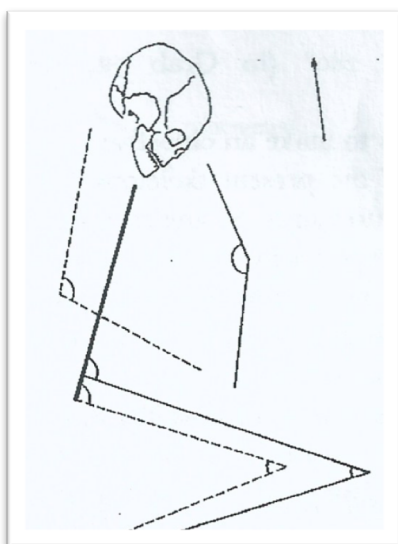
Vid mätning av vinkeln, drogs linjer för att märka ut *lårbenen*, *underbenen*, *överarmarna*, *underarmarna* och *rygggraden*. Utifrån metodens tillvägagångssätt markeras två punkter i mittersta delen av rörbenet, på den övre och nedre delen av diafysen, se *Fig. 10*. Därefter dras en linje mellan de två punkterna. Punkterna markeras på rörbenets diafys istället för dess ändpunkter för att undvika felkällor, då rörbenets ände (epifys) kan skilja sig i storlek mellan individer. Vid mätning av underbenet och underarmen bör armbågsbenet mätas istället för strålbenet och skenbenet istället för vadbenet (Ohlson 1968:258). Riktlinjerna för mätning av rygggradens position skiljer sig från de övre- och nedre extremiteterna. Höftledsvinkeln refererar till vinkeln mellan rygggraden och lårbenet, se *Fig. 11*. Två punkter markeras längs rygggraden enligt

Figur 10. Punkter vid mätning av vinklar (Ohlson 1968:258).

följande; i mitten av den bröstkota som är placerad högst upp och i mitten av den nedersta ländkotan för att minska möjliga felkällor som kan ske vid mätningen (Ohlson 1968:258).

Vid mätning av vinklar utifrån höft-, knä- och armbågsleden på skelettmaterial från de gropkeramiska lokalerna Ajvide, Fridtorp, Grausne och Visby (grav 34–45) har datorprogrammet Onde Rulers, Version 1.13.1, skapad av Qt/QMake använts. För resterande gravlagda individer har Janzons (1974:348–354) beräkningar av vinklar använts i denna analys av kroppsposition.

Figur 11. Armbågs-, höftleds och knäledsvinkeln (efter Ohlson 1968:259) modifierad av Felicia Westerberg 2018.

4.2. Korrespondensanalys

En korrespondensanalys har applicerats på källmaterialet för att påvisa relationer och strukturer mellan de skilda lokalerna, men även mellan individerna inom de enskilda gravfälten. Korrespondensanalys (*analyse des données*) som metod utvecklades under 1960- och 1970-talet i Frankrike. Benzécri-traditionen har applicerats i denna undersökning och grundar sig på Jean-Paul Benzécri statistiska metoder och tekniker (Broady 1991:18f, 486). Korrespondensanalys gör det möjligt att undersöka flera olika fält (kulturellt, socialt, rumsligt etc.), individer och variabler (skelettläge, kön, ålder, lokal etc.) samtidigt (Broady 1991:496f). Metoden påvisar relationer i materialet utifrån hur variablerna grupperar sig och avståndet mellan olika element (Broady 1991:488). Det gör, i sin tur, att varje element i analysen får sin mening och betydelse genom relationen till andra element. Enheter respektive variabler som grupperar sig i närheten av varandra har en starkare relation i form av likhet och förekommer då ofta samtidigt i materialet. Medan variabler som uppvisar större avstånd sinsemellan indikerar större skillnader (Broady 1991:493). Det förekommer flera fördelar med att applicera korrespondensanalys som redskap för att besvara undersökningens problemformuleringar. En korrespondensanalys är bland annat fördelaktig då man arbetar med en stor mängd data som är relaterat till ett gemensamt objekt och vars kvalitativa karaktär man vill behålla (Broady 1991:492). Det är viktigt

då en del av undersökningens syfte är att försöka tolka och förstå människors praktiker och beteende. Graven ses ur flera olika perspektiv, vilket skulle kunna öppna upp för en djupare förståelse av beteendet som ligger till grund för att olika kroppspositioner har påträffats i materialet. Metoden gör det även möjligt att använda grafer som ett sätt att visuellt representera analysens resultat (Broady 1991:497). Graferna tydliggör samtliga kategoriers positioner i förhållande till varandra och skapar därmed en överblick över materialet (Bourdieu & Wacquant 1992:96). En annan fördel med korrespondensanalysen är att resultaten förblir stabila även när data inom vissa gränser kategoriseras och kombineras på olika sätt (Broady 1991:496).

För att få fram korrekta och stabila analyser krävs ofta att man genomför ett stort antal korrespondensanalyser. Variabler som inte var representativa för materialet har omvandlats, aggregerats eller uteslutits för att få en stabil analys och öka dess tillförlitlighet (Broady 1991:498, 510). När en analys är stabil uppträder samma grundläggande struktur, samma system av relationer mellan elementen, även om man tar bort vissa valda variabler eller lägger till andra (Broady 1991:508f).

I korrespondensanalysen som behandlar "Regionala tendenser inom GRK på Gotland" analyseras samtliga lokaler (Ajvide, Fridtorp, Ire, Gullrum, Grausne, Hemmor, Visby, Västerbys och Västerbjers). I korrespondensanalysen som behandlar "Lokala tendenser inom GRK på Gotland" analyseras Ajvide, Visby och Västerbjers medan Fridtorp och Ire endast behandlades i text. Områdena Hemmor, Grausne och Gullrum innehöll få mänskliga kvarlevor och behandlades därmed inte i korrespondensanalyserna "Lokala tendenser inom GRK på Gotland" och "Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby & Västerbjers".

I denna undersökning har programmet PAST (version 3.20), utvecklat av Hammer och Harper (2001), använts vid applicering av korrespondensanalys. PAST är ett dataanalysprogram som inkluderar statistiska och modellerande funktioner (Hammer 2013). Inom ramen för denna undersökning har flertalet korrespondensanalyser utförts utifrån betoning av skilda variabler beroende på analysernas syfte, varav endast ett fåtal presenteras i denna uppsats.

4.3. Korrespondensanalysens variabler

Höger och vänster sida förkortas "Hö." respektive "Vä." och placeras före kroppspositionen. Exempelvis, en individ som är placerad i hockerläge på höger sida förkortas *Hö:HL*. Utöver grundläggande kroppspositioner (RL, SL & HL), som främst behandlar de nedre extremiteternas samt ryggradens position, kommer följande variabler behandlas i korrespondensanalysen:

4.3.1. De nedre extremiteternas position (Grupp 1–2)

"De nedre extremiteternas position" är en komplettering av benposition till RL, SL och HL, se *Bilaga 3*.

- **Grupp 1:** Ett vinklat ben utåt eller båda benen vinklade utåt.
- **Grupp 2:** Fotbenet eller underbenet är i kontakt med motsatt ben alternativt de nedre extremiteterna korsar varandra vid underbenet.

4.3.2. Enskild armposition (Grupp 3–7)

Höger- och vänster arm behandlas enskilt, se *Bilaga 3*.

- **Grupp 3:** Armen är placerad utmed sidan av kroppen, utmed kroppslinjen. Armbågsleden har en relativt rak vinkel, alternativt vinklad utåt från bålen med handen placerad invid höften.
- **Grupp 4:** Underarmen är placerad in över mellangärdet. Armbågsvinkeln är rät eller trubbig. Handen är placerad på magen eller på motsatt sidan av bålen i kontakt med motsatt underarm.
- **Grupp 5:** Handen är placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del. Armbågsledens vinkel är trubbig eller rät.
- **Grupp 6:** Båda eller ena underarmen är uppdragen mot skulderbladet och positionerad över eller intill den yttre delen av bröstkorgen. Handbenet är placerat på eller intill skulderbladet i höjd med ansiktet. Armbågsvinkeln är spetsig.
- **Grupp 7:** Underarmen och handen är placerade över bröstkorgen. Armbågsvinkeln är spetsig.

4.3.3. Sammansatt armposition (Grupp 8, 13, 14)

Höger- och vänster arm behandlas tillsammans, se *Bilaga 3*. Det har skett en sortering och sammanslagning av variabler under arbetets gång, vilket har lett till att en *Grupp 8* ingår i sammansatt armposition med *Grupp 13* och *14*.

- **Grupp 8:** Underarmarna är sammanvinklade över bäckenets nedre del, händerna är placerade ihop.
- **Grupp 13:** Underarmarna är korsade över bäckenet eller magens nedre del. Handens ben är placerade på bäckenbenets motsatta sida.
- **Grupp 14:** Händerna är korsade över bröstkorgen. Armbågsvinkeln är spetsig.

4.3.4. Huvudposition

Rotation definieras som lateral vridning eller rörelse av huvudet runt en central axel (Sprague 1968:482). I denna uppsats betecknas rotationsposition utifrån kraniets sida. Positionen utgår från den döda och *inte* väderstrecken (N, S, Ö och V). Kraniets sida behandlas utifrån nio olika grupper, se *Bilaga 3*.

- Roterat/vridet:
 - **"Vrid.Vä.":** Vridet åt vänster.
 - **"Vrid.Hö.":** Vridet åt höger.
 - **"Vrid.Ner.Vä.":** Vridet ner åt vänster.
 - **"Vrid.Ner.Hö.":** Vridet ner åt höger.
 - **"Vrid.Upp.Vä.":** Vridet upp åt vänster.
 - **"Hv.R.Vä":** Huvudet roterat åt vänster, vilket är en sammanslagning av individerna i grupperna "Vrid. Vä" och "Vrid. Ner. Vä".
 - **"Hv.R.Hö":** Huvudet roterat åt höger, vilket är en sammanslagning av individerna i grupperna "Vrid. Hö" och "Vrid. Ner. Hö".
 - **"Hv.R.":** Huvudet roterat antingen vänster eller höger, vilket är en sammanslagning av grupperna "Hv. R. Hö" och "Hv. R. Vä".

- Lateralt/lutande åt sidan (örat till skuldra):
 - **"Lut. Vä.":** Huvudet lutande åt vänster.
 - **"Lut. Hö.":** Huvudet lutande åt höger.
- Nackläge (nickande position): Nickande av huvudet framåt eller bakåt i en rät vinkel till planet av skuldrorna.
 - **"Nk. Fram.":** Lutande framåt (huvudet lutande mot bröstet).
 - **"Nk. R.":** Rakt. Ansiktet vänt uppåt.
 - **"Nk. Hö.":** Lutande ner åt höger.
 - **"Nk. Vä.":** Lutande ner åt vänster.
 - **"Nk.":** Sammanslagning av alla kategorier som innefattar nackläge.

4.3.5. Individualitet

Antal gravlagda individer per gravanläggning:

- **"Enkel.":** 1 individ.
- **"Dubbel":** 2 individer.
- **"Multi":** 3 individer eller fler (förekommer emellertid endast gravar som innehåller upp till 4 individer i materialet).

Ifall fler än en individ påträffats i en grav (Grupp 9–12):

- **Grupp 9:** De gravlagda individerna är placerade parallellt.
- **Grupp 10:** De gravlagda individerna är placerade efter varandra längs längdriktningen.
- **Grupp 11:** De gravlagda individerna är begravda ovanpå/ovanför varandra.
- **Grupp 12:** De gravlagda individerna placerade i direkt kroppslig kontakt.

4.3.6. Orientering

Termer gällande orientering baseras på Sprague (2005). Orientering behandlar följande punkter:

- Gravens orientering på gravfältet, förkortas **"Grav. (väderstreck)"**.
- Skelettets orientering, förkortas **"Skel. (väderstreck)"**.
- Kraniets orientering, förkortas **"Kr. (väderstreck)"**, vilket Janzon (1974) benämner sektor.
- Ansiktsriktning, förkortas **"An.r. (väderstreck)"**.

Gravens orientering på gravfältet och kraniets orientering behandlas i analysen utifrån fyra sektorer: nord (N), öster (Ö), söder (S) och väster (V). Ansiktsriktning och skelettets orientering behandlas utifrån åtta sektorer; nord (N), öster (Ö), söder (S), väster (V), nordöst (NÖ), sydöst (SÖ), sydväst (SV) och nordväst (NV). De första bokstäverna i skelettets orientering indikerar i vilket väderstreck som kraniet är orienterat i. Exempelvis, N-S innebär att kraniet är orienterat i nord medan S-N innebär att kraniet är orienterat i söder.

4.3.7. Ålder & Kön

Kön har delats in utifrån fem kategorier: Man (♂), Man? (♂?), Kvinna (♀), Kvinna? (♀?), Odefinierat kön (-). Åldersindelning har utförts enligt Sjøvold (1978) och Powers (2008), se *Tabell 3*. Powers (2008) åldersindelning: *Infant* (0–1 år), *Early child* (1–5 år) och *Later child* (6–11 år) har modifierats till en stor kategori, vilken benämns som *Child* (0–11 år) i analysen.

Tabell 3. Åldersindelning enligt Sjøvold (1978) och Powers (2008).

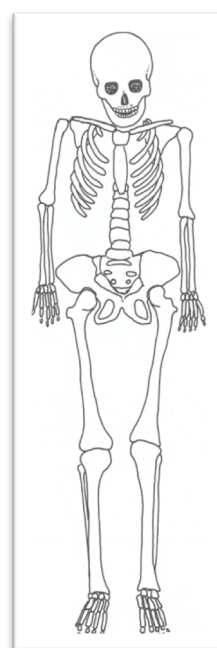
Åldersgrupp	Ålder
Child*	0–11 år
Adolescent*	12–17 år
Subadult	<18 år
Adultus	18–44 år
Maturus	35–64 år
Senilis	50–79 år

*Powers (2008).

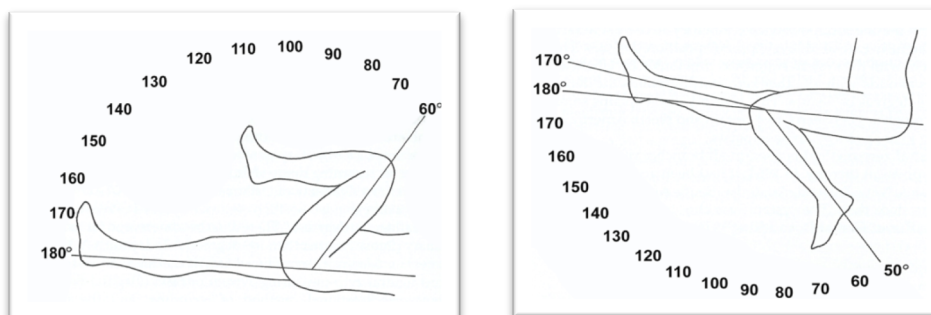
4.4. Definitioner

Begreppet ”position” definieras som relationen mellan kroppens olika delar eller segment till varandra (Anderson 1962:159). Enligt Sprague (2005:30) är följande delar av kroppen främst i fokus vid bedömning av kroppsposition i graven: kroppens bål i relation till lårbenet eller höftleden, lårbenet i relation till underbenet eller knäleden, armens position i relation till bålen samt huvudet i relation till överkroppen vid nackleden.

Utifrån Snell (1978:487–491) kan den anatomiska positionen (grundställningen) definieras som att individens blick (ansiktsriktning) är framåtriktad, armarna är placerad längs sidan av kroppen med handflatorna riktade framåt. Benen är, i sin tur, placerade rakt, längs kroppslinjen med fötterna placerade ihop, se *Fig. 12*. Snell (1978) definition av anatomisk grundställning av kroppen har varit utgångspunkt i denna analys vid vidare diskussion av kroppsposition. Emellertid får inte anatomisk grundställning förväxlas med utgångspunkt för höftledens- och knäledens vinklar, vilka i helt utsträckt läge innehar vinkel 180° och inte 0°, se *Fig. 13*. För vidare information om mätning av höftledens- och knäledens vinklar, se *Mätning av armbågs-, höftleds- och knäledsvinkeln*.

Figur 12. Anatomisk position enligt Snell (1978).

Figur 13. Gradindikator då utsträckt läge utgör 180° (efter Sprague 2005:88) modifierad av Felicia Westerberg 2018.

5. Teori

5.1. Handlingsteoretiskt perspektiv på ritualteori

I uppsatsen diskuteras ritual utifrån Pierre Bourdieus (1977; 1980) handlingsteoretiska perspektiv. Därmed fokuserar undersökningen inte på ritualens definition eller symbolism, utan istället betonas den rituella praktiken och hur strukturer reproduceras i samhället (Bell 1997:82). Det innebär att mening skapas i själva handlingen och genom erfarenhet (Bourdieu 1977:120; Bell 1997:82). Betydelsen och meningen varierar beroende på plats och tid, vilket innebär att ritualer kan skilja sig mellan olika samhällen och kontexter (Nilsson Stutz 2010:35; Berggren 2010:125; Bell 1997:82). Genom att fokusera på hur kroppen behandlades och placerades i graven är det utifrån denna definition möjligt att undersöka de ritualer som skapades och utfördes. Praktikerna är inlärd men tas ofta för givet då rituella praktiker ofta sitter djupt i kulturen (Bell 1992:104; Nilsson Stutz 2010:36). De föreställningar och idéer som människorna har stärks som en del av strukturen var gång man utför handlingen som är ritualiserad. Strukturen kunde därmed antingen rekonstrueras eller förändrades och då inkopierades i den rituella händelsen (Bell 1992:104). Då en handlingsteoretisk ritualteori appliceras på materialet är det möjligt att påvisa och undersöka primära strukturer i hur den döde individen behandlades. Det kan, i sin tur, berätta om relationen mellan individen, kroppen och samhället (Nilsson Stutz 2003:350). Sherry Ortner beskrev handlingsteori på följande sätt:

” ... a theory of relationship between structures of society and culture on one hand and the nature of human action on the other” (Ortner 1989:11).

Bourdieu (1977), Durkheim (1998), Bell (1992) och Nilsson Stutz (2003) betonar att ritualer är del av samhällsstrukturen och har en roll i att strukturera människornas verklighet. Strukturerna hjälper till att forma de kvarlevandes handlingar och synen på döden och livet. Det innebär att strukturerna och de rituella praktikerna därmed har en stark inverkan på samhällets strukturerande process (Nilsson Stutz 2003:356, 19). Det är viktigt att tolka ritualen i relation till sin kontext inom strukturen men även utifrån en övergripande kontext, vilket innefattar andra praktiker och andra delar av samhället (Nilsson Stutz 2003:40; Berggren 2010:110). Damm (1998:46), Nilsson Stutz (2003:39) och Bell (1997:138) menar att rituella praktiker inte ska definieras som en egen handlingskategori. Istället betonar de att alla handlingar kan ritualiseras, vilket innebär att ritualisering även kan innefatta vardagliga rutiner och ses som en aspekt av det vardagliga livet.

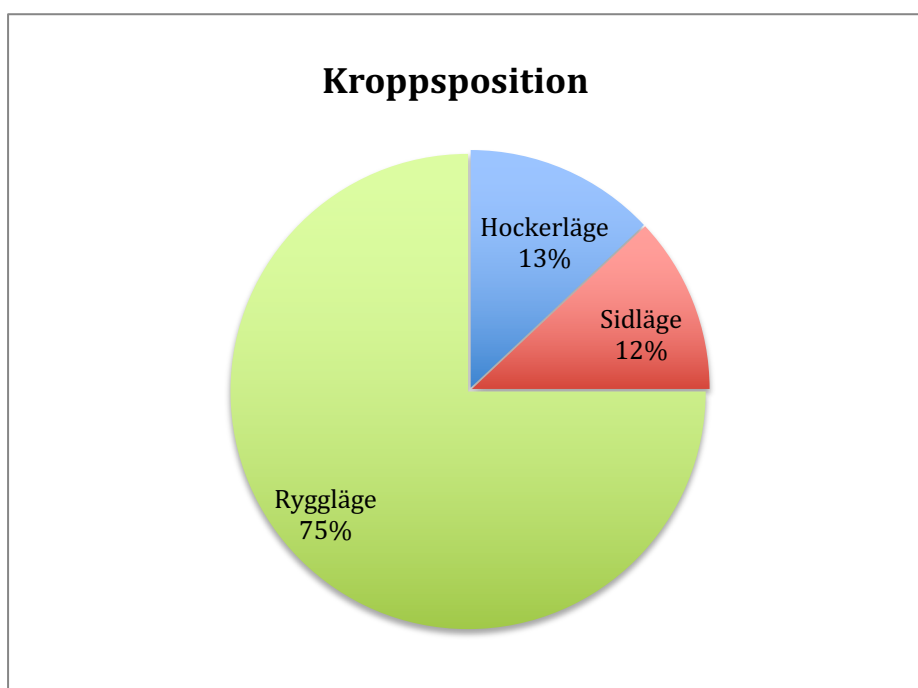
5.2. Habitus

I denna analys används habitusbegreppet i ett jämförande syfte, för att undersöka vad som skiljer och förenar människor, både som individer och i grupp. Utifrån Pierre Bourdieus terminologi (1977) refererar habitus till det system av dispositioner som bestämmer hur människor agerar, uppfattar och även orienterar sig i bestämda sociala sammanhang (Broady 1991:225; Bourdieu 1977:72). Begreppet är till hjälp för att förstå hur människors praktiker och föreställningar påverkas och formas av tidigare erfarenheter och inlärd mönster (Bourdieu 1999:82f). Hur de gravlagda individerna har placerats kan ses som ett beteende som upprepas och återkommer utifrån ett specifikt mönster och som därmed skapar en social norm. Habitus bidrar till att förklara hur människor, både som individer och i grupp, medvetet och omedvetet producerar praktiker som tenderar att reproduceras och ibland även förändras (Broady 1991:225). Begreppet habitus kan även sättas i relation till den diskussion som förs i denna undersökning. Analysens resultat tolkas och diskuteras utifrån en modern förståelse och tolkning av världen och av vad begreppen samhälle och individ innebär idag. Det är viktigt att vara medveten om hur vi definierar forntida samhällen och hur vi kategoriserar och tolkar de spår vi hittar efter förhistoriska kulturer.

6. Analysresultat

6.1. Mätningsresultat

Mätningar av armbågs-, höftleds- och knäledsvinkeln utfördes i syfte att genomföra en så enhetlig undersökning som möjligt. För en mer utförlig genomgång av mättningsresultat, se *Bilaga 4*. I denna analys behandlas sammanlagt 176 gravlagda individer från nio gropkeramiska lokaler på Gotland. 132 av individerna var placerade på rygg i graven. 23 individer var placerade i hockerläge och 21 individer var placerade i sidläge, se *Fig. 14*. Utav de 23 individer i hockerläge var en individ placerad i möjlig sittande hockerläge, resterande individer påträffades i liggande hockerläge. Liggande hockerläge har delats in i tre specifikationer (*A*, *B* & *C*), då det förekommer stora variationer inom kroppspositionen.

Figur 14. Fördelning av kroppspositioner i det undersökta materialet.

6.1.1. Hockerläge A och B

Analysen påvisade skillnader mellan HL:A och HL:B gällande lokal, armposition, kön, ålder och antal individer i graven, se *Tabell 4* och *Bilaga 4*. Elva individer var placerade i hockerläge A och fyra individer var placerade i hockerläge B, medan ingen individ påträffades i hockerläge C. Ire uppvisar en klar majoritet av individer placerade i HL:A, då 50 % av alla individer inom kategorin påträffades i Ire.

Tabell 4. Resultat kopplat till hockerläge A, B och C.

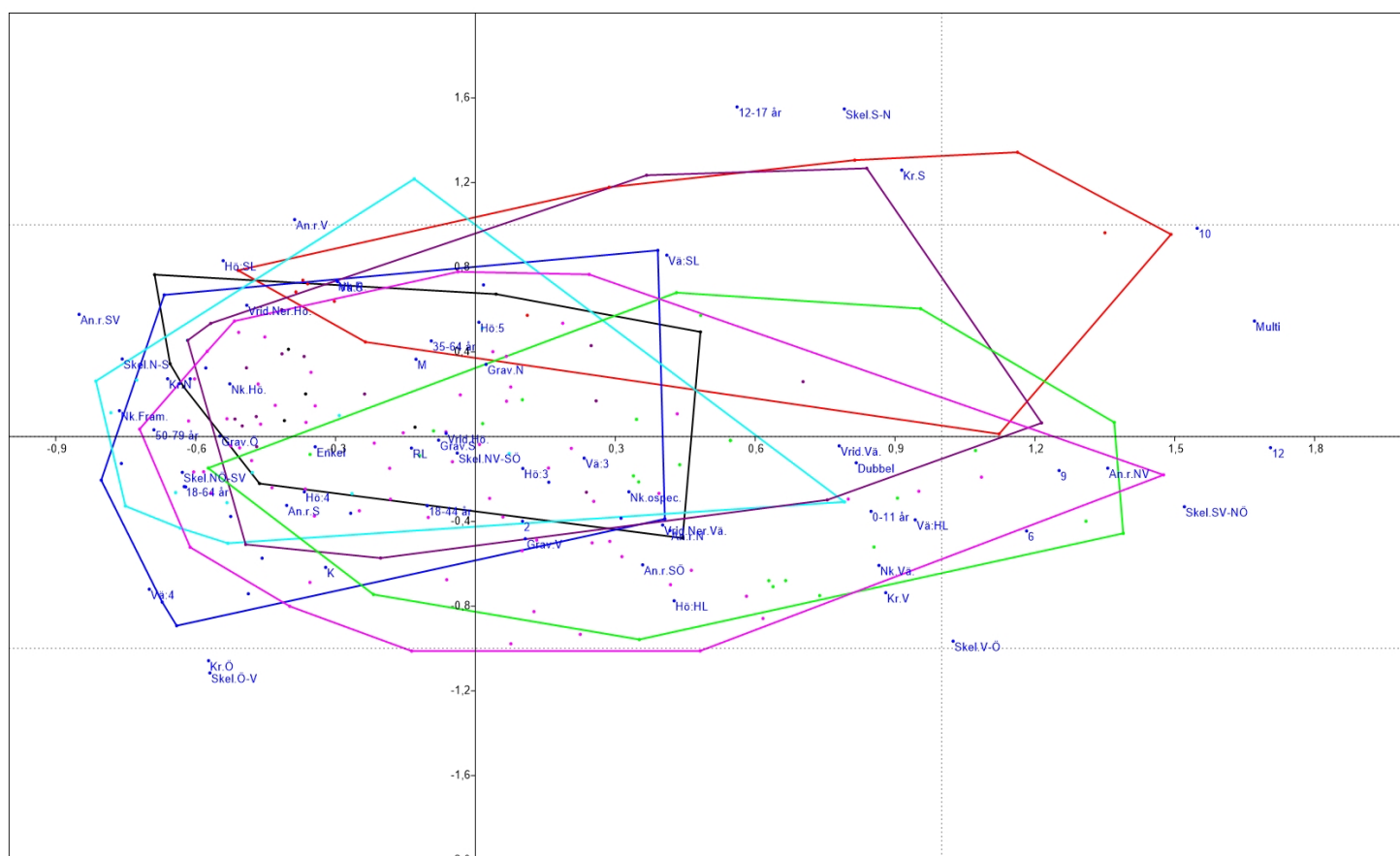
Position	n*	Gravfält (n)	Åldersgrupp	Armposition
HL:A	11	Ire (5), Ajvide (2), Hemmor (2), Fridtorp (1), Visby (1)	Subadult, Adultus, Maturus	3, 4, 5, 6
HL:B	4	Ajvide (1), Fridtorp (1), Visby (1), Västerbjers (1)	Adultus, Maturus, Senilis	3, 4
HL:C	-	-	-	-

*n förkortning för antal individer

6.2. Korrespondensanalys - Regionala tendenser inom GRK på Gotland

Denna analys behandlar regionala tendenser inom GRK på Gotland, se *Fig. 15*. Samtliga lokaler (Ajvide, Fridtorp, Ire, Gullrum, Grausne, Hemmor, Visby, Västerbys och Västerbjers) behandlas i analysen som en större enhet utan fokus på de enskilda lokalerna.

Korrespondensanalysen indikerar tre större kluster och ett mindre kluster: (1) ett kvinnligt; (2) ett manligt; (3) ett kluster som indikerar 0–11 år och (4) ett mindre definierat kluster med åldersgruppen 12–17 år. Generellt förekom det en ojämn distribution av populationen, vilken dominerades av individer som osteologiskt bedömts vara man. Det förekom även få individer under 18 år jämfört med resterande åldersgrupper. *Adultus* dominerar fältet, då 40 % de undersökta individerna tillhör åldersgruppen. Cirka 21 % av männen tillhör *maturus*. Det skiljer sig från de individer som bedömts vara kvinna, där endast 8 % utgjorde denna åldersgrupp. Korrespondensanalysen visar tydliga skillnader och likheter gällande både kön och ålder i materialet.

Figur 15. Korrespondensanalys av regionala tendenser inom GRK på Gotland, utifrån variablerna kroppsposition, ålder, kön och orientering indikerade i blå text. Grönt fält indikerar *child* (0–11 år). Rött fält är *adolescent* (12–17 år). Rosa fält är *adultus* (18–44 år). Lila fält är *maturus* (35–64 år). Turkost fält indikerar *senilis* (50–79 år). Blått fält är åldersintervallet för *adultus/maturus* (18–64 år) medan svart fält är oidentifierad ålder.

6.2.1. Kön

Utifrån analysens resultat var ryggläge den position som var mest representerad inom båda könen och alla åldersgrupper, se Fig. 15. Ryggläge var jämt fördelat procentuellt mellan de båda könen. De individer som bedömts vara kvinna placerades främst på höger sida då de påträffats i hockerläge och på vänster sida i sidläge. Däremot var de individer som bedömts vara man relativt jämt fördelade mellan höger och vänster sida i hockerläge och sidläge.

Analysen påvisade även könsskillnader i hur individernas armar har positionerats i graven. Det var mer förekommande att kvinnorna gravlagts med underarmen placerad in över mellangärdet med handen placerad på magen eller på motsatt sida av bålen. Armbågsledens vinkel är trubbig eller rät (*Grupp 4*). Till skillnad från kvinnorna uppvisar männen en stark relation till handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del. Armbågsledens vinkel är trubbig eller rät (*Grupp 5*). *Grupp 5* förekom inom ryggläge, sidläge och hockerläge bland de gravlagda männen. Armpositionen förekom endast inom ryggläge och sidläge bland de gravlagda kvinnorna. Inom båda könen var det möjligt att utläsa en tydlig dominans av armen placerad utmed sidan av kroppen i en relativt rak vinkel (*Grupp 3*) då individen placerats i ryggläge. 13 % av kvinnorna påträffades placerad med underarmen

positionerad snett över bålen, med handen troligtvis placerad i kontakt med motsatt arm (denna position ingår i definitionen för *Grupp 4*). Endast 1 % av männen har placerats med armarna i samma position. Utifrån grafen är det även möjligt att urskilja en relation i placering av höger och vänster arm, då de ofta arrangerats i en liknande position. Fenomenet går att påvisa inom *Grupp 3, 4* och *5*.

Den mest förekommande huvudpositionen inom båda könen var att placera den döde i nackläge, vilket är vanligast i kombination med ryggläge men förekommer även inom övriga kroppspositioner. Enligt analysen är huvudet roterat åt höger (Vrid.Hö + Vrid.Ner.Hö) ett mer förekommande fenomen bland männen än kvinnorna i materialet. De individer som bedömts vara kvinna uppvisar en starkare tendens att gravläggas med huvudet roterat åt vänster (Vrid.Vä + Vrid.Ner.Vä).

Analysen indikerar även att kvinnorna var främst orienterade på gravfältets södra och västra del. Kvinnorna uppvisade svagast relation till den norra delen av gravfältet. Männen begravdes främst på gravfältets norra och södra del. Skelettet orienterat i en nord-sydlig riktning med kraniet i norr var mest förekommande inom båda könen. Utifrån grafen var det möjligt att utläsa att en syd-nordlig orientering uppvisade en klar polaritet med skelettet orienterat i nord-syd, de äldre individerna och kvinna. Kroppen placerad i en syd-nordlig riktning med kraniet i söder var mer förekommande bland männen än hos de individer som har bedömts vara kvinna. Den regionala analysen av GRK på Gotland påvisade även könsskillnader kopplat till ansiktsriktningen hos de gravlagda individerna. Männen var främst placerade med ansiktet riktat mot väst. Kvinnorna var främst positionerade med ansiktet riktat mot norr, vilket även förekommer i hög frekvens hos de gravlagda männen. Inga kvinnor var dock placerade med ansiktsriktning väst, vilket var vanligt förekommande bland männen.

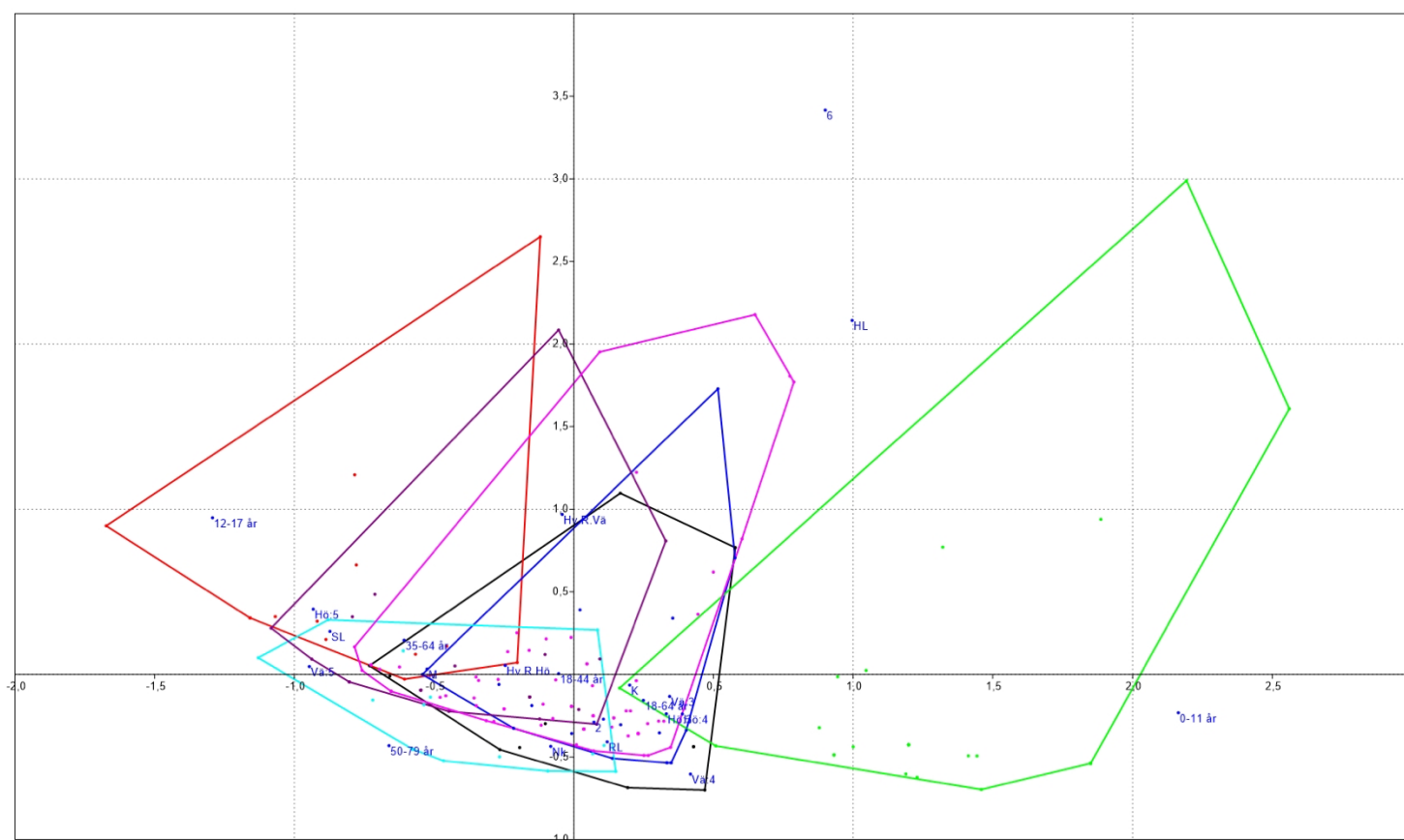
6.2.2. Ålder

Child och *adolescent* finns i olika kluster i grafen, vilket indikerar att det förekom skillnader i behandling mellan åldersgrupperna, se *Fig. 15* och *Fig. 20*. De individer som tillhör *adolescent* uppvisar en tendens att ha handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del med trubbig eller rät vinkel vid armbågsleden (*Grupp 5*). Denna armposition var även vanligare bland de äldre individerna (*maturus* och *senilis*). Inom *child*, *adultus* och *maturus* är det mest förekommande att ha armen placerad utmed sidan av kroppen i en relativt rak vinkel (*Grupp 3*).

Nackläge var den mest förekommande huvudpositionen i graven inom alla åldersgrupper förutom *maturus*. *Maturus* uppvisar en relativt jämn fördelning mellan att gravläggas i nackläge och med huvudet roterat åt höger respektive vänster. Utifrån grafen förekommer det en polaritet mellan de individer som blivit begravda med huvudet placerat i nackläge på höger respektive vänster sida, se *Fig. 15*. Nackläge på vänster sida förekommer inom *child*, *adolescent* och *adultus* men inte bland de äldre individerna (*maturus*, *senilis*). Nackläge på höger sida däremot förekommer inom *adultus*, *maturus* och *senilis* men inte bland de yngre individerna (*child*, *adolescent*). Kategorierna "Nk.Hö", "Vrid.Hö" och "Vrid.Ner.Hö" respektive "Nk.Vä", "Vrid.Vä" och "Vrid.Ner.Vä" förekommer inom två skilda fält.

Det förekommer även regionala tendenser i hur de gravlagda individerna är orienterade i graven. De individer som tillhör *subadult* har främst placerats i nord-sydlig riktning, syd-nordlig riktning och väst-östlig riktning. De vuxna och äldre individerna var främst placerade i en nord-sydlig orientering. Utifrån grafen är det möjligt att urskilja en tydlig polaritet mellan de äldre och de yngre individerna i materialet. Inom *adultus* och *senilis* förekommer det en tendens att gravlägga individen i en öst-västlig riktning, vilket är ovanligt bland individerna under 18 år.

Ytterligare korrespondensanalyser utfördes för att undersöka regionala tendenser inom GRK på Gotland utan fokus på de enskilda lokalerna. Följande kategorier uteslöts ur analysen: ansiktsriktning, gravens-, kraniets- och skelettets orientering, se *Fig. 16*. Det förekom inte lika tydliga skillnader mellan de yngre och äldre individerna. Samtidigt intar *adolescent* en svagare relation till åldersgruppen *child*, vilket stödjer tidigare resultat, jmf *Fig. 15*.

Figur 16: Korrespondensanalys av regionala tendenser inom GRK på Gotland, utifrån variablerna kroppsposition, ålder och kön indikerade i blå text. Grönt fält indikerar *child* (0–11 år). Rött fält är *adolescent* (12–17 år). Rosa fält är *adultus* (18–44 år). Lila fält är *maturus* (35–64 år). Turkost fält indikerar *senilis* (50–79 år). Svart fält är oidentifierad ålder.

Korrespondensanalyser har även utförts på enskilda gropkeramiska lokaler (Ajvide, Visby och Västerbjers) för att undersöka lokala tendenser inom GRK på Gotland. Ire och Fridtorp har för få gravlagda individer för att utföra enskild korrespondensanalys på och behandlas därmed endast i texten. Variablerna ”0–11 år” (*child*) och ”12–17 år” (*adolescent*) baserades på ett litet urval av individer och lades därmed ihop till variabeln ”0–17 år” (*subadult*) i analyserna.

Utifrån grafen, se *Fig. 17*, är det möjligt att urskilja tre kluster: (1) 0–17 år i den vänstra delen av grafen; (2) 18–44 år nära grafens centrum, vilket även innefattar man och kvinna; och (3) *maturus* och *senilis* i grafens övre del. De tre kluster som förekommer i grafen utgör även ett mönster som till viss del påvisas i den regionala korrespondensanalysen, se *Fig. 15*.

38

Kön

Båda könen förekommer inom samma kluster och påvisar därmed en relation sinsemellan, se *Fig. 17*. Majoriteten av individerna inom båda könen har placerats i ryggläge, 96 % av männen och 82 % av kvinnorna. Endast ett fåtal individer har placerats i hockerläge, medan ingen individ har påträffats i sidläge på gravfältet. Analysen påvisade även likheter mellan könen gällande armarnas position, då *Grupp 3* var mest förekommande inom båda grupperna. Enligt analysen är huvudet placerat i nackläge mest förekommande bland både kvinnorna och männen. De gravlagda männen uppvisar även en relation till huvudet roterat åt höger, vilket inte förekommer bland kvinnorna. Huvudet roterat åt vänster förekommer både bland de gravlagda männen och kvinnorna.

De individer som bedömts vara kvinna var relativt jämnt fördelade mellan de olika väderstrecken gällande gravens-, skelettets- och kraniets orientering. Mest förekommande var dock skelettet orienterat i en väst-östlig riktning med kraniet i väst, emellertid baserades detta mönster på ett litet urval av individer. Männen uppvisade en signifikant relation till en mer specifik orientering. De var främst placerade på gravfältets södra och norra del med skelettet positionerat i en nord-sydlig riktning med kraniet i norr eller en väst-östlig riktning med kraniet i väst. Sammanfattningsvis, påvisar analysen inte någon statistiskt signifikant skillnad mellan de båda könen gällande kroppsposition förutom då det gäller huvudet roterat åt höger. Det förekom dock skillnader mellan könen kopplat till de gravlagda individernas orientering.

Ålder

Analysen av Ajvide visar att de gravlagda individerna främst tillhör åldersgrupperna *adultus* (52 %) och *subadult* (30 %). Ryggläge var mest förekommande inom alla åldersgrupper, medan hockerläge endast förekom inom *adultus* och *subadult*. Armen placerad utmed sidan av kroppen i en relativt rak vinkel (*Grupp 3*) var den mest frekventa positionen och förekom inom alla åldersgrupper. *Subadult*, *adultus* och *senilis* påträffades främst positionerade med huvudet i nackläge. Ingen individ inom *maturus* gravlades i denna position. Emellertid var alla individer inom *subadult* placerade i nackläge, vilket skiljer sig från övriga åldersgrupper.

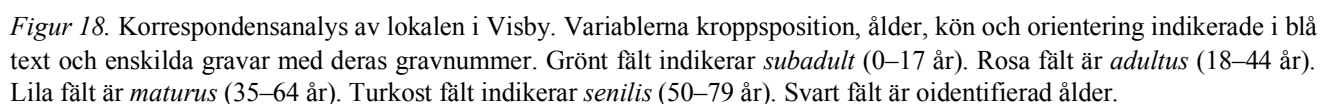
Den mest förekommande orienteringen inom alla åldersgrupper förutom *subadult* var skelettet orienterat i en nord-sydlig riktning. Individerna under 18 år uppvisar däremot en relation till väst-östlig orientering med kraniet i väst och syd-nordlig orientering med kraniet i söder. Analysen påvisade även en signifikant relation mellan *adultus* och skelettet orienterat i en väst-östlig riktning med kraniet i väst, medan en väst-östlig orientering på skelettet var ovanligt bland de äldre individerna.

6.3.2. Visby

Den kroppsposition som föredrogs inom populationen i Visby, var främst att placera den döde i ryggläge med huvudet roterat åt höger eller i nackläge, se *Fig. 18*. Hockerläge och sidläge förekom även inom lokalen, emellertid inte i samma utsträckning. Majoriteten av de individer som påträffats i sidläge har placerats på deras vänster sida. Den vanligaste skelettorienteringen inom populationen var att placera den döde i en nord-sydlig riktning med kraniet i norr. Medan den minst

Kön

Analysen indikerade en relation mellan de individer som bedömts vara kvinna och placering på gravfältets södra del. Endast en kvinna i materialet påträffades på gravfältets norra del. De individer som bedömts vara man hade främst gravlagts på den norra och södra delen av gravfältet i Visby. Endast mindre variationer påvisades mellan könen gällande skelettets orientering i graven. Båda könen var främst placerade i en nord-sydlig orientering. En syd-nordlig riktning med kraniet i söder förekom endast bland männen.

Ålder

De individer i hockerläge som har åldersbedömts tillhörde grupperna *subadult* och *senilis*, medan sidläge förekom inom alla åldersgrupper förutom *senilis*. Analysen påvisade även skillnader mellan åldersgrupperna gällande huvudposition. Inom *subadult* och *senilis* var nackläge den mest förekommande huvudpositionen, medan huvudet roterat åt höger påträffades främst inom *adultus* och *maturus*. Grupp 3 var den mest förekommande armpositionen inom samtliga åldersgrupper, dock var även Grupp 4 och 5 ett vanligt fenomen inom lokalen.

Det förekom inga större skillnader mellan åldersgrupperna gällande orientering. Emellertid kan en frånvaro av äldre kvinnor i materialet från Visby (Wallin 2010:68f) visa på en särskiljande behandling och därmed att åldersgraderingar ändå förekom.

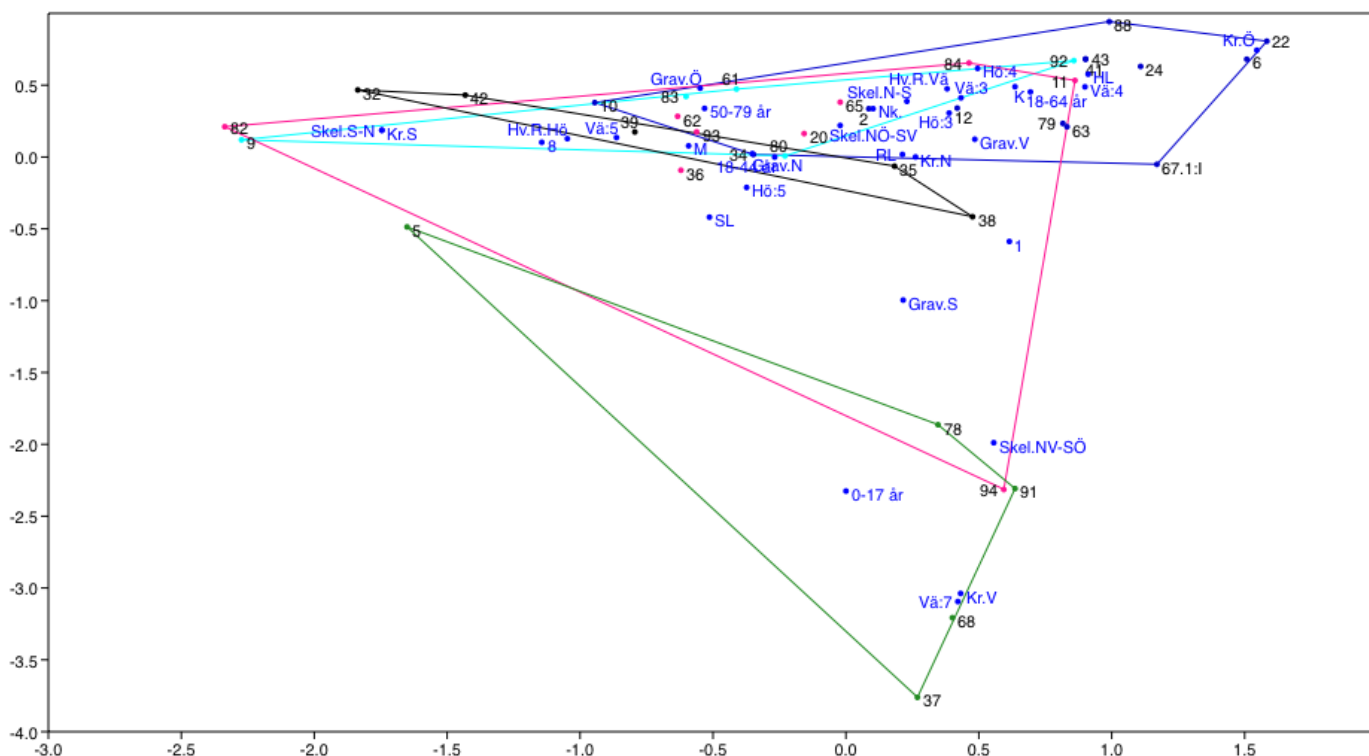
6.3.3. Västerbjers

Utifrån korrespondensanalysen som behandlar lokalen i Västerbjers är det möjligt att urskilja två större kluster: (1) kvinna och 18–64 år i övre högra hörnet av grafen och (2) Man, 18–44 år och 50–79 år lite mer åt vänster i grafen, se *Fig. 19*.

Kön

Båda könen gravlades främst i ryggläge men även sidläge var vanligt förekommande på gravfältet. Endast få individer har påträffats i hockerläge på gravfältet. Det existerade en tendens att gravlägga kvinnorna i sidläge på vänster sida medan det var vanligare att männen placerades på sin högra sida. Huvudet roterat åt höger förekom endast bland männen, medan huvudet roterat åt vänster endast påträffades bland kvinnorna i populationen. Bland de individer som bedömts vara kvinna var det mest förekommande att underarmen placerats in över mellangärdet med handen placerad på magen eller på motsatt sida av bålen med armbågsledens vinkel trubbig eller rät (*Grupp 4*). Männen positionerades främst i graven med handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del med en trubbig eller rät vinkel vid armbågsleden (*Grupp 5*), se *Fig. 19*. Armposition enligt *Grupp 1, 2, 6* och *7* förekom endast hos de individer som bedömts vara man, ett resultat som dock baseras på ett litet urval av individer.

Inga större skillnader gick att urskilja mellan könen eller åldersgrupperna gällande de dödas orientering i graven (gravens-, skelettets- och kraniets orientering). Majoriteten av de undersökta individerna från Västerbjers gravlades i en nord-sydlig orientering med kraniet i norr.

Figur 19. Korrespondensanalys av lokalen i Västerbjers. Variablerna kroppsposition, kön, ålder och orientering indikerade i blå text och enskilda gravar med deras gravnummer. Grönt fält indikerar *subadult* (0–17 år). Rosa fält är *adultus* (18–44 år). Blått fält är åldersintervallet *adultus/maturus* (18–64 år). Turkost fält indikerar *senilis* (50–79 år). Svart fält är oidentifierad ålder.

Alder

Det förekommer likheter mellan de olika åldersgrupperna som gravlagts i Västerbjers. Rygggläge var den kroppsposition som föredrogs inom alla åldersgrupper. 62 % av den undersökta populationen i Västerbjers hade gravlagts i rygggläge, medan 32 % av populationen har påträffats i sidläge, se *Bilaga 1*. Endast två individer (18–64 år) har påträffats i hockerläge, varav ingen tillhörde *subadult*. Analysen påvisar att nackläge var den vanligaste huvudpositionen bland de undersökta individerna. Grafen indikerar en liknande behandling av de döda som tillhör *adultus* och *senilis*, då det förekom en signifikant relation mellan åldersgrupperna och armposition *Grupp 5* (handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del med armbågsledens vinkel trubbig eller rät). *Grupp 3* (armen placerad utmed sidan av kroppen i en relativt rak vinkel) var ovanlig inom både *adultus* och *senilis*. Det är även möjligt att utläsa en polaritet mellan *Grupp 3*, *Grupp 4* (underarmen placerad in över mellangärdet med handen placerad på magen eller på motsatt sida av bålen) och *subadult*. Ingen individ inom åldersgruppen hade gravlagts utifrån de armpositionerna. Majoriteten av individerna inom *subadult* var gravlagda med handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del med armbågsledens vinkel trubbig eller rät (*Grupp 5*). *Subadult* uppvisade även en relation till *Grupp 7* (underarmen och handen placerade över bröstkorgen. Armbågsvinkeln är spetsig) och *Grupp 8* (underarmarna är sammanvinklade över bäckenets nedre del, händerna är placerade ihop).

Majoriteten av åldersgrupperna har positionerats med huvudet i norr emellertid uppvisar de äldre individerna även en tendens med huvudet i öst, vilket inte alls förekommer inom *adultus* och *subadult*. Analysen påvisade inga tydliga åldersskillnader i relation till orientering utöver detta resultat.

6.3.4. Fridtorp

Utav de 11 individer som undersökts från Fridtorplokalen var könsfördelningen inom populationen relativt jämn. Populationen är främst representerad av *adultus* men även *maturus* och *senilis* har påträffats. Inga individer under 18 år har påträffats i materialet från lokalen. Den mest förekommande kroppspositionen var att placera den döde på rygg med huvudet i nackläge och huvudet roterat åt höger eller vänster. Det förekom även att den döde placerades i hockerläge eller sidläge dock inte i lika stor utsträckning som ryggläge. Det vanligaste sättet att positionera armarna var främst enligt *Grupp 3* men även *Grupp 4* och *5* förekom.

Analysen påvisade könsskillnader inom populationen, främst gällande kroppsposition. Männen var endast placerade i ryggläge, medan kvinnorna påträffades i ryggläge, sidläge och hockerläge. Bland de individer som bedömts vara man var *Grupp 5* vanligast, men även *Grupp 3* och *4* förekom. Kvinnorna i materialet skiljer sig lite från männen då de främst hade positionerats enligt *Grupp 3* och *4*, medan ingen kvinna påträffades med handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del (*Grupp 5*).

Utifrån analysen var det inte möjligt att urskilja några större könsskillnader i hur individerna hade placerats utifrån skelettets- och kraniets orientering.

De gravlagda individerna placerades främst i en öst-västlig orientering med kraniet i öst eller nord-sydlig riktning med kraniet i norr. Den minst förekommande skelettorienteringen var att placera den döde i en syd-nordlig riktning med kraniet i syd.

6.3.5. Ire

Utav de 13 individer som har analyserats från Ire tillhörde majoriteten av individerna *adultus* och *maturus*. *Subadult* och *senilis* var även representerade i materialet men inte i samma utsträckning. De gravlagda individerna var främst placerade i hockerläge och ryggläge, medan endast en individ påträffades i sidläge. Det var vanligast att den döde positionerades med huvudet roterat åt vänster. Endast en individ var placerad med huvudet i nackläge. Liknande Fridtorplokalen var den vanligaste armpositionen på Ire att placera den döde med armarna enligt *Grupp 3* men även *Grupp 5* förekom. Underarmen placerad in över mellangärdet med handen placerad på magen eller på motsatt sida av bålen (*Grupp 4*) förekom dock inte bland de döda i Ire.

De individer som bedömts vara man påträffades endast placerad på vänster sida i hockerläge och sidläge. Endast en kvinna har placerats i hockerläge och då på höger sida. Männen påträffades främst med handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del med armbågsledens vinkel trubbig eller rät (*Grupp 5*) och armen placerad utmed sidan av kroppen i en relativt rak vinkel (*Grupp 3*). Även bland kvinnorna förekom armposition *Grupp 3* dock var det ovanligt att de påträffades med armarna positionerade enligt *Grupp 5*.

Individerna på gravfältet påträffades främst i en nordöst-sydvästlig orientering och sydväst-nordöstlig riktning. Kraniet var relativt jämt fördelat mellan nord-, syd-, väst- och östlig riktning.

6.4. Korrespondensanalys - Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby & Västerbjers

6.4.1. Analys av kroppsposition (lokal, kön, ålder och orientering)

Utifrån grafen (*Fig. 20*) är det möjligt att urskilja tre olika kluster: (1) Ajvide och Ire; (2) Visby och Västerbjers; och (3) Fridtorp. Ajvide och Ire uppvisar starkast korrespondens med varandra, emellertid har även Visby vissa element som sammanfaller med Ajvide och Ire, se *Fig. 20*. Fridtorplokalen skiljer sig mest från de andra gravfälten utifrån analysens resultat. Västerbjers uppvisar även element som skiljer sig från de andra lokalerna men påvisar samtidigt en relation till lokalen i Visby. Fridtorp förekommer i utkanten av grafen med en stark relation till skelettet orienterat i en öst-västlig riktning med kraniet i öst. Fridtorp skiljer sig därmed från alla andra lokaler som behandlas i denna analys. Inga individer från Fridtorp som behandlas i analysen gravlades i en syd-nordlig skelettorientering. Resultatet av indikerade även en polaritet mellan Fridtorp och unga individer i materialet, då inga individer under 25 år har påträffats på gravfältet. Visby och Västerbjers uppvisar likheter med varandra inom flera kategorier. Båda lokalerna påvisar en stark relation till skelettet orienterat i en nord-sydlig riktning med kraniet i norr. Inom Visby och Västerbjers är en väst-östlig och en öst-västlig orientering av skelettet ett ovanligt fenomen. I likhet med Visby och Västerbjers uppvisar Ajvide en stark relation till skelettet placerat i en nord-sydlig riktning.

Ryggläge är den mest förekommande kroppspositionen inom alla de undersökta lokalerna förutom Ire, se *Tabell 5*. I Visby och Västerbjers är det vanligare att individerna är gravlagda i sidläge än hockerläge, vilket skiljer sig från Ajvide, Ire och Fridtorp, se *Fig. 20*. Utifrån grafen är det även möjligt att urskilja att Västerbjers har en starkare relation till placering av individen i sidläge på höger sida än vänster sida. Visbylokalen uppvisar ett motsatt mönster, se *Tabell 6*.

Tabell 5. Fördelning av kroppsposition mellan lokalerna: Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby & Västerbjers. Antal individer (procent) av lokalens population.

Lokal	Hockerläge	Sidläge	Ryggläge
Ajvide	7 (12 %)	0	53 (88 %)
Fridtorp	2 (18 %)	1 (9 %)	8 (73 %)
Ire	6 (46 %)	1 (8 %)	6 (46 %)
Visby	4 (9 %)	7 (15 %)	35 (76 %)
Västerbjers	2 (5 %)	12 (33 %)	23 (62 %)

Tabell 6. Fördelning av kroppsposition (inkl. höger och vänster sida) mellan lokalerna: Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby och Västerbjers. Antal individer (procent) av lokalens population.

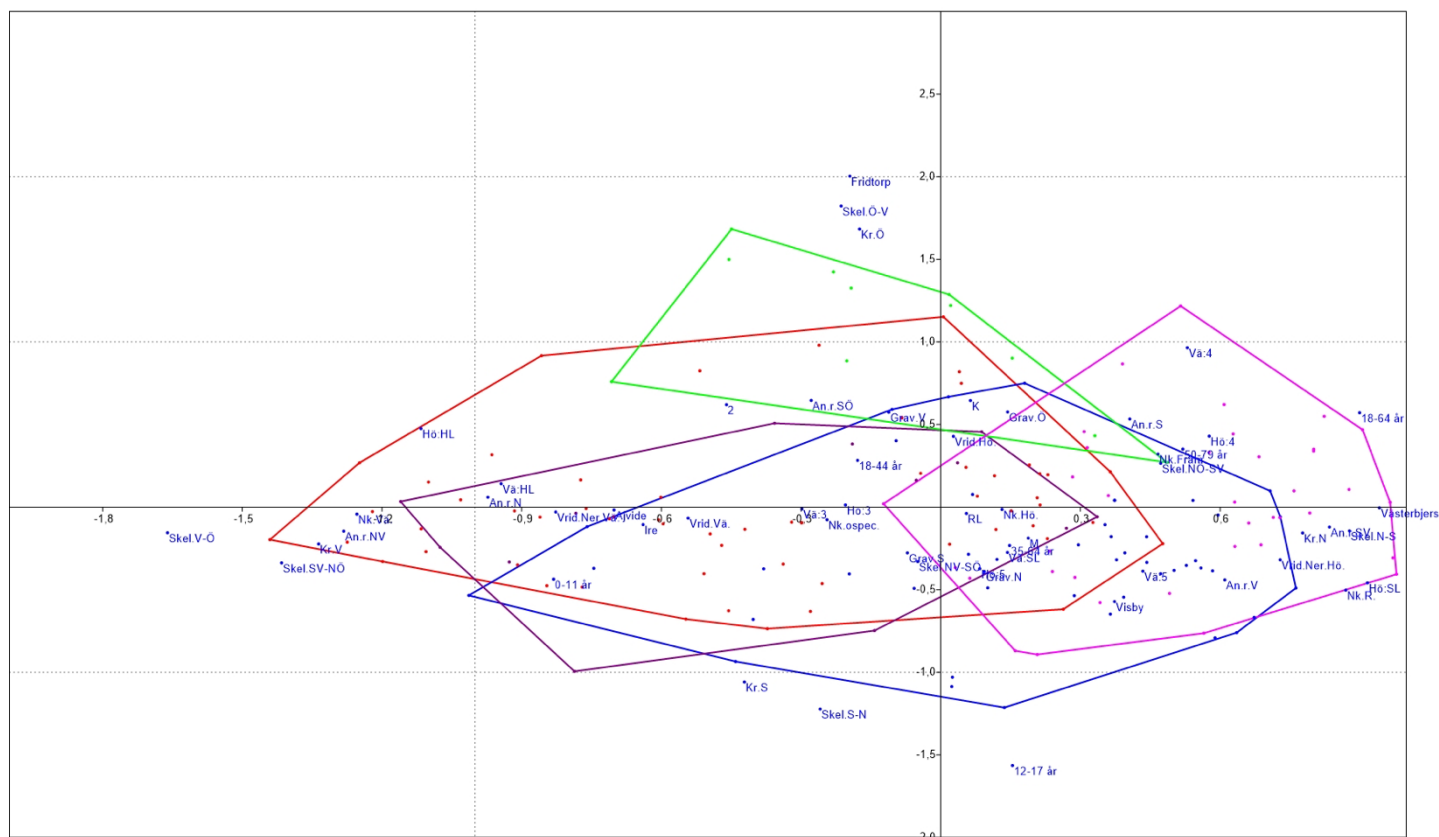
Lokal	Hockerläge		Sidläge		Ryggläge
	Höger sida	Vänster sida	Höger sida	Vänster sida	
Ajvide	4 (7 %)	3 (5 %)	0	0	53 (88 %)
Fridtorp	1 (9 %)	1 (9 %)	0	1 (9 %)	8 (73 %)
Ire	2 (15 %)	4 (31 %)	0	1 (8 %)	6 (46 %)
Visby	2 (4 %)	2 (4 %)	2 (4 %)	5 (11 %)	35 (76 %)
Västerbjers	0	1 (3 %)	8 (22 %)	4 (11 %)	23 (62 %)

Inom både Ajvide, Visby, Ire och Fridtorp är det mest vanligt att armen var placerad utmed sidan av kroppen i en relativt rak vinkel (*Grupp 3*). Västerbjers skiljer sig från de övriga lokalerna, då *Grupp 5* (handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del med armbågsledens vinkel trubbig eller rät) är vanligast medan *Grupp 3* är ovanligt. Armposition *Grupp 4* och *5* förekommer även på Ajvide, Visby och Fridtorp. Ire är den enda lokalen som inte uppvisar detta mönster, då inga individer har gravlagts med underarmen placerad in över mellangärdet med handen placerad på magen eller på motsatt sida av bålen (*Grupp 4*). Ajvide och Ire har svagast relation till *Grupp 4*.

Nackläge var den mest förekommande huvudpositionen inom gravfältet i Ajvide och Västerbjers. I Ajvide förekommer även en tendens att positionera huvudet roterat åt vänster. Visbylokalen skiljer sig från både Ajvide och Västerbjers, då de undersökta individerna främst tenderar att ha huvudet roterat åt höger och därefter i nackläge. Emellertid påvisar analysen även en tendens att ha huvudet roterat åt höger på Västerbjers, dock inte i lika stor utsträckning. Utöver nackläge uppvisade Ajvide och Ire en tendens att positionera huvudet roterat åt vänster, medan Visby och Västerbjers uppvisade en tendens att gravlägga individerna med huvudet roterat åt höger. Utifrån grafen går det att utläsa skillnader mellan de tre största lokalerna (Ajvide, Visby, Västerbjers) gällande ansiktsriktning hos de undersökta individerna. Ajvide uppvisar en stark relation till ansiktsriktning norr, vilket är den mest ovanliga riktningen inom Västerbjers. Västerbjers uppvisar en stark relation till ansiktsriktning syd, medan i Visby är den döde främst gravlagd med ansiktet riktat åt väst. Det kan även tilläggas att ansiktsriktning åt öst är den orientering som är minst förekommande inom både Ajvide och Visby.

Utifrån materialet var dubbel- och multigravar mer förekommande i Visby och Ajvide än övriga lokaler som behandlas i undersökningen. På Västerbjers gravfält påträffades 3 individer i dubbelgrav, dock förekom det ingen multigrav. Däremot uppvisade Ire en stark relation till multigrav, medan ingen dubbelgrav har påträffats på gravfältet. Både män och kvinnor har begravts i dubbel- och multigravar. Det var mer vanligt att män var begravda i dubbel- och multigravar än kvinnor, speciellt gällande multigravarna. De åldersgrupper som främst förekom inom båda gravformerna var *subadult* och *adultus*. *Child* dominerar inom dubbelgravar medan gravformen är ett ovanligt fenomen inom *adolescent* och *senilis*, se *Fig. 20*. Den mest frekventa placeringen i dubbel- och multigravar var att placera individerna parallellt i graven. Det var även relativt vanligt att de gravlagda individerna blivit placerade i direkt kroppskontakt med varandra. Armen placerad utmed sidan av kroppen i en

relativt rak vinkel (*Grupp 3*) är ett dominerande fenomen i de undersökta dubbelgravarna i materialet. I multigravarna förekommer ett mer blandat inslag av armpositioner, emellertid är fortfarande en majoritet placerade enligt *Grupp 3*.

Figur 20. Korrespondensanalys av lokalen i Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby och Västerbjers. Variablerna lokal, kroppsposition, ålder, kön och orientering är indikerade i blå text. Grönt fält indikerar Fridtorp. Rött fält är Ajvide. Rosa fält är Västerbjers. Brunt fält är Ire. Blått fält är Visby.

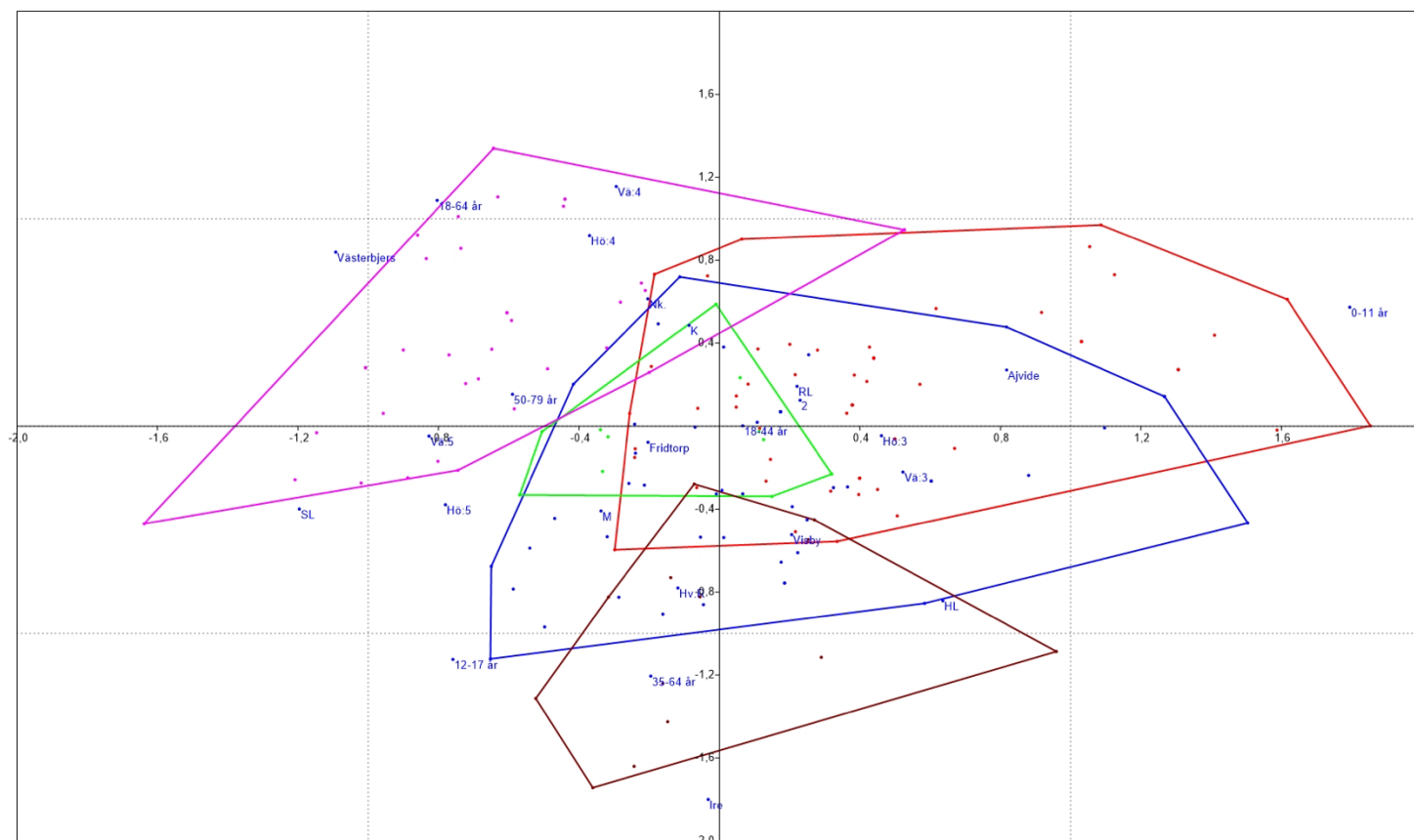
6.4.2. Analys av kroppsposition (lokal, kön och ålder)

Figur 21 är resultatet av en korrespondensanalys av gravfälten Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby och Västerbjers.

Denna analys utfördes för att endast undersöka kroppsposition i relation till lokal, kön och ålder utan fokus på orientering, *jmf Bilaga 2*. De undersökta lokalerna skilde sig markant i deras placering i grafen gentemot tidigare analyser. Resultatet överensstämmer fortfarande med tidigare resultat beträffande individernas kroppsposition och armposition, *jmf Fig. 20*.

Fridtorp förflyttade sig närmare grafens centrum och påvisade en närmare relation till Ajvide och Visby, vilket även indikerade en starkare relation till armposition *Grupp 3*. Ire uppvisade en svagare relation till Ajvide än tidigare och en starkare korrelation med Visby. Analysen påvisade fortfarande tydliga likheter mellan Ajvide

och Visby. Västerbjers påvisade en svagare relation till Visby än tidigare men förekom fortfarande relativt skilt från resterande lokaler, se *Fig. 21*.

Figur 21. Korrespondensanalys av lokalen i Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby och Västerbjers. Variablerna lokal, kroppsposition, ålder och kön är indikerade i blå text. Grönt fält indikerar Fridtorp. Rött fält är Ajvide. Rosa fält är Västerbjers. Brunt fält är Ire. Blått fält är Visby.

7. Diskussion

7.1. Regionala och lokala tendenser

Utifrån kroppsposition och orientering är det möjligt att se att människorna i det undersökta materialet medvetet och omedvetet producerade praktiker som reproducerades. Processen att placera ut den döde innehöll detaljerade rituella praktiker med specifika regler och bestämmelser som var både uttalade och outtalade. Den regionala analysen visade exempelvis att individernas höger och vänster arm ofta placerades i en liknande position. De skillnader och likheter som påvisades i materialet visar även att det förekom både regionala, geografiska och lokala tendenser kopplat till huvudposition inom GRK på Gotland. Regionalt förekom det en tydlig polaritet mellan huvudet placerat på vänster respektive höger sida relaterat till både kön och ålder. Det tyder på att det existerade både åldersgrupperingar och specifika könsroller kopplat till kroppsposition. Analysen visade även att det fanns en relation mellan de kategorier som innefattar huvudets position åt höger ("Nk.Hö", "Vrid.Hö", "Vrid.Ner.Hö") respektive vänster ("Nk.Vä", "Vrid.Vä", "Vrid.Ner.Vä"). Det kan innebära att handlingen att placera huvudet åt vänster respektive höger var mer betydelsefull, i rituellt syfte, än den exakta huvudpositionen. Samtidigt måste man alltid tänka på kraniets yttre läge på kroppen, vilket gör att det sker en viss förändring av kraniets ursprungliga position.

Att kroppsposition i graven var en rituell praktik med specifika riktlinjer stöds även av att det förekom en tydlig särskiljning mellan HL:A (hockerläge med höftledsvinkel $\leq 145^\circ$ och knäledsvinkel $\leq 45^\circ$) och HL:B (hockerläge med höftledsvinkel $\leq 145^\circ$ och knäledsvinkel $> 45^\circ$) i relation till både lokal, kön, ålder, armposition och antal individer i graven. Analysen indikerade en relation mellan HL:A och *Grupp 6* (underarmen uppdragen mot skulderbladet och positionerad över eller intill den yttre delen av bröstkorgen. Armbågsvinkeln är spetsig). Sammanlagt har nio individer i materialet positionerats med armarna enligt *Grupp 6*, varav sju individer gravlagts i HL:A. Ire uppvisade även ett intressant mönster, då endast kategori A påträffades på gravfältet. Lokalen uppvisade även flest individer gravlagda i HL:A jämfört med övriga lokaler. Det visar att en specifik variation inom hockerläge föredrogs inom populationen och som utvecklats till ett dominerande uttryck i gravritualen.

Resultatet visar en tydlig särskiljning mellan populationen i Ajvide och Västerbjers utifrån kroppsposition. Exempelvis har få individer påträffats placerade i hockerläge på gravfältet i Västerbjers. Samtidigt är sidläge ett mer förekommande fenomen i Västerbjers jämfört med övriga lokaler, medan ingen individ i Ajvide har påträffats i denna position. Det är intressant då Ajvide är en av de större lokalerna som undersöktes. Däremot är hockerläge ett mer förekommande fenomen i Ajvide jämfört med övriga gravfält. En möjlig orsak till varför Västerbjers och Ajvide uppvisar en tydlig polaritet sinsemellan kan bero på att det är ett stort geografiskt avstånd mellan

lokalerna. Västerbjers är lokaliserat på Gotlands östra sida medan lokalen i Ajvide ligger på öns västra kust. De skillnader som går att urskilja mellan lokalerna tyder på att det i viss mån upprätthölls en lokal gravtradition. De variationer i begravningspraktik som påvisades i materialet kan spegla skillnader i traditioner och sociala strukturer. Det kan leda till att olika tendenser inom kroppsposition var vanligare inom vissa geografiska områden än andra. Kanske kan det till viss del förekommit skilda begravningstraditioner på Gotlands väst- och östkust, vilket skulle kunna förklara en så tydlig polaritet utifrån kroppsposition mellan Ajvide och Västerbjers. Samtidigt uppvisar Västerbjers en närmare relation till Visby än övriga lokaler utifrån skelettorientering, kroppsposition och huvudposition. Det kan visa på att det förekom en närmare kontakt mellan lokalerna trots ett geografiskt avstånd mellan populationerna, se *Fig. 1*, kanske till följd av ingifte/släktskap eller utbyte av idéer och handel.

Lokalen i Visby var belägen på Gotlands västkust likt Ajvidelokalen. Gravfälten uppvisar likheter kopplat till armposition, kroppsposition och skelettorientering med mindre variationer. Därmed skulle det kunna vara möjligt att populationerna delade föreställningar och kosmologi och därmed gav uttryck för dessa på liknande sätt i gravritualen. Ajvide uppvisar dock en mer tydlig relation till lokalen i Ire utifrån kroppsposition, huvudposition och armposition. Det är intressant då Ire är ett mindre gravfält som ligger relativt långt ifrån lokalen i Ajvide, emellertid är båda lokalerna belägna på Gotlands västkust, se *Fig. 1*. Till skillnad från Ajvide uppvisar Visby en svagare korrelation med lokalen i Ire, samtidigt som det förekom ett kortare geografiskt avstånd mellan lokalerna. Analysen visar dock att relationerna mellan populationerna i materialet kan variera beroende på ifall kroppsposition eller orientering i graven betonas. Exempelvis, uppvisade Visby en starkare relation till Ire och en svagare relation till Västerbjers ifall endast kroppsposition applicerades på materialet. Analysen indikerar att ifall det förekom en särskiljning mellan östra och västra Gotland, utifrån skilda traditioner och normer, uttrycktes den mer utifrån kroppsposition än orientering i graven.

Utifrån undersökningens resultat är det möjligt att se att begravningspraktiken inte alltid förmedlade en tydligt definierad gräns mellan lokalerna, utan uttrycktes även genom ritualer som var gruppöverskridande. Därmed kan kroppsposition, som rituell praktik, haft en roll i att forma och uttrycka relationer och kopplingar mellan olika grupper. Rituell praktik kan även bekräfta och styrka existerande kontakter mellan populationer genom att utveckla och betona en känsla av samhörighet och gemensam identitet (Linton 1936:233). Ett mönster som lokalen i Ajvide och Visby kan tolkas uppvisa. Emellertid behöver människorna inte alltid själva uppfattat skillnader i praktik. Speciellt då praktiken kan ha varit inlärd och del i en struktur som individerna förväntades följa utan att alltid vara helt medveten om det (Broady 1991:225). Den kroppsposition som ses som normativ i ett samhälle baseras ofta på tankar och praktiker som går tillbaka flera århundranden i tiden och skiljer sig både kulturellt och historiskt mellan olika populationer. En annan möjlig tolkning kan vara att en central person, exempelvis en shaman, var den enda som var medveten om ritualens verkliga innebörd, betydelse och tillvägagångssätt. Utifrån denna tolkning kan ritualen varit en medveten handling samtidigt som reglerna eller orsaken bakom kanske inte alltid var självklara för alla inblandade.

Gravritualer kan även applicerats i syfte att markera gränser och särskilja sig från andra grupper. Exempelvis uppvisar Västerbjers gruppsspecifika tendenser (kroppsposition, armposition, ålder, kön) som kan ha skapats för att signalera en gruppidentitet som särskiljer sig från övriga lokaler. I detta sammanhang kan en differentiering i praktiker tillföra stabilitet i roller och sociala identiteter och skapa en stark känsla av gemenskap inom gruppen (Bell 1997:37; Goldhahn 2000:45). En känsla av gemenskap inom gruppen kan även påverka hur individerna i gruppen definierar sig själva. Det skulle kunna förklara varför specifika kroppspositioner var framträdande inom vissa populationer medan de inte uppträdde inom andra. Variation i gravritual och behandlingen av de döda kan även förklaras utifrån Broady (1991:169) definition av symboliskt kapital: "... är det som av sociala grupper igenkännes som värdefullt och tillerkännes värde.". Utifrån Broadys definition menar Wallin (2010:67) att behandling av de döda tillskrivs olika värde inom skilda grupper utifrån definitionen av vad som är värdefullt inom gruppen, vilket även är möjligt att applicera på hantering av de döda och hur de placerades i graven. Exempelvis innebär det att populationen i Västerbjers kan ha utvecklat särskilda strategier, i form av specifika kroppspositioner, för att uttrycka, bevara och öka värdet av relationer, makt och status (Broady 1991:179).

Trots att det existerade lokala variationer uppvisar den gropkeramiska populationen regionalt en relativt enhetlig gravritual och tradition. Individerna var främst positionerade utsträckta på rygg med huvudet mot norr. De gravlagda individerna var ofta placerade med huvudet i nackläge och armarna positionerade längs kroppens sidor. De skillnader i praktik som förekom inom de undersökta lokalerna, innebar dock även skilda erfarenheter för människorna inom populationerna. Det tyder på att det förekom både lokala och regionala habitus inom GRK på Gotland. Att de lokala samhällena uppvisar en individuell karaktär behöver inte betyda att de inte var del av en större identitet och population som kopplar dem samman. En möjlig tolkning av resultatet är att det existerade flera mindre variationer inom GRK som baserades på en enhetlig och gemensam kosmologisk grund. Det innebär att de enskilda lokalerna kan ha fått sätta sitt eget avtryck på gravritualen och hur den döde placerades i graven, dock inom vissa generella ramar och inom normen. Det skulle betyda att de lokala samhällena även delade en gemensam habitus med föreställningar om något som förväntades vara bra för hela populationen, vilket även inkluderade kroppsposition.

7.2. Kronologi och kulturell påverkan från Stridsyxekulturen

Det är viktigt att ha i åtanke att lokalerna inom GRK på Gotland har använts under cirka 900 år. Lokalerna bör därmed ses som platser med flera olika funktioner, vars syfte och praktiker har förändrats över tid (Wallin 2017:119). Därmed skulle det vara förvånande ifall den gropkeramiska gravritualen *inte* uppvisade individuella variationer samtidigt som ett praktikbaserat beteende uttrycks. Exempelvis menar Wallin (2017:118–124, 2014:59) att gravritualen på Ajvidelokalen kan ha varit mer enhetligt utförd under tidsperioden 2900–2700 f.Kr. och lite mer varierande i ett senare skede (2700–2300 f.Kr.), med mer ritualiserade handlingar och en möjlig påverkan från stridsyxekulturen (STY) (Palmgren 2014).

Det är möjligt att kunna se en viss kulturell påverkan från STY i en del av GRK gravarna, dels genom placeringen den döde i liggande hockerläge, förekomsten av bendepåer med svinben, håleggade flintyxor och bärnstensföremål (Stenberger et al. 1943:51; Wallin 2017:124). Enligt Malmer (1975:40f) är liggande hockerläge med huvudet i öst den vanligaste kroppspositionen inom STY. STY möjliga inflytande på GRK på Gotland betonas även av fynd i form av mångfacetterade slipstenar och stridsyxor (Wallin 2017:118f). Palmgren (2014:89) menar att hockerläge är mer frekvent under den senare delen av mellanneolitikum. Utifrån utförda ¹⁴C-dateringar är det även möjligt att utläsa att Ire främst var aktivt under den senare delen av mellanneolitikum (Janzon 1974:124–127; Palmgren 2014:80). Det är intressant då Ire uppvisade flest individer gravlagda i HL:A jämfört med övriga lokaler, vilket stödjer denna teori.

7.3. Ålder

Lokalerna i Ajvide och Visby uppvisade tydliga åldersskillnader utifrån kroppsposition, vilket indikerar att gruppanknytning kopplat till ålder haft en betydelse inom båda populationerna. Åldersskillnader utifrån kroppsposition och orientering var inte lika betonat i gravritualen i Västerbjers. Det behöver dock inte innebära att ålder inte var en integrerad del i samhället. Istället kan det betyda att det förekom lokala variationer och att populationerna placerade olika vikt på ålder utifrån olika kontext eller gav uttryck för den på skilda sätt. Exempelvis visar tidigare undersökningar (Wallin 2010:71, 74) att det kan ha förekommit en särskiljning av grupper utifrån närvaron och icke-närvaron av gravgods. Även Malmer (2002) och Stenberger et al. (1943) påvisade åldersskillnader och status utifrån gåvor i graven inom populationen.

Den åldersdifferentiering som förekom inom GRK på Gotland kopplat till kroppsposition var inte uniform, vilket tyder på att det förekom lokala variationer i hur skillnaderna uttrycktes. Åldersskillnaderna påvisades främst i relation till de äldre och yngre individerna i materialet. I Ajvide, Visby och Västerbjers förekom det en tendens att behandla de äldre individerna utifrån särskilda gravritualer jämfört med övriga åldersgrupper, se *Korrespondensanalys – Lokala tendenser inom GRK på Gotland*. Populationerna gav dock uttryck för denna särskiljning på olika sätt i gravritualen. Exempelvis förekom inte hockerläge bland de äldre individerna i Ajvide, medan i Visby påvisades sidläge inom alla åldersgrupper förutom *senilis*. Kanske var det inte viktigt *hur* särskiljningen uttrycktes utan mer det faktum att det förekom en differentiering av de äldre individerna inom GRK på Gotland. Den dödes sociala status kan vara en möjlig förklaring till den variation som förekom i hur de döda placerades i graven. Därmed kan en särskiljning av de äldre individerna kanske spegla en oförmåga att upprätthålla sin sociala roll inom populationen vid dödstillfället (Mejsholm 2009:195). Gravritualen som kopplas till de äldre individerna inom en population kan ge inblick i attityder kopplat till de äldre och samhället de levde i. Både *Maturus* och *senilis* har påträffats i de fem största lokalerna (Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby, Västerbjers), vilket skiljer sig från de yngre individerna i materialet. Ett stort antal äldre individer inom en population kan ha konsekvenser för hur platsen och samhället utvecklas. De äldre individerna är ofta traditionsbärare och tenderar att vilja

upprätthålla stabilitet genom att bevara ritualer och sociala strukturer (Fahlander 2012:8, 17; Minois 1987:9–12, 210). Därmed kan ålder ha en indirekt koppling till hur traditioner, ideologi och religion förändras (Fahlander 2012:8), vilket i sin tur kan få konsekvenser för hur gravritualer och praktiker utvecklas och förändras med tiden.

Inom populationen i Ajvide förekom variationer i behandlingen av de yngre individerna i relation till de äldre individerna, vilket tyder på att de har skilts åt som specifika grupper. Lokalen i Visby och Västerbjers uppvisade däremot tydliga likheter mellan de yngre och äldre individerna. Regionalt, förekom det dock en särskiljning mellan de yngre och äldre individerna. Exempelvis uppvisade de äldre individerna en starkare relation till nackläge på höger sida, medan de yngre individerna i materialet hade en relation till nackläge på vänster sida. Resultatet betonar vikten av ålder som ett sätt att särskilja mellan individer och grupper i samhället, vilket tillför organisationsprinciper för många samhällen (Kamp 2001:26). Analysen indikerar att särskiljningen mellan de yngre och äldre individerna utifrån ålder var mer definierat av grav-, kranie-, skelettorientering och ansiktsriktning än kroppsposition.

Utifrån den regionala analysen förekom det även skillnader i behandlingen mellan åldersgrupperna *child* och *adolescent*, där *adolescent* uppvisade en mer betonad relation till de äldre individerna, speciellt *senilis*. En orsak till detta mönster är att både *adolescent* och *senilis* har en tydlig koppling till handen placerad på bäckenbenet eller precis ovanför bäckenbenets övre del med armbågsledens vinkel trubbig eller rät (*Grupp 5*). *Child* uppvisar istället en tendens till att ha armen placerad utmed sidan av kroppen i en relativt rak vinkel (*Grupp 3*). Barn spelar en viktig roll i många samhällen både ekonomiskt och socialt. Övergångsritualer och initiationsceremonier gör det möjligt för social förändring, konkurrens och stärkande av värderingar inom samhället (Kamp 2001:2). Inom flera samhällen förekommer både initiationsceremonier och andra övergångsritualer som del av barndomen (van Gennep 1960:66–67), vilket stödjer analysens resultat om att det förekom en särskiljning även mellan de yngre åldersgrupperingarna utifrån olika färdigheter. Till skillnad från relationen mellan de yngre och äldre individerna tyder resultatet på att åldersdifferentiering bland de yngre individerna var mer betonat av kroppsposition än orientering i graven. Det är dock viktigt att betona att de yngre individernas placering i grafen utifrån skilda kluster kan till viss del ha påverkats av kvantitativ förekomst inom de olika lokalerna. Exempelvis är *child* överrepresenterat på Ajvide jämfört med de andra lokalerna, medan *adolescent* är kvantitativt överrepresenterat i Visby. Då Ajvide och Visby uppvisar en majoritet av individerna under 18 år, innebär det att dessa två populationer har fått stor betydelse och inflytande för tolkningen av unga individer inom GRK på Gotland. Exempelvis har sammanlagt 18 individer inom *subadult* påträffats på gravfältet i Ajvide, vilket motsvarar 45 % av alla individer i materialet som är under 18 år.

Resultatet visar även att få unga individer finns representerade i materialet jämfört med övriga åldersgrupper. Kan det relateras till en medveten särskiljning av de yngre individerna och därmed en specifik gravritual? Ingen individ under 18 år har påträffats på gravfältet i Fridtorp, vilket innebär att *subadult* kan ha gravlagts separat från de andra åldersgrupperna och därmed förknippats med specifika ritualer. Det öppnar upp för frågan: i vilken grad kan gravritual och behandling av de döda relateras till hur människorna levde? Utifrån den osteologiska paradoxen kan få yngre

individer i materialet indikera att de har överlevt barndomen och nått en äldre ålder. Samtidigt kan det även diskuteras ifall resultatet indikerar en låg status och att de istället *inte* har tilldelats en begravning (Fahlander 2012:10). Frånvaron av yngre individer i materialet kan även bero på källkritiska aspekter, såsom val av utgrävningsmetod. Ett källkritiskt perspektiv finns även kopplat till definitionen av ålder. Lancy (2008:21) menar att det förekommer problematik då kronologisk ålder och tidsbestämda stadier i livet appliceras på dåtida populationer, då de ofta utgår från moderna samhällens definitioner. Både ålder- och köns kategorier är socialt och kulturellt konstruerade koncept, som kan vara svåra att åtskilja från våra egna kulturella föreställningar (Kamp 2001:26). Exempelvis är barn och barndom ett väldigt flexibelt koncept. En del grupper och samhällen kanske såg det som nödvändigt att betona skillnaden mellan barn och vuxna individer, vilket skulle förklara varför det förekom en relativt tydlig särskiljning i gravritual mellan de yngre och äldre individerna i materialet. van Gennep (1960:66–67) menar dock att utifrån vissa övergångsritualer är det möjligt att se att social mening och biologisk tillväxt delar vissa specifika kronologiska karaktärsdrag. Det innebär att ålder- och köns kategorier har en relation till olika stadier i livet beroende av sociala (social status, släktskap), psykologiska (personliga egenskaper) och kroppsliga färdigheter (köns mogenhet, klimakteriet) (Kamp 2001:3, Fahlander 2012:17, Parkin 1998:34).

Till skillnad från de yngre och äldre individerna i materialet har *adultus* tilldelats en relativt enhetlig gravritual utifrån kroppsposition och orientering, med mindre skillnader mellan gravfälten. Inom Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby och Västerbjers har åldersgruppen påträffats främst i ryggläge med huvudet placerat i nackläge eller roterat åt höger. Huvudet positionerat i norr eller väst och armarna placerade utmed sidan av kroppen var även dominerande inslag i gravritualen. Resultatet betonar uppfattning om att lokalerna ingick i en större population som delade kosmologisk tro och föreställningar. Gravritualen kan även uttrycka likheter mellan populationerna gällande individernas roll och betydelse i den rituella praktiken och det vardagliga livet. Wallin (2010:73) definierar *adultus* som den produktiva och reproducerande gruppen i samhället, vilket skulle kunna förklara en likartad gravritual mellan lokalerna och behovet att särskilja *adultus* från övriga åldersgrupper.

7.4. Kön

Analysen påvisade könsskillnader kopplat till kroppsposition inom majoriteten av de undersökta populationerna (Fridtorp, Ire, Visby och Västerbjers), vilket skiljer sig från den åldersdifferentiering som uttrycktes i materialet. Utav de fem största lokalerna som undersöktes var Ajvide den enda som inte uppvisade en tydlig särskiljning mellan könen kopplat till kroppsposition. Det kan betyda att kroppsposition inom Ajvide var mer definierat av ålder än kön. Det var även möjligt att observera skillnader i hur könskonstruktionen uttrycktes inom flera av de undersökta lokalerna. De variationer som existerade kopplat till kroppsposition kan indikera att kön konstruerades utifrån lokala traditioner inom GRK på Gotland. Exempelvis förekom huvudet roterat åt höger endast bland männen i materialet i Västerbjers, medan huvudet roterat åt vänster endast påträffades bland kvinnorna. Visby uppvisade inte samma mönster utan där förekom huvudet roterat åt höger

respektive vänster samt nackläge inom båda könen. Emellertid hade de individer som bedömts vara man en mer signifikant relation till nackläge än kvinnorna i materialet. De lokala könsgrupperingar som förekom uttrycktes även i hockerläge och sidläge och utifrån vilken sida som den döde hade placerats på. Exempelvis uppvisade Visby en koppling mellan sidläge och männen i materialet. Ire och Västerbjers uppvisade en mer specifik gravritual kopplat till konstruktionen av kön. I Ire har männen endast påträffats på vänster sida i hockerläge och sidläge. Västerbjers uppvisade en tendens att gravlägga kvinnorna i sidläge på vänster sida medan det var vanligare att männen placerades på deras högra sida.

Trots att det förekom könskonstruktioner som var lokalt definierade existerar det även likheter mellan lokalerna som visar att det förekom gemensamma drag i gravritualen. Exempelvis var sidläge och huvudet roterat åt höger mer förekommande bland männen än kvinnorna. Kvinnorna i materialet uppvisade däremot en tydlig tendens att ha huvudet roterat åt vänster och hade främst gravlagts på höger sida då de placerats i hockerläge. Den regionalt betonade könsdifferentiering som påvisades kopplat till kroppsposition baseras till stor del på tendenser som är synliga inom Fridtorp, Ire och Västerbjers. Regionala tendenser i gravritualen indikerar att det förekom influenser och relationer mellan populationerna på Gotland. Därmed ingår det lokala även i ett större sammanhang. Den könsdifferentiering som påvisades inom den regionala analysen var emellertid inte lika tydligt markerad som inom de enskilda populationerna. Det stöder tanken om att konstruktionen av kön till stor del baserades på lokala traditioner.

7.5. Ett ritualiserat beteende

Den gravlagda individens kroppsposition är en representation av döden och spelar en viktig roll i erfarenheten av döden. Hur kroppen placerades var en viktig ritual för de kvarlevande, en sista länk mellan de levande och den döde. Analysen påvisade tydliga mönster relaterat till kroppsposition i graven, vilket tyder på att det kan ha funnits en föreställning om ett korrekt sätt att hantera kroppen. Det kan innebära att det fanns en tro om öden som var önskvärda eller lämpliga efter döden. Då gravens sammansättning diskuteras är det viktigt att ha i åtanke att graven inte behöver vara en exakt representation av den dödes status och sociala identitet. Utöver den dödes identitet är gravens komposition även en representation av samhället, sociala positioner, de kvarlevandes minnen och hur de efterlevande ville att den gravlagda individen skulle bli ihågkommen (Jennbert 2004:135). En möjlig tolkning till varför specifika kroppspositioner föredrogs kan ha varit för att förhindra att individen upplevde dåliga scenarion efter döden, exempelvis till följd av en traumatisk död. Därmed kan kroppsposition, som del i dödsritualen, varit ett sätt för de kvarlevande människorna att aktivt påverka den dödes öde. Helena Andersson (2016) menar exempelvis att korslagda ben hos den begravda individen kan tolkas som ett sätt att hålla den döde kvar i graven. Arnold van Gennep (1960) menar att den döde förs igenom olika kontext och symboliska stadier under gravritualen. Utifrån denna teori kan begravningen och gravritualen definieras som en övergång som omdefinierar den döda individens personliga och sociala identitet (Van Gennep 1960:66–67; Bell 1997:95). De variationer i kroppsposition som förekom i materialet kan även vara ett

personligt uttryck kopplat till den döde och den sorg som de kvarlevande gav uttryck för. Det kan även kopplas till en individuell behandling av den avlidna utifrån personliga egenskaper. Samtidigt som döden innebar en förlust för gruppen upplevde även de närstående en sorg och avsaknad i vardagens rutiner.

Det sker ett konstant utbyte mellan de levande och döda. En förändring i begravningspraktiker kan även ha förändrat hur de levande och döda relaterade till varandra och konstruktion och reproduktion av det sociala minnet. Därmed är det inte förvånande ifall det fanns ett behov för de levande att kontrollera döden, dels utifrån specifika kroppspositioner. Catherine Bell (1997:37) och Joakim Goldhahn (2000:41) menar att gravritualer hjälper de kvarlevande att kontrollera och hantera sociala förändringar som kan störa samhället och den konflikt som uppstår till följd av döden. Kroppspositioner (RL, SL, HL) som kan tolkas förmedla en bild av den döde som levande och sovande i graven kan även vara ett sätt att utöva kontroll över en svår situation och därmed göra döden mer hanterbar. Ritualen hjälper att strukturera människornas verklighet och kanske var bilden av den döde som sovande lättare för de kvarlevande att relatera till än döden. Det kan kopplas till ett behov av förståelse och kontinuitet i kontrast till det hastiga avslut som döden ofta innebär (Westerberg 2013:7). Det skulle kunna vara en förklaring till varför ryggläge, sidläge och liggande hockerläge förekom som ett dominerande inslag i GRK.

En slutsats som är möjlig att dra utifrån denna diskussion är att kroppsposition som del i begravningspraktiken under mellanneolitikum är ett svårtolkat fenomen. De gravlagda individernas kroppsposition och orientering synliggör rituella praktiker som tenderade att upprepas utifrån specifika mönster. I vidare forskning av kroppsposition inom GRK skulle det vara intressant att placera ämnet i en mer omfattande kontext, då kroppsposition ofta överses i litteratur och forskning. En mer utförlig jämförelse med samtida gravfält på fastlandet kan ge en mer omfattande bild av GRK och kroppspositionens roll och betydelse i gravritualen. Det hade även varit intressant att vidare undersöka de individer som placerats i sidläge och hockerläge i relation till artefakter och gravens utformning, i syfte att synliggöra möjliga sociala och rituella mönster.

8. Konklusion

Hur är individerna i materialet positionerade i graven?

De kroppspositioner som påträffades i de undersökta gravarna var ryggläge, sidläge och hockerläge. Majoriteten av de undersökta individerna (132 individer) hade placerats på rygg i graven. Medan endast 23 individer hade gravlagts i hockerläge och 21 individer i sidläge. De döda hade främst gravlagts med huvudet placerat i nackläge med huvudet orienterat i en nordlig riktning. Liggande hocker (HL) var det vanligaste fenomenet inom hockerläge. Inom GRK på Gotland har det endast påträffats en individ i möjlig sittande hocker (HS). Liggande hockerläge behandlades utifrån tre specifikationer (A, B och C), då positionen var mer eller mindre betonad. Elva individer hade placerats i HL:A och fyra individer i HL:B, medan ingen individ hade placerats i HL:C. Det förekom även variationer i hur de dödas armar och ben hade arrangerats i relation till kroppen. De mest frekventa armpositionerna i materialet var *Grupp 3, 4* och *5*. Vanligast var att den döde hade placerats enligt *Grupp 3*, det vill säga med armarna längs kroppens sidor. Det kan även tilläggas att då de döda var placerade på rygg i graven var det vanligt att armarna hade arrangerats i en position nära kroppen.

Går det att utläsa några mönster utifrån en analys av kroppsposition?

Analysen påvisade både geografiska, regionala och lokala mönster i det undersökta materialet. De döda har placerats i graven utifrån särskilda kroppspositioner, som upprepades och uttryckte mindre variationer mellan populationerna. Resultatet visade även att specifika kroppspositioner och variationer föredrogs inom vissa gravfält som utvecklades till ett dominerande uttryck i gravritualen, vilket kan ge en djupare insikt i samhällets sociala struktur och relationer mellan lokalerna. Det förekom en tydlig särskiljning mellan HL:A och HL:B utifrån lokal, kön, ålder, armposition och antal individer i graven. Samtidigt har ingen individ påträffats i HL:C, vilket visar att det förekom någon form av riktlinjer för graden av sammandragning av knäled och höftled i hockerläge.

Det förekom även tydliga mönster kopplat till huvudets och armarnas position i relation till kroppen. Resultatet visar att individernas höger och vänster arm ofta var placerade i en liknande position, samt att det fanns en relation mellan de kategorier som innefattar huvudet placerat åt höger respektive åt vänster. Det kan innebära att handlingen att placera huvudet åt vänster respektive höger var mer betydelsefull, i rituellt syfte, än den exakta huvudpositionen.

Analysen påvisade en tydlig särskiljning mellan populationen i Ajvide och Västerbjers utifrån kroppsposition. Lokalen i Västerbjers uppvisade även skelettläge och position i graven som särskiljer populationen från övriga lokaler, vilket kan indikera att det förekom skilda begravningstraditioner på Gotlands väst- och östkust. Ifall det förekom en skillnad i traditioner och normer mellan östra och västra Gotland,

uttrycktes emellertid de mer utifrån kroppsposition än orientering i graven. Samtidigt uppvisar Västerbjers en närmare relation med Visby än övriga lokaler utifrån skelettorientering, kroppsposition och huvudposition. Exempelvis var det vanligare att den döde placerades i sidläge än hockerläge i Visby och Västerbjers medan hockerläge var mer förekommande än sidläge inom Ajvide, Fridtorp och Ire. Båda populationerna uttryckte även likheter mellan de äldre och yngre individerna i materialet. Emellertid visar analysen att relationerna mellan de undersökta populationerna varierar beroende på ifall orientering eller kroppsposition betonas.

Är det möjligt att relatera mönster i kroppsposition och orientering till mer individbetonade faktorer såsom ålder och kön?

En analys av materialet påvisade mönster som betonade både skillnader och likheter mellan lokalerna kopplat till konstruktionen av kön och ålder. Utifrån de variabler som applicerades i analysen betonas åldersgrupperingar främst utifrån kroppsposition, armposition, huvudposition och skelettets orientering i graven. Inom båda könen och samtliga åldersgrupper var det mest förekommande att den döde hade placerats i ryggläge. Ajvide och Visby uppvisade tydligast åldersskillnader kopplat till kroppsposition. Medan en åldersfördelning utifrån kroppsposition och orientering inte hade en lika omfattande roll i gravritualen i Västerbjers. Åldersdifferentiering påvisades främst kopplat till de äldre och yngre individerna. Det förekom dock lokala variationer i hur åldersskillnader kopplat till kroppsposition uttrycktes inom GRK, vilket var en tendens som var speciellt tydlig i Ajvide, Visby och Västerbjers i relation till de äldre individerna.

I den regionala analysen påvisades en skillnad i behandling mellan *child* och *adolescent*. *Adolescent* uppvisade en starkare relation till de äldre individerna (främst *senilis*) än åldersgruppen *child*. Bortsett från denna relation påvisades en tydlig särskiljning mellan de yngre och äldre individerna, som var mer definierad av ansiktsriktning, grav-, kranie- och skelettorientering än kroppsposition. Det skiljer sig från åldersdifferentieringen bland de yngre individerna (*child*, *adolescent*) som var mer definierad av kroppsposition än orientering i graven. *Adultus* tilldelades en relativt uniform gravritual utifrån kroppsposition och orientering, vilket betonar uppfattningen av att lokalerna ingick i en större population som delade samma föreställningar och kosmologisk tro.

Analysen påvisade könsskillnader kopplat till kroppsposition, armposition, huvudposition och vilken sida den döde tenderade i hockerläge och sidläge. Det förekom även en könsfördelning utifrån ansiktsriktning, skelettorientering och gravens orientering på gravfältet. Majoriteten av de undersökta populationerna uttryckte en könsdifferentiering utifrån kroppsposition, vilket skiljer sig från den åldersfördelning som påvisades inom GRK på Gotland. Ajvide var den enda av de fem största lokalerna som inte uppvisade tydliga könsskillnader utifrån kroppsposition, vilket tyder på att kroppens placering i graven var mer definierad av ålder än kön. Flera av lokalerna uppvisade skillnader i hur könsdifferentieringen uttrycktes inom populationen, vilket indikerar att kön konstruerades och formulerades utifrån lokala traditioner.

Hur kan skillnader och likheter i kroppsposition i det undersökta gravmaterialet tolkas?

Resultatet indikerar att det förekom både lokala och regionala habitus inom gropkeramisk begravningspraktik. Flertalet av de undersökta lokalerna uppvisade en individuell karaktär men uttryckte även likheter sinsemellan, vilket visar att det förekom relationer mellan lokalerna. Det stöder tanken om att lokalerna ingick i en större identitet med en gemensam kosmologisk grund. En möjlig tolkning kan vara att specifika kroppspositioner utvecklats som en strategi för att uttrycka, bevara och öka värdet av relationer, makt och status. Genom att skapa en känsla av samhörighet och gemensam identitet formar, uttrycker och bevarar den rituella praktiken relationer mellan grupper. Samtidigt kan även kroppsposition fungerat som ett sätt att markera gränser och särskilja sig från andra grupper genom att uttrycka gruppsspecifika tendenser, vilket skapar en stark känsla av gemenskap inom gruppen. Inom vissa av de undersökta populationerna påvisades tydliga köns- och ålderspecifika tendenser, vilket tyder på att kroppsposition även hade en roll i konstruktionen av kön och ålder i samhället. Samtidigt kan kroppsposition innehållit ett personligt uttryck kopplat till den döde och de kvarlevande i den variation som förekom i materialet. Analysen synliggjorde rituella praktiker som tenderade att upprepas utifrån specifika mönster, vilket indikerar att det fanns ett behov att kontrollera och hantera den konflikt som döden ofta innebar. Kanske placerades kroppen utifrån specifika positioner för att undvika att den döde upplevde en så kallad ”dålig död” eller för att underlätta övergången för de kvarlevande. Ryggläge, sidläge och liggande hocker kan förmedla en bild av den avlidne som sovande och därmed fortfarande levande, vilket betonar ett behov av förståelse, kontroll och kontinuitet i gravritualen.

9. Sammanfattning

Denna uppsats behandlar kroppsposition och orientering i graven inom den gropkeramiska kulturen på Gotland, under den mellanneolitiska tidsperioden (3300–2400 f.Kr.). Nio lokaler på Gotland behandlas i analysen: Ajvide i Eksta socken, Fridtorp i Västerhejde socken, Grausne i Stenkyrka socken, Gullrum i Näs socken, Hemmor i När socken, Ire i Hangvar socken, Visby i Visby socken, Västerbjers i Gothem socken och Västerbys i Hall socken.

Syftet med uppsatsen är att sammanställa information om kroppsposition inom GRK på Gotland, samt att undersöka de likheter och skillnader som existerar i materialet för att urskilja strukturer i begravningspraktik och ritual. Därmed behandlar undersökningen de tendenser som förekommer kopplat till hur individerna har placerats i graven, vilket innefattar geografiska tendenser och köns- och åldersskillnader. Korrespondensanalys har applicerats på materialet för att påvisa möjliga relationer och strukturer, i form av både regionala och lokala tendenser inom GRK på Gotland. För att utföra en konsekvent och korrekt bedömning av kroppsposition har även en metod för mätning av armbågs-, höftleds- och knäledsvinkeln applicerats på källmaterialet. Som teoretisk utgångspunkt i uppsatsen diskuteras ritual utifrån Pierre Bourdieus (1977) handlingsteoretiska perspektiv. Begreppet *habitus* appliceras även i analysen för att förstå hur praktiker upprepas och formas av erfarenheter och inlärdna mönster.

Resultatet visar att individerna har placerats i gravarna utifrån specifika kroppspositioner som uttryckte mindre variationer mellan lokalerna. Att placera den döde i ryggläge med armarna längs kroppens sidor var ett dominerande inslag i begravningspraktiken men även sidläge och hockerläge förekom. Samtidigt var det möjligt att urskilja praktiker som var vanligare inom vissa områden än andra och som utvecklats till ett dominerande uttryck i gravritualen. Exempelvis, existerade det en tydlig särskiljning av hockerläge *A*, *B* och *C* utifrån frekvens, lokal, kön, ålder, armposition och antal individer i graven. Det visar att det fanns en medveten gruppering av hockerläge samt riktlinjer för sammandragning av knäled och höftled inom kroppspositionen.

Populationen i Ajvide och Västerbjers uppvisade tydliga skillnader sinsemellan utifrån kroppens position i graven. Västerbjers särskilde sig även från övriga lokaler utifrån kroppsposition och armposition. Samtidigt uppvisade lokalen en närmare relation till Visby än övriga lokaler som undersöktes utifrån skelettorientering, kroppsposition och huvudposition. Emellertid uppvisade Visby en närmare relation till Ire ifall endast kroppsposition betonades, vilket kan bero på en geografisk närhet mellan populationerna. Åldersdifferentieringen förekom främst kopplat till de äldre och yngre individerna i materialet. Flera av populationerna uppvisade även skillnader i hur könsdifferentieringen uttrycktes inom lokalerna, vilket indikerar att kön konstruerades och formulerades utifrån lokala traditioner. Resultatet visar att det

förekom både lokala och regionala habitus inom gropkeramisk begravningspraktik på Gotland. Specifika kroppspositioner kan ha utvecklats som en strategi för att uttrycka, bevara och öka värdet av relationer, makt och status. Samtidigt är det troligt att kroppsposition i graven även innehöll ett personligt uttryck kopplat till den döde och de kvarlevande i den variation som förekom i materialet.

10. Litteraturförteckning

Publicerade källor

- Anderson, T.E. 1962. *The Human Skeleton, a Manual for Archaeologists*. Ottawa: National Museum of Canada.
- Andersson, C. 1997. *Särart och samspel: En analys av klaner och kvinnor utifrån det gropkeramiska gravfältet i Västerbjers på Gotland*. Stockholm: Stockholm Universitet, Institutionen för arkeologi.
- Andersson, C. 1998. Kontinuitet I de mellanneolitiska samhällsstrukturerna. I: Fredengren, C., Tarsala, I. (Eds.), *Aktuell Arkeologi VI*, s. 65–75. Stockholm: Stockholm Universitet, Institutionen för arkeologi.
- Andersson, H. 2016. *Gotländska stenåldersstudier -Människor och djur, platser och landskap*. Stockholm: Stockholm Studies in Archaeology 68, Stockholms Universitet.
- Bell, C. 1992. *Ritual Theory, Ritual Practice*. New York: Oxford University Press.
- Bell, C. 1997. *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press.
- Berggren, Å. (red.) 2010. *Med kärret som källa: Om begreppen offer och ritual inom arkeologin*. Vågar till Midgård 13. Lund: Nordic Academic Press.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 1980. *Le Sens pratique*. Paris: Éditions de Minuit.
- Bourdieu, P. 1999. *Praktiskt förnuft, Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Broady, D. 1991. *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, 2 uppl. Stockholm: HLS Förlag.
- Burenhult, G. 1982. *Arkeologi i Sverige 1, Fångstfolk och herdar*. Höganäs: Förlags AB Wiken.
- Burenhult G. 1997. *Ajvide och den moderna arkeologin*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Burenhult, G. 2002. The grave-field at Ajvide. I: Burenhult, G. (Ed.) 2002. *Remote Sensing Vol. II*, s. 31-168. Theses and Papers in North-European Archaeology 13:b. Stockholm: Stockholm Universitet, Institutionen för arkeologi.
- Childe, G. 1957. *The Dawn of European Civilisation*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Dahr E. 1943. Anthropologischer Bericht. I: Stenberger M., Dahr. E. & Munthe H. *Das Grabfeld von Västerbjers auf Gotland*. Stockholm: Kungliga vitterhetsakademin.
- Damm, C. 1998. Forhistoriske ritualer: En diskussion omkring mening og handling. I: Christensen, L. B. & Sveen, S. B. (red), *Religion og materiel kultur*, s. 44–65. Århus: Aarhus University Press.
- During, E. 1996. *Osteologi. Benens vittnesbörd*. Gamleby: Arkeo-förlaget.
- Durkheim, E. 1998. *Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie*, Fourth edition. Paris: Quadrige.
- Edenmo, R. 1997. Hockergravens ideologi. I: Åkerlund, A., Bergh, S., Nordbladh, J. & Taffinder, J. (red.). Till Gunborg. *Arkeologiska samtal*, s. 471–475. *Stockholm Archaeological Reports Nr 33*. Stockholm: Stockholms Universitet.

- Edenmo, R., Larsson, M., Nordqvist, B., Olsson, E. 1997. Gropkeramikerna - Fanns de? I: Larsson, M., Olsson E. (Eds.), *Regionalt och Interregionalt, Stenåldersundersökningar i Syd- och Mellansverige*, s. 135–211. *Arkeologiska Undersökningar Skrifter* 23. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Englund, S. 1982. *Stenåldersboplatsen vid Fridtorp – En Presentation av gravarna*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Eriksson, G. 2004. Part-time farmers of hard-core sealers? Västerbjers studied by means of stable isotope analysis. *Journal of Anthropological Archaeology* 23: 135–162.
- Fahlander, F. 2006. Liv och död i det tredje rummet. Hybriditet och materialitet under mellanneolitikum. I: *Lik og ulik - Tilnærminger til variasjon i gravskikk*, s. 203–23. T. Oestigaard (ed), UBAS, Bergen: Arkeologisk institut.
- Fahlander, F. 2012. Mellanneolitisk ålderdom: sociala aspekter av livscykelns sista faser. I: *In situ*, s. 7–19. Göteborg: Västsvensk arkeologisk tidskrift.
- Fischer, U. 1956. *Die Gräber der Steinzeit im Saalegebiet. Studien über neolithische und frühbrozezeitliche Grab- und Bestattungsformen in Sachsen-Thüringen*. Berlin: de Gruyter.
- Flyg, P & Olsson, A. 1985. *Stenålderslokaler i Visby – Boplatser och Gravar*. Stockholm: Stockholms Universitet, Institutionen för arkeologi.
- Fürst, C.M. 1925. Undersökning av de vid grävningarna i Visby 1924 tillvaratagna skeletten dels från St. Drottensgatan dels från Stora Torget. *Fornvännen* 20, s. 266–273. Riksantikvarieämbetet.
- Gejvall, N-G. 1974. Description of the human skeletons from the graves and some associated animal bones. I: Janzon, G. O. (Ed.), *Gotlands mellanneolitiska gravar*, s. 141–175. Stockholm: KL Beckmans tryckerier AB.
- van Gennep, A. 1960. *The rites of passage*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goldhahn, J. 2000. Hällristningar, kosmologi och begravningsritual. *Primitive Tider* 2000, s. 22–53.
- Hammer, Ø., Harper, D.A.T., Ryan, P.D. 2001. PAST: Paleontological statistics software package for education and data analysis. *Palaeontologia Electronica* 4(1).
- Hildebrand, H. 1887. *En stenåldersgraf på Gotland*. Stockholm: KVHAA Månadsblad.
- Janzon, G. 1974. *Gotlands mellanneolitiska gravar*. Stockholm: Diss. Stockholm Universitet.
- Jennbert, K. 2004. The heroized dead – People, animals, and materiality in Scandinavian death rituals, AD 200-1000. I: Andrén, A., Jennbert, K. & Raudvere, C. (eds.), *Old Norse religion in long-term perspectives – Origins, changes, and interactions. An international conference in Lund, Sweden, June 3-7, 2004*, s. 135-140. Lund: Nordic Academic Press.
- Kamp, K.A. 2001. Where have all the children gone? Archaeology of Childhood. *Journal of Archaeological Method and Theory*, Vol. 8, No. 1.
- Lancy, D. 2008. *The Anthropology of Childhood: Cherubs, Chattel, Changelings*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Larsson, Å. M. 2009. Pots, Pits, and People. Hunter-Gatherer Pottery Traditions in Neolithic Sweden. I: Gheorgiu, D (Ed.) *Early Farmers, Late Foragers, and Ceramic Traditions. On the Beginning of Pottery in the Near East and Europe*, s. 239-270. Cambridge: Cambridge Scholars Press Ltd.
- Linton, R. 1936. *The study of man; an introduction*. New York: D. Appleton-Century Co.
- Lithberg, N. 1914. *Gotlands stenålder*. Stockholm: Akademisk afhandling.
- Löfstrand, L. 1974. *Yngre stenålderns kustboplatser. Undersökningarna vid Ås och studier i den gropkeramiska kulturens kronologi och ekologi*. Uppsala: Aun 1.
- Malmer, M.P. 1975. Stridsyxekulturen i Sverige och Norge. Stockholm: Libertryck.
- Malmer, M.P. 1962. *Jungneolithische Studien*. Lund: Gleerup/Habelt Lund/Bonn.

- Malmer M.P. 2002. *The Neolithic of south Sweden TRB, GRK and STR*. Stockholm: Vitterhetsakademin.
- Mejsholm, L. 2009. *Gränsland - Konstruktion av tidig barndom och begravningsritual vid tiden för kristnandet i Skandinavien*. Västerås: Edita Västra Aros.
- Minois, G. 1987 (1989). *History of old age: from antiquity to the Renaissance*. Oxford: Polity Press.
- Molnar, P. 2008. Antropologisk beskrivning av de mänskliga skelettlämningarna från Ajvide I: Österholm, I. *Jakobs/Ajvide: Undersökningar på en gotländsk boplatssudde från Stenåldern*, s. 276–286. Visby: Gotland University Press Monograph 3.
- Nihlén, J. 1927. *Gotlands stenåldersboplatser*. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar del. 36:3, Stockholm: Akademiens Förlag.
- Nilsson Stutz, L. 2003. *Embodied Rituals and Ritualized Bodies: Tracing Ritual Practices in Late Mesolithic Burials*. Lund: Wallin & Dahlholm.
- Nilsson Stutz, L. 2010. The way we bury our dead. Reflections on mortuary ritual, community and identity at the time of the Mesolithic-Neolithic transition. *Documenta Prehistorica* 37:33–42.
- Norderäng J. 2001–2010. *Ajvideboplatsen. Rapport från arkeologisk undersökning av fornlämning nr. 171 på fastigheten Ajvide 2:1 i Eksta socken. Gotland*. Visby: Gotland University.
- Norderäng, J. 2006a. *Ajvideboplatsen. Rapport från arkeologisk undersökning 2004 av fornlämning nr. 171 på fastigheten Ajvide 2:1 i Eksta socken. Gotland*. Visby: Gotland University.
- Norderäng, J. 2006b. *Ajvideboplatsen. Rapport från arkeologisk undersökning 2005 av fornlämning nr. 171 på fastigheten Ajvide 2:1 i Eksta socken. Gotland*. Visby: Gotland University.
- Ohlson (Janzon), G. 1968. A Method of Measurement and the Use of Terminology in a Report on Human Skeleton Posture. *Acta Arch.*, vol. 39:255-261.
- Ortner, S.B. 1989. *High Religion: A Cultural and Political History of Sherpa Buddhism*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Pader, E.-J. 1982. *Symbolism, Social Relations and the Interpretation of Mortuary Remains*. Oxford: B.A.R. International Series, vol. 130.
- Palmgren, E. 2014. *Den gotländska stridsyxekulturen. – Migration, interaktion eller regionalitet?* Magisteruppsats i arkeologi. Uppsala Universitet Campus Gotland.
- Parker Pearson, M. 1999. *The Archaeology of Death and Burial*. Phoenix Mill: Sutton Publishing Ltd.
- Parkin, T.G. 1998. *Ageing in antiquity, status and participation, in Old Age from Antiquity to Post-modernity*, eds. P. Johnson & P. Thane. London: Routledge, 19–42.
- Powers, N. (red.) 2008. *Human osteology method statement*. London: Museum of London.
- Sjöstrand, A., Wallin, P. 2017. Rapport från arkeologisk undersökning vid Ajvide 2:1 2017 Eksta 171:1. Uppsala Universitet.
- Sjøvold, T. 1974. Some aspects of physical anthropology on Gotland during middle neolithic times. I: Janzon, G. *Gotlands mellanneolitiska gravar*, s. 176–211. Stockholm: Diss. Stockholm Universitet.
- Sjøvold, T. 1978. Interference concerning the age distribution of skeletal populations and some consequences for paleodemography anthropology. *Közl* 22. Budapest: Akademiai Kiado.
- Snell, R.S. 1978. *Atlas of Clinical Anatomy*. Boston: Little Brown & Co.
- Stenberger M., Dahr E. & Munthe H. 1943. *Das Grabfeld von Västerbjers auf Gotland*. Stockholm: Kungliga vitterhetsakademin.

- Sprague, R. 1968. A suggested terminology and classification for burial description. *American Antiquity*, 33:479-485.
- Sprague, R. 2005. *Burial Terminology: A Guide for Researchers*. Lanham, US: AltaMira Press.
- Ubelaker, D. 1999. *Human Skeletal Remains: Excavation, Analysis, Interpretation*. Third edition. Washington, D.C: Taraxacum.
- Wallin, P. 2010. In search of rituals and group dynamics: correspondence analyses of Neolithic grave fields on the Island of Gotland in the Baltic Sea. *Documenta Praehistorica XXXVII*. S 65-75 (2010).
- Wallin, P. 2014. Perfect Death: Examples of Pitted Ware Ritualization of the Dead. I: K. von Hackwitz and R. Peyroteo-Stjerna: *Ancient Death Ways*. Proceedings of the workshop on archaeology and mortuary practices, Uppsala, May 2013. Occasional papers in archaeology 59: 47–64.
- Wallin, P. 2017. Analyser och tolkningar av begravningspraktiker hos mellanneolitisk gropkeramisk kultur på Gotland: Med Ajvidelokalen i fokus. I: Wallin, P., Martinsson-Wallin, H. (red.) 2017. *Arkeologi på Gotland 2 Tillbakablickar och nya forskningsrön*. Uppsala: Uppsala Universitet & Gotlands Museum.
- Wilder, H.H. 1905. Excavation of Indian Graves in Western Massachusetts. *American Anthropologist*, Vol. 7, No. 2:295–300.
- Wyszomirska, B. 1984. *Figurplastik och gravskick hos nord- och nordöst Europas neolitiska fångstkulturer*. Lund: Diss. Lund Universitet.
- Österholm, I. 1989. Bosättningsmönster på Gotland under stenåldern. En analys av fysisk miljö, ekonomi och struktur. *Theses and Papers in Archaeology*, vol. 3. Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen. Stockholm: Stockholms Universitet, Institutionen för arkeologi.
- Österholm, I. 2008. *Jakobs/Ajvide: Undersökningar på en gotländsk boplatssudde från Stenåldern*. Visby: Gotland University Press Monograph 3.

Opublicerade källor

- Appelgren, K. 1984. *Om keramiken från boplatsten vid Gullrum, Näs sn. Gotlands län. C-uppsats i arkeologi*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- ATA, Rapport av Erik Nylén. ATA Dnr: 4881/59.
- Hallin-Lawergren, G. 1989. *Begravningsritualer under gropkeramisk tid på Gotland*. C-uppsats vid Stockholms Universitet.
- Hansson, H. 1897. *Stenåldersboplatsten i Gullrum i Näs sn. Gotland*. Handskriven rapport. Kungliga Vitterhetsakademien.
- Kanvall, P. 1994. *Gravar med ickevuxna individer. En sammanställning av mellanneolitiska gravar på Gotland*. Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi, Stockholms universitet/Högskolan på Gotland, Stencil.
- Wallin, P., & Eriksson, T. 1985. *Osteologisk analys av djur- och människoben från stenåldersboplatsten I Visby på Gotland*. Uppsats i Osteologi II, Arkeoosteologiska forskningslaboratoriet, Stockholms Universitet. Stencil.
- Westerberg, F. 2013. *Kroppsposition i Skandinavien under Vikingatiden* (Uppsats inom kursen Skandinaviens järnålder). Uppsala Universitet. Institutionen för arkeologi och antik historia, Box 626, 751 26 Uppsala.

Internetkällor

- Hammer, Ø. 2013. Past 3.x - the Past of the Future. <http://folk.uio.no/ohammer/past/>
Tillgänglig: 2018-02-05

Bilaga 1. Fördelning av kön, ålder och kroppsposition inom de fem största groppkeramiska lokalerna på Gotland

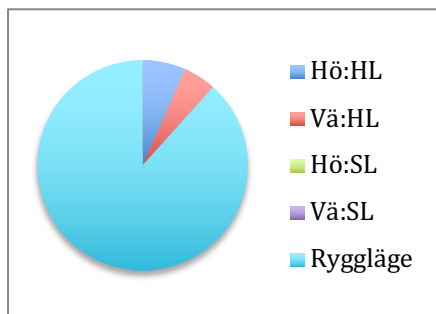
Könsfördelningen mellan lokalerna: Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby & Västerbjers. Antal individer (procent) av lokalens population.

Lokal	Kvinna	Man
Ajvide	17 (28 %)	25 (42 %)
Fridtorp	6 (55 %)	5 (46 %)
Ire	4 (31 %)	7 (54 %)
Visby	9 (20 %)	22 (48 %)
Västerbjers	15 (41 %)	17 (46 %)

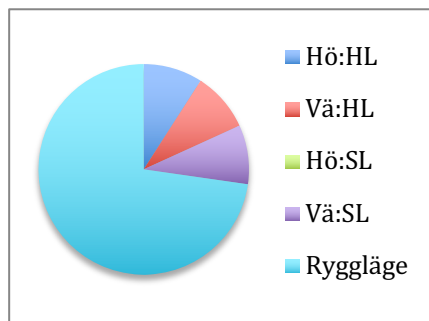
Åldersfördelning mellan lokalerna: Ajvide, Fridtorp, Ire, Visby & Västerbjers. Antal individer (procent) av lokalens population.

Lokal	Child	Adolescent	Adultus	Adultus/Maturus	Maturus	Senilis
Ajvide	16 (27 %)	2 (3 %)	31 (52 %)	2 (3 %)	4 (7 %)	5 (8 %)
Fridtorp	0	0	7 (64 %)	0	3 (27 %)	1 (9 %)
Ire	1 (8 %)	1 (8 %)	5 (39 %)	1 (8 %)	4 (31 %)	1 (8 %)
Visby	6 (13 %)	7 (15 %)	16 (35 %)	4 (9 %)	8 (17 %)	2 (4 %)
Västerbjers	3 (8 %)	2 (5 %)	9 (24 %)	13 (35 %)	1 (3 %)	5 (14 %)

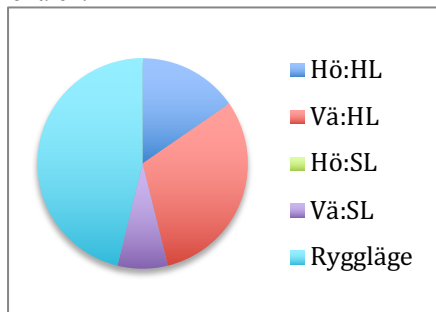
Fördelning av kroppspositioner inom Ajvide-lokalen.

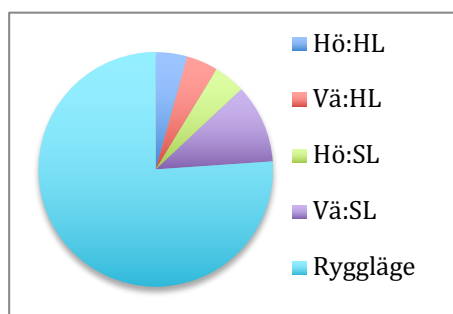
Fördelning av kroppspositioner inom Fridtorp-lokalen.

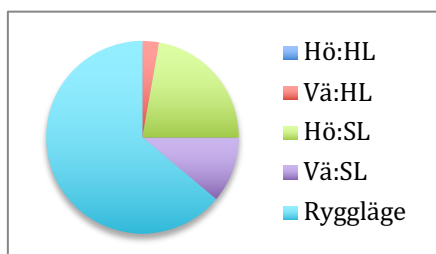
Fördelning av kroppspositioner inom Ire-lokalen.

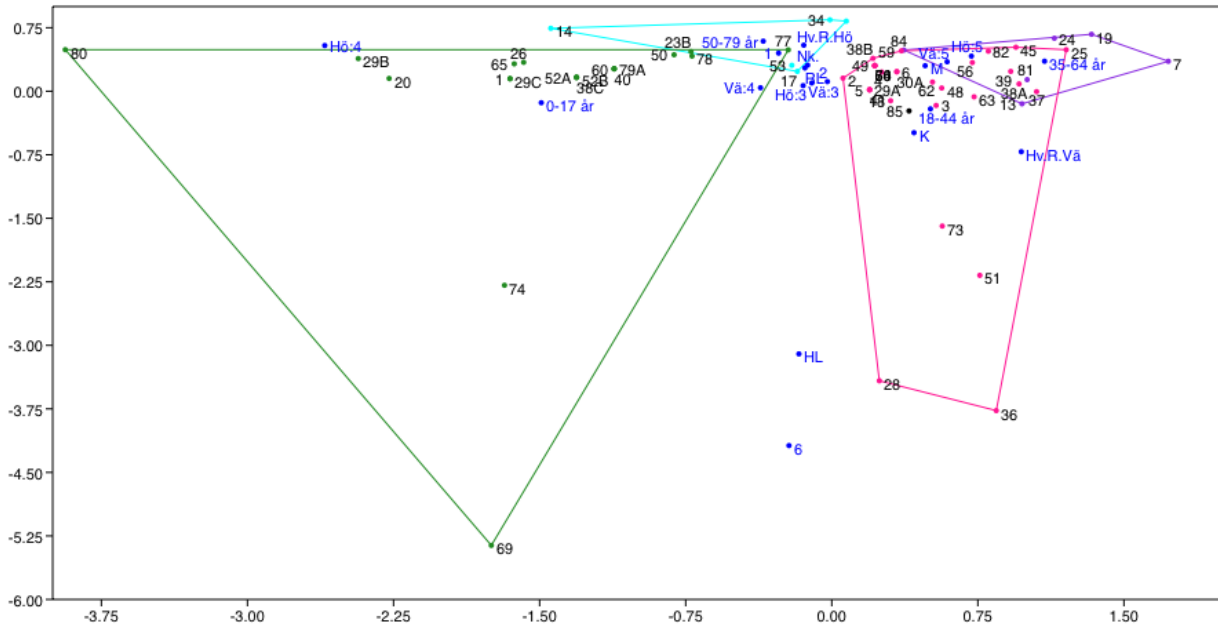
Fördelning av kroppsposition inom Visby-lokalen.

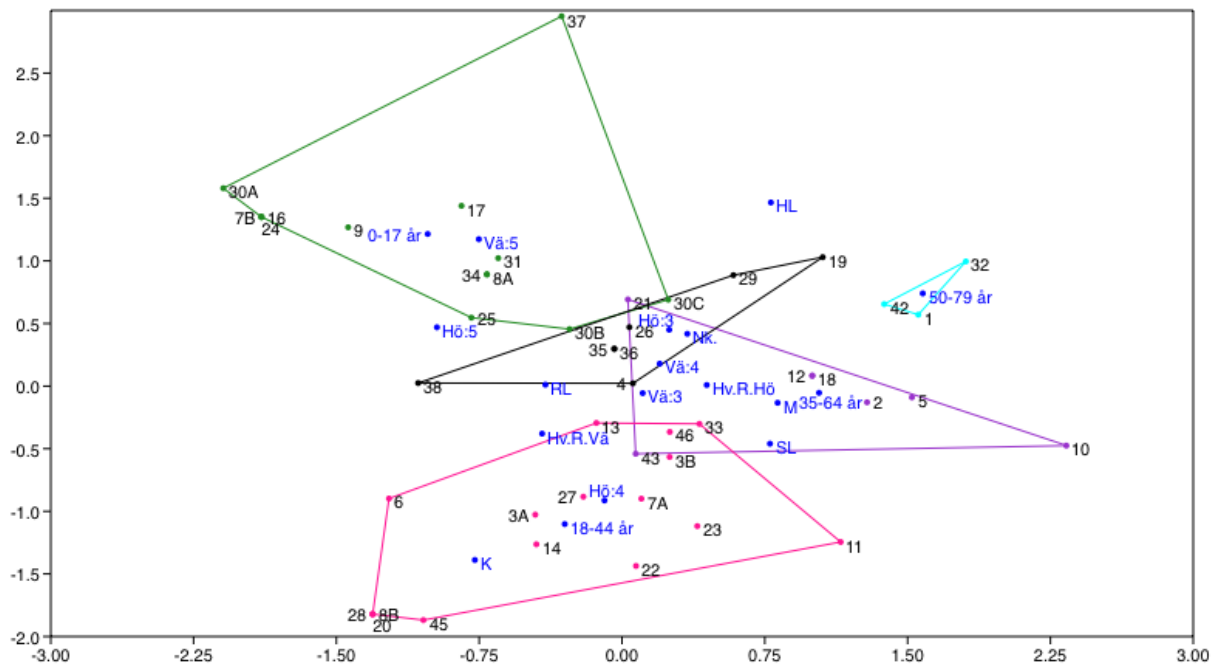
Fördelning av kroppsposition inom Västerbjers-lokalen.

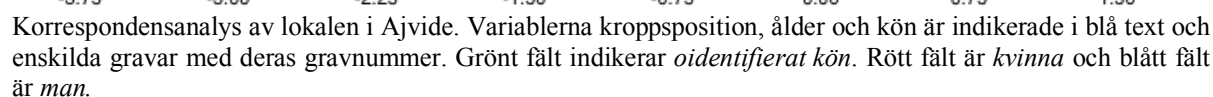
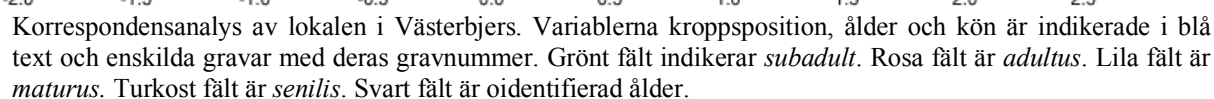
Bilaga 2: Korrespondensanalys av lokalen i Ajvide, Visby och Västerbjers utifrån variablerna ålder, kön och kroppsposition.

Korrespondensanalys av lokalen i Ajvide. Variablerna kroppsposition, ålder och kön är indikerade i blå text och enskilda gravar med deras gravnummer. Grönt fält indikerar *subadult*. Rosa fält är *adultus*. Lila fält är *maturus*. Turkost fält är *senilis*.

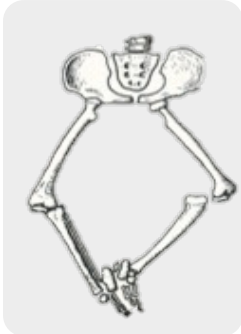

Korrespondensanalys av lokalen i Visby. Variablerna kroppsposition, ålder och kön är indikerade i blå text och enskilda gravar med deras gravnummer. Grönt fält indikerar *subadult*. Rosa fält är *adultus*. Lila fält är *maturus*. Turkost fält är *senilis*. Svart fält är oidentifierad ålder.

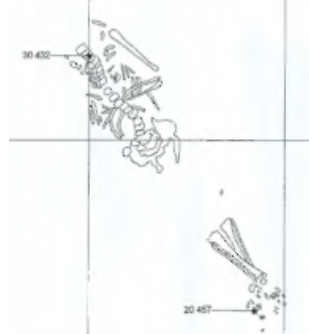

BILAGA 3. Bilder på variabler i korrespondensanalys

De nedre extremiteternas position (Grupp1-2)

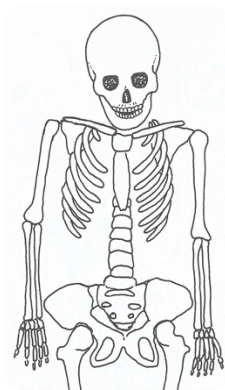

Grupp 1. Grav 63, Västerbjers
(Stenberger et al. 1943:57).

Grupp 2. Grav 4, Ajvide
(Burenhult 2002:66).

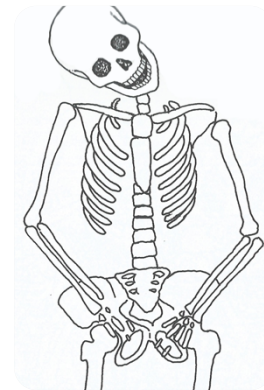
Enskild armposition (Grupp 3–7)

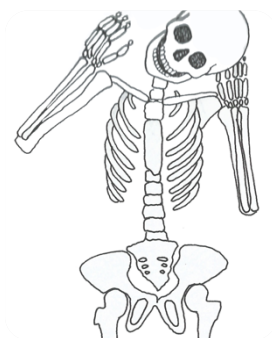
Grupp 3 (Sprague 2005:37).

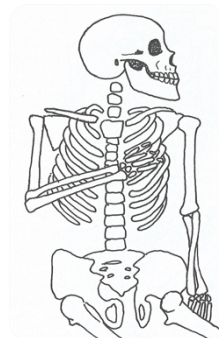
Grupp 4, höger arm. Grav 22,
Visby (Janzon 1974:316).

Grupp 5 (Sprague 2005:42).

Grupp 6 (Sprague 2005:43).

Grupp 7, höger arm.
(Sprague 2005:48).

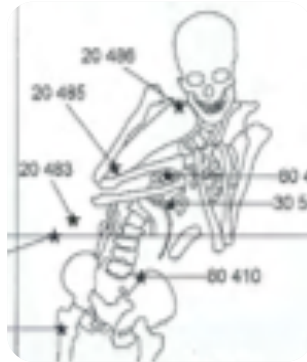
Sammansatt armposition (Grupp 8, 13, 14)

Grupp 8. Grav 9, Västerbjers (Stenberger et al. 1943:37).

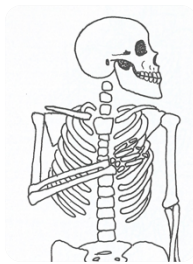

Grupp 13. Grav 20, Västerbjers (Stenberger et al. 1943:41).

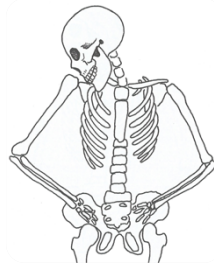

Grupp 14. Grav 19, Ajvide (Burenhult 2002:119).

Kraniet Roterat/Vridet

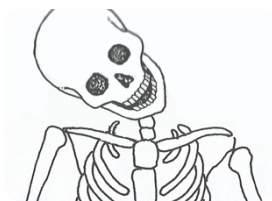

Grupp "Vrid.Vä"
(Sprague 2005:48).

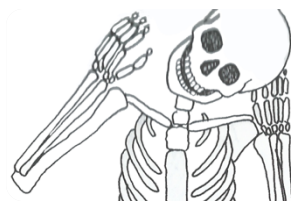

Grupp "Vrid.Ner.Hö"
(Sprague 2005:44).

Kraniet Lateralt/lutande åt sidan

Grupp "Lut. Hö."
(Sprague 2005:42).

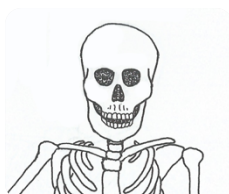

Grupp "Lut. Vä."
(Sprague 2005:43).

Nackläge

Grupp "Nk. Fram."
(Sprague 2005:37).

Grupp "Nk. R."
(Sprague 2005:45).

Grupp "Nk. Vä."
Grav 20, Västerbjers
(Stenberger et al. 1943:41).

Grupp "Nk. Hö."
Grav 63, Västerbjers
(Stenberger et al. 1943:57).

BILAGA 4. Tabell över kroppsposition och mättningsresultat

LOKAL	GRAVNR.	POSITION	Övre Extremiteter		Nedre Extremiteter			
			AV		HV		KV	
			H	V	H	V	H	V
Ajvide	1	RL	-	-	179°	169°	180°	180°
	2	RL	180°	172°	155°	156°	138°	131°
	3	RL	-	-	-	-	151°	172°?
	4	RL	-	62°	-	-	-	-
	5	RL	179°	174°	176°	162°	173°	171°
	6	RL	148°	-	167°	176°	169°	172°
	7	RL	169°	178°	180°	166°	175°	176°
	13	RL	149°	167°?	163°	177°	170°	177°
	14	RL	80°	57°	168°	177°	174°	180°
	17	RL	163°	175°	176°	160°	149°	178°
	18	RL	174°	165°	180°	179°	177°	177°
	19	RL	46°	36°	151°	168°	174°	176°
	20	Fost. (Vä)	-	-	-	-	-	-
	23B	RL	-	-	-	-	178°	178°?
	24	RL	145°	172°	162°?	175°?	179°	180°
	25	RL	155°?	173°	178°	171°	180°	180°
	26	RL	-	-	-	-	-	130°
	28	HL:A	-	170°	145°	121°	32°	0°?
	29A	RL	84°	132°	169°	180°	144°	171°
	29B	RL	127°	142°	178°	167°	175°	173°
	29C	RL	-	-	-	-	-	-
	30A	RL	-	179°	166°	174°	180°	176°
	34	RL (nedre extr.)	-	-	-	-	180°	177°
	36	HL:A (Vä)	-	3°	36°	52°	20°	54°
	37	RL	-	-	169°	151°	174°	169°
	38A	RL	178°	153°	163°	176°	178°	176°
	38B	RL	177°	178°	175°	175°	171°	176°
	38C	RL	-	-	-	-	175°	-
	39	RL	147°	149°	177°	172°	169°	176°
	40	RL	180°	171°	170°	162°	178°	178°
	41	RL	174°	174°	173°	175°	171°	177°
	45	RL	174°	175°	172°	174°	171°	177°
	48	RL	-	-	-	-	-	155°
	49	RL	157°	161°	173°	176°	179°	172°
	50	RL	-	127°	180°	166°	180°	180°
	51	HL (Hö)	-	-	129°?	113°?	-	-
	52A	RL	164°	-	166°	151°	167°?	158°
	52B	RL	180°	180°	168°	166°	158°	172°
	53	RL	170°	167°	171°	169°	174°	178°
	54	RL	156°	165°	168°	176°	172°	175°
	56	RL	-	-	178°?	173°?	171°	169°
	58	RL	126°	174°	171°	136°	174°	106°
	59	RL	137°	-	139°	173°	109°	180°
	60	RL	172°?	156°	154°	177°	180°	168°
	62	RL	159°	160°	178°	157°	168°	178°

LOKAL	GRAVNR.	POSITION	Övre Extremiteter		Nedre Extremiteter			
			AV		HV		KV	
			H	V	H	V	H	V
Ajvide forts.	63	RL	165°	120°	161°	164°	141°	171°
	65	RL?	-	-	-	-	162°	180°
	66	RL	180°	167°	166°	164°	159°	161°
	69	HL (Vä)	-	-	-	-	-	-
	70	RL	-	157°?	178°	175°	159°	176°?
	73	HL:B (Hö)	159°	103°	151°	104°	60°	48°
	74	HL (Hö)	-	-	-	-	-	-
	77	RL	-	136°	155°	178°	170°	176°
	78	RL	180°	176°	176°	165°	180°	174°
	79A	RL	158°	166°	161°	170°	165°	162°
	80	RL	51°	-	166°?	170°?	180°	178°
	81	RL	-	174°	176°	157°	173°	171°
	82	RL	103°	48°?	169°	170°	180°	178°
	84	RL	-	121°	177°	167°	-	176°?
	85	RL	-	-	-	-	-	-
Fridtorp	4	RL	172°	161°	170°	173°	154°	176°
	15	RL	134°	133°	180°	170°	176°	169°
	16A	HL:A (Hö)	180°	75°	117°	108°?	52°	23°?
	16B	RL	175°	172°?	180°	165°	174°	177°
	17	HL:B (Vä)	-	174°	141°	149°	98°	110°
	22	SL (Vä)	90°?	171°?	162°	178°	177°	166°
	24	RL	157°	89°	173°	146°	148°	114°
	25	RL	156°	153°	177°	178°	179°	178°
	26	RL	134°	67°	171°	154°	177°?	137°
	27	RL	162°	177°	161°	170°	163°	150°
	28	RL	97°	76°	180°	168°	177°	176°
Grausne	1A	RL	138°	-	167°?	164°?	180°	176°
	1B	RL	176°	-	164°	178°	171°	169°
Gullrum	1	RL	-	-	-	-	-	-
	2	RL	11.5°	-	180°	180°	180°	180°
Hemmor	1	RL	163°	163°	-	180°	-	180°
	2	HL:A (Hö)	-	139°	127°	93°	33°	30°
	3	HL:A (Hö)	120°?	9°	122°	95°	43°	-
Ire	1	HL:A? (Vä)	-	-	-	-	-	-
	3	RL	180°	-	-	-	-	-
	4	RL?	-	-	180°	180°	180°	180°
	5	RL	180°	180°	180°	180°	180°	180°
	6A	RL	180°	180°	180°	180°	180°	180°
	6B	HL:A (Vä)	107°	150°	92°	94°	40°	35°
	6C	SL (Vä)	105°	160°	150°	142°	150°	149°
	7A	HL:A (Vä)	103°	10°	75°	120°	max.	40°
	7B	HL:A (Hö)	max.	180°	100°	85°	12°	8°
	7C	HL:A (Vä)	127°	5°	125°	145°	10°	50°
	8	HL:A (Hö)	-	167°	155°	145°	58°	8°
	9	RL	112°	-	180°	180°	180°	180°
	10	RL?	-	-	180°	180°	180	180°

LOKAL	GRAVNR.	POSITION	Övre Extremiteter		Nedre Extremiteter			
			AV		HV		KV	
			H	V	H	V	H	V
Visby	1	RL	-	-	-	-	-	-
	2	RL	-	-	-	-	-	-
	3A	RL	-	-	-	-	-	-
	3B	RL	-	-	-	-	-	-
	4	RL	-	-	-	-	-	-
	5	SL? (Hö)	-	-	-	-	-	-
	6	RL	180°	180°	180°	180°	180°	180°
	7A	RL	-	-	180°	180°	180°	180°
	7B	RL?	-	-	180°	180°	180°	180°
	8A	RL?	180°?	180°?	180°?	180°?	180°?	180°?
	8B	RL	-	-	-	-	-	-
	9	RL	152°?	-	180°	180°	180°	180°
	10	SL? (Vä)	-	-	-	172°	-	170°
	11	SL? (Vä)	-	-	-	-	153°	180°
	12	RL	180°	145°	175°	180°	163°	165°
	13	RL?	172°	165°	165°	165°	165°	170°
	14	RL	117°	147°	180°	180°	180°	180°
	16	RL?	-	-	-	-	-	-
	17	RL	180°	180°	180°	180°	180°	180°
	18	RL?	180°	128°	165°	160°	180°	172°
	19	HL? (Vä)	-	-	-	-	-	-
	20	RL	-	-	180°	180°	180°	180°
	21	RL	180°	180°	180°	180°	180°	180°
	22	SL (Hö)	70°	180°	139°	147°	93°	118°
	23	SL (Vä)	58°	180°	133°	147°	172	128°
	24	RL	-	-	-	-	-	-
	25	RL	-	-	-	-	-	-
	26	RL	-	-	-	-	-	-
	27	RL?	-	-	-	-	-	-
	28	RL	-	-	-	-	-	-
	29	HL:A (Hö)	59°	-	32°	43°	-	19°
	30A	RL	-	138°	180°	180°	180°	180°
	30B	SL	180°	180°	180°	180°	-	-
	30C	SL	180°	180°	-	-	-	-
	31	RL	180°?	113°	180°	180°	180°	180°
	32	HL:B (Hö)	180°?	-	-	135°	-	55°
	33	RL	180°	180°	180°	180°	180°	180°
	34	RL	-	-	-	-	-	-
	35	RL	-	-	-	-	-	-
	36	RL	-	-	-	-	-	-
	37	HL (Vä)	-	-	-	-	-	-
	38	RL	-	-	-	-	-	-
	42	RL	180°	-	-	-	-	-
	43	RL	128°	-	-	-	-	-
	45	RL	-	-	-	-	-	-
	46	RL	-	-	-	-	-	-

LOKAL	GRAVNR.	POSITION	Övre Extremiteter		Nedre Extremiteter			
			AV		HV		KV	
			H	V	H	V	H	V
Västerbjers	2	RL	98°	163°	180°	180°	180°	180°
	5	RL	-	-	180°	180°	180°	180°
	6	SL (Hö)	180°	108°	170°	145°	150°	120°
	9	SL (Hö)	145°	160°	175°	155°	157°	137°
	10	SL	180°	180°	180°	180°	180°	180°
	11	RL	-	95°	180°	180°	180°	180°
	12	RL	67°	110°	180°	160°	180°	148°
	20	SL (Vä)	88°	126°	135°	160°	100°	120°
	22	RL	-	-	180°	180°	180°	180°
	24	RL	-	-	180°	180°	180°	180°
	32	RL?	-	-	-	-	-	-
	34	SL (Hö)	170°	135°	174°	160°	163°	150°
	35	RL	max.?	max.?	180°	180°	180°	180°
	36	SL (Hö)	180°	140°	180°	173°	170°	168°
	37	SL (Hö)	-	54°	-	165°	-	165°
	38	RL	144°	90°	180°	180°	180°	180°
	39	SL?(Hö)	180°	-	180°	180°	180°	180°
	41	RL	57°	95°	180°	180°	180°	180°
	42	RL	97°	146°	180°	180°	180°	180°
	43	RL	85°	88°	180°	180°	180°	180°
	61	RL	-	-	-	-	-	-
	62	SL (Vä)	-	180°	180°	180°	165°	165°
	63	HS?	117°	148°	-	-	126°	100°
	65	RL	143°	65°	180°	180°	180°	180°
	67.1:I	RL	128°	138°	180°	180°	180°	180°
	68	SL (Hö)	-	-	-	-	-	-
	78	RL	-	-	-	-	-	-
	79	RL	148°	105°	180°	180°	180°	180°
	80	SL? (Vä)	135°	180°	170°	180°	145°	180°
	82	SL (Hö)	-	115°	-	160°	-	180°
	83	RL	-	145°	180°	180°	180°	180°
	84	RL	80°	180°	180°	180°	180°	180°
	88	HL:B (Vä)	87°	180°	77°	80°	63°	51°
	91	RL?	-	-	-	-	-	-
	92	RL	96°	78°?	180°	180°	180°	180°
	93	RL	158°	149°	180°	180°	180°	180°
	94	RL	-	40°	147°	180°	76°	180°
Västerbys	1:I	RL	180°?	180°?	180°	180°	180°	180°
	1:II	RL	158°	162°	180°	180°	180°	180°

BILAGA 5. Arkeologisk Databas

Lokal	Primärt gravnr.	Sekundärt gravnr.	Utgärningsår	Utgärningsledare	Antal ind.	Kön	Ålder	Kroppposition	Huvudposition	Kranie ori.	Ansiktsriktning	Skelett ori.	Grav ori.
Ajvide	1	-	1983	I. Österholm	1	-	14-15 år (Adolescent)	RL	-	NNÖ	-	NNÖ-SSV	N
	2	-	1983	I. Österholm	1	♀	18-21 år (Adult)	RL	Nk. Vä	VNV	N	VNV-ÖSÖ	N
	3	-	1984	I. Österholm	1	♀?	Adult	RL	-	NNÖ	-	NNÖ-SSV	N
	4	-	1984	I. Österholm	1	♀	30-40 år (Adult)	RL	-	NNV	-	NNV-SSÖ	N
	5	-	1984	I. Österholm	1	♀	20-25 år (Adult)	RL	Nk. Hö	SSV	N	SSV-NNÖ	Ö
	6	-	1984	I. Österholm	1	♀	17-25 år (Adult)	RL	-	N	-	N-S	N
	7	-	1984	I. Österholm	1	♀	40-50 år (Matur)	RL	Vrid. Ner. Vä	VNV	NV	VNV-ÖSÖ	N
	13	-	1986	I. Österholm	1	♀	50-60 år (Matur)	RL	Vrid. Vä	VNV	N	VNV-ÖSÖ	N
	14	-	1986	I. Österholm	1	♀	>50-60 år (Senil)	RL	Nk. Hö	VNV	SÖ	VNV-ÖSÖ	N
	17	-	1986	I. Österholm	1	♀	>60 år (Senil)	RL	-	NNÖ	-	NNÖ-SSV	V
	18	-	1986	I. Österholm	1	♀?	25-35 år (Adult)	RL	-	NNV	-	NNV-SSÖ	V
	19	-	1992	I. Österholm	1	♀	40-50 år (Matur)	RL	Lut. Hö.	NNÖ	-	NNÖ-SSV	V
	20	-	1992	R. Laarje, M. Johansson	1	♂	Spädbarn (2 mån)	Fosterst. (Vä)	-	Ö	-	Ö-V	N
	23A*	-	1992	I. Österholm	1 (2)	♂	40-50 år (Matur)	RL	-	VSV	-	VSV-ÖNÖ	V
	23B	-	1992	I. Österholm	1 (2)	♂	12-13 år (Child)	RL	Nk?	VSV	-	VSV-ÖNÖ	V
	24	-	1992	I. Österholm	1	♂	35-45 år? (Matur)	RL	-	SSV	-	SSV-NNÖ	N
	25	-	1992	I. Österholm	1	♂	20-25 år (Adult)	RL	-	NNV	-	NNV-SSÖ	Ö
	26	-	1992	I. Österholm	1	♂	9-11 år (Child)	RL	-	NNV	-	NNV-SSÖ	Ö
	28	-	1993	I. Österholm	1	♀	Subadult (18-19 år)	HL-A (Hö)	-	SSÖ	-	SSÖ-NNV	Ö
	29A	-	1993	I. Österholm	1 (3)	♀	Adult	RL	Nk. Vä	SV	NV	SV-NÖ	V
	29B	-	1993	I. Österholm	1 (3)	-	4-5 år (Child)	RL	-	SV	-	SV-NÖ	V
	29C	-	1993	I. Österholm	1 (3)	-	2-3 år (Child)	RL	-	SV	-	SV-NÖ	V
	30A	-	1993	I. Österholm	1 (2)	♂	20-25 år (Adult)	RL	-	N	-	N-S	V
	30B*	-	1993	I. Österholm	1 (2)	♀?	Adult	RL	-	N	-	N-S	V
	34	-	1994	I. Österholm	1	♀?	>60 år (Senil)	RL?	-	NNÖ	-	NNÖ-SSV	Ö
	36	-	1994	I. Österholm	1	♀	20-30 år (Adult)	HL-A (Vä)	Vrid. Ner. Vä	V	N	V-Ö	Ö
	37	-	1994	I. Österholm	1	♀	20-30 år (Adult)	RL	-	V	-	V-Ö	Ö
	38A	-	1994	I. Österholm	1 (3)	♀	20-25 år (Adult)	RL	Vrid. Vä	VSV	N	VSV-ÖNÖ	S
	38B	-	1994	I. Österholm	1 (3)	♀	25-35 år (Adult)	RL	Vrid. Hö	VSV	S	VSV-ÖNÖ	S
	38C	-	1994	I. Österholm	1 (3)	♀	3-5 år (Child)	RL	-	VSV	-	VSV-ÖNÖ	S
	39	-	1995	I. Österholm	1	♀	20-40 år (Adult)	RL	Nk? Hö	NV	S?	NV-SÖ	S
	40	-	1994	I. Österholm	1	♀	5-6 år (Child)	RL	Nk?	SV	NV?	SV-NÖ	V
	41	-	1994	I. Österholm	1	♀	30-40 år (Adult)	RL	Nk. Vä	VNV	NV	VNV-ÖSÖ	V
	45	-	1995	I. Österholm	1	♀	30-40 år (Adult)	RL	Nk. Vä	NV	SÖ	NV-SÖ	S
	48	-	1996	I. Österholm	1	♀	20-25 år (Adult)	RL	-	Ö	-	Ö-V	V
	49	-	1996	I. Österholm	1	♀	25-35 år (Adult)	RL	Nk. Vä	V	-	V-Ö	V
	50	-	1997	I. Österholm	1	♀	3-5 år (Child)	RL	Nk?	S	-	S-N	V
	51	-	1997	I. Österholm	1	♀	18-20 år (Adult)	HL (Hö)	-	V	-	V-Ö	S
	52A	-	1997	I. Österholm	1 (2)	-	7 år (Child)	RL	-	NV	-	NV-SÖ	V
	52B	-	1997	I. Österholm	1 (2)	-	18-24 mån (Child)	RL	-	NV	-	NV-SÖ	V
	53	-	1997	I. Österholm	1	♀	>60 år (Senil)	RL	Nk. Fram.	Ö	SV	Ö-V	S
	54	-	1997	I. Österholm	1	♀	Adult (25-35 år)	RL	Nk. Fram.	Ö	V	Ö-V	S
	56	-	1997	I. Österholm	1	♀	Adult (30-40 år)	RL	-	N	-	N-S	S
	58	-	1998	I. Österholm	1	♀	>50 år (Senil)	RL	Vrid. Ner. Hö.	N	VSV	N-S	S
	59	-	1998	I. Österholm	1	♀	25-35 år (Adult)	RL	Nk. Hö	NV	SÖ	NV-SÖ	S
	60	-	1998	I. Österholm	1	♀	ca 7 år (Child)	RL	Nk. Vä?	V	NÖ	V-Ö	S
	62	-	1998	I. Österholm	1	♀	25-30 år (Adult)	RL	Nk. Hö.	S	NNÖ	S-N	S
	63	-	1999	I. Österholm	1	♀	ca 20 år (Adult)	RL	Vrid. Vä.	S	SV	S-N	S

Lokal	Primärt gravnr.	Sekundärt gravnr.	Utgrävningsår	Utgrävningsledare	Antal ind.	Kön	Ålder	Kroppspostion	Huvudposition	Kranie ori.	Ansiktsriktning	Skelett ori.	Grav ori.
Ajvide forts.	65	-	1999	I. Österholm	1	-	3-5 år (Child)	RL?	Nk?	VNV	-	VNV-ÖSÖ	S
	66	-	1999	I. Österholm	1	♂	25-35 år (Adult)	RL?	Nk. Fram?	NÖ	SSV	NÖ-SV	S
	69	-	2000	I. Österholm	1	♂	6-9 mån (Child)	HL (Vä)	-	ÖSÖ	-	ÖSÖ-VNV	SV
	70	-	2000	I. Österholm	1	♂	20-25 år (Adult)	RL	Nk. Fram	SV	NÖ	SV-NÖ	S
	73	-	2001	I. Österholm	1	♀	30-35 år (Adult)	HL:B (Hö)	Vrid. Ner. Vä	VSV	NÖ	VSV-ÖNÖ	S
	74	-	2003	I. Österholm	1	-	0-6 mån (Child)	HL (Hö)	-	V	-	V-Ö	NV
	77	-	2006	I. Österholm	1	♂	7-8 år (Child)	RL	-	V	-	V-Ö	N
	78	-	2006	I. Österholm	1	♂	17-19 år (Subadult)	RL	Vrid. Hö	N	V	N-S	N
	79A	-	2006	I. Österholm	1 (2)	-	ca 8-10 år (Child)	RL	Nk.	SSV	-	SSV-NNÖ	N
	79B*	-	2006	I. Österholm	1 (2)	♀	ca 18-20 år (Adult)	-	-	-	-	-	N
	80	-	2006	I. Österholm	1	♂	2 år (Child)	RL	-	SSV	-	SSV-NNÖ	N
	81	-	2006	I. Österholm	1	♂	40-50 år (Matur)	RL	Vrid. Ner. Vä?	NV	Ö?	NNV-SSÖ	N
	82	-	2006	I. Österholm	1	♂	25-35 år (Adult)	RL	Nk. Hö.	NV	N	NNV-SSÖ	N
	84	-	1984	B. Schönback/I. Österholm	1	♂	ca 30-57 år (Matur)	RL	Nk?	ÖSÖ	-	ÖSÖ-VNV	N
	85	-	2008	G. Runesson	1	♂	>25 år (Adult-Senil)	RL	-	Ö	-	Ö-V	N
Fridtorp	4	-	1976	K. Ålja & G. Wickman-Nydolf	1	♂	>60 år (Senil)	RL	-	ÖNÖ	-	ÖNÖ-VSV	Ö
	15	-	1976-77	N-G. Nydolf/G. Wickman-Nydolf.	1	♂	35-40 år (Adult)	RL	Nk. Fram.	ÖNÖ	VSV	ÖNÖ-VSV	V
	16A	-	1976-77	N-G. Nydolf/G. Wickman-Nydolf.	1 (2)	♂	25-30 år (Adult)	HL:A (Hö)	Vrid. Hö	ÖNÖ	NV	ÖNÖ-VSV	V
	16B	-	1976-77	N-G. Nydolf/G. Wickman-Nydolf.	1 (2)	♂	25-30 år (Adult)	RL	Vrid. Vä	NÖ	SÖ	NÖ-SV	V
	17	-	1976-77	N-G. Nydolf/G. Wickman-Nydolf.	1	♀	>20 år (Adult)	HL:B (Vä)	-	ÖNÖ	-	ÖNÖ-VSV	V
	22	-	1977-78	S. Englund	1	♀	25-30 år (Adult)	SL (Vä)	Vrid. Vä	ÖNÖ	SÖ	ÖNÖ-VSV	V
	24	-	1977-79	S. Englund	1	♀	35-40 år (Adult)	RL	Nk. Vä	V	NÖ	V-Ö	Ö
	25	-	1977-80	S. Englund	1	♀	45-50 år (Matur)	RL	Nk. Hö?	N	SV?	N-S	V
	26	-	1977-81	S. Englund	1	♀	35-40 år (Adult)	RL	Vrid. Hö	ÖNÖ	N	ÖNÖ-VSV	Ö
	27	-	1977-82	S. Englund	1	♂	45-50 år (Matur)	RL	Nk. Hö	N	S	N-S	Ö
	28	-	1977-83	S. Englund	1	♂	45-50 år (Matur)	RL	Vrid. Hö.	ÖNÖ	N	ÖNÖ-VSV	Ö
	1	-	1891	H. Hansson	1	♂	Adult (30-40 år)	RL	Vrid. Vä.	V	N?	VNV-ÖSÖ	NÖ
	2	-	1893	H. Hansson	1?	-	-	RL	-	N	-	NNV-SSÖ	SV
	1A	-	1988	I. Österholm	1 (2)	♂	49-63 år (Matur)	RL	-	V	-	V-Ö	-
	1B	-	1988	I. Österholm	1 (2)	-	9-12 år (Child)	RL	Vrid. Ner. Hö.	V	SÖ	V-Ö	-
Hemmor	1	-	1903	O.V. Wennersten	1?	♂	Adult/Matur	RL	-	V	-	VSV-ÖNÖ	V
	2	-	1903	O.V. Wennersten	1?	-	Adolescent (14-15 år)	HL:A (Hö)	Vrid. Hö.	N	V	NNÖ-SSV	Ö
	3	-	1903	O.V. Wennersten	1	♀	Adult	HL:A (Hö)	-	V	-	V-Ö	V
Ire	1	-	1914	O.V. Wennersten	1	♂	Adult (Matur-Senil)	HL:A? (Vä)	Vrid. Vä.	-	S?	NÖ-SV	N
	3	2/1952	1952	G. Arwidsson	1	♀	Adult (25-30 år)	RL	Vrid. Ner. Vä.	S	N	SSV-NNÖ	S
	4	1/1955	1955	G. Arwidsson	1	♂	Matur (40-60 år)	RL	-	Ö	-	ÖNÖ-VSV	N
	5	1/1957	1957	G. Arwidsson	1	♀	Adult (30-40 år)	RL	Vrid. Ner. Hö.	Ö	NV	Ö-V	N
	6A	2/1957	1957	G. Arwidsson	1 (3)	♀	18-20 år (Adult)	RL	Vrid. Ner. Hö.	N	SV	N-S	N
	6B	2/1957	1957	G. Arwidsson	1 (3)	-	Adolescent (12-13 år)	HL:A (Vä)	Vrid. Ner. Vä.	S	NV	S-N	N
	6C	2/1957	1957	G. Arwidsson	1 (3)	♂	Matur (40-50 år)	SL (Vä)	Vrid. Vä.	S	V	S-N	N
	7A	1/1958	1958	G. Arwidsson	1 (3)	♂	Adult (30-40 år)	HL:A (Vä)	Vrid. Hö.	SV	NV	VSV-ÖNÖ	S
	7B	1/1958	1958	G. Arwidsson	1 (3)	-	2.5-3 år (Child)	HL:A (Hö)	Vrid. Hö.	SV	SÖ	VSV-ÖNÖ	S
	7C	1/1958	1958	G. Arwidsson	1 (3)	♂	Matur (50-60 år)	HL:A (Vä)	Vrid. Hö.	V	-	V-Ö	S
	8	2/1958	1958	G. Arwidsson	1	♀	40-50 år (Matur)	HL: A (Hö)	Vrid. Ner. Vä.	Ö	S	ÖNÖ-VSV	S
	9	1/1959	1959	G. Arwidsson	1	♀	25-35 år (Adult)	RL	Nk. R.	N	-	N-S	S
	10	3/1959	1959	G. Arwidsson	1	♂	>50 år (Senil)	RL?	-	Ö	-	NÖ-SV	S

Lokal	Primärt gravnr.	Sekundärt gravnr.	Utgrävningsår	Utgrävningsledare	Antal ind.	Kön	Ålder	Kroppsposition	Huvudposition	Kranie ori.	Ansiktsriktning	Skelett ori.	Grav ori.
Visby	1	1909 års skelett nr 1	1909	O.V. Wennersten	1	♂	>50 år (Senil)	RL	Nk. R.	V	-	V-Ö	N
	2	1909 års skelett nr 2	1909	O.V. Wennersten	1	♀	40-50 år (Matur)	RL	-	N	-	NÖ-SV	N
	3A	1909 års skelett nr 3	1909	O.V. Wennersten	1 (4?)	♀	Adult (20-25 år)	RL	Nk. R.	N	-	N-S	N
	3B	1909 års skelett nr 4	1909	O.V. Wennersten	1 (4?)	♀	Adult (30-35 år)	RL	Nk. R.	N	-	N-S	N
	3C*	-	1909	O.V. Wennersten	1 (4?)	♀	10-11 år (Child)	-	-	-	-	-	N
	3D*	-	1909	O.V. Wennersten	1 (4?)	-	2-2.5 år (Child)	-	-	-	-	-	N
	4	1909 års skelett nr 5	1909	O.V. Wennersten	1	♂	-	RL	Vrid. Hö	N	V	NNV-SSÖ	N
	5	1924 års skelett nr 1 (V)	1924	J. Nihlén	1	♂	40-50 år (Matur)	SL? (Hö)	Vrid. Hö	N	V	N-S	N
	6	1924 års skelett nr 2 (IV)	1924	J. Nihlén	1	♀	30-40 år (Adult)	RL	Vrid. ner. Vä	V	N	V-Ö	S
	7A	1924 års skelett nr 4 (III)	1924	J. Nihlén	1 (2?)	♀	Adult	RL	-	N	-	N-S	S
	7B	1924 års skelett nr 5 (II)	1924	J. Nihlén	1 (2?)	-	8 år (Child)	RL	-	N	-	N-S	S
	8A	1925 års skelett nr 1 (I)	1925	J. Nihlén	1 (2?)	-	4 år (Child)	RL	-	N	-	NNÖ-SSV	S
	8B	1925 års skelett nr 3 (III)	1925	J. Nihlén	1 (2?)	♀?	Adult	RL	-	N	-	NNÖ-SSV	S
	9	1925 års skelett nr 2 (II)	1925	J. Nihlén	1?	-	12 år (Adolescent)	RL	Vrid. ner Hö	N	SV	NNÖ-SSV	S
	10	1936 års grav 1	1936	E.B. Lundberg	1	♂	50-60 år (Matur)	SL? (Vä)	-	S	-	S-N	S
	11	1936 års grav 2	1936	E.B. Lundberg	1?	♀	Adult	SL? (Vä)	-	Ö	-	Ö-V	S
	12	1937 års grav 3	1937	E.B. Lundberg	1	♂	Matur (40-50 år)	RL	Vrid. Hö	N	V	NNÖ-SSV	S
	13	1937 års grav 4	1937	E.B. Lundberg	1	♂	Adult (25-30 år)	RL	Vrid. Ner. Hö	N	V	N-S	S
	14	1937 års grav 5	1937	E.B. Lundberg	1	♀	20 år (Adult)	RL	Vrid. Ner. Hö	N	SV	N-S	S
	16	1937 års grav 7	1937	E.B. Lundberg	1	-	5-6 år (Child)	RL	-	V	-	V-Ö	S
	17	1937 års grav 8	1937	E.B. Lundberg	1 (?)	-	15-16 år (Adolescent)	RL	Nk. R.	N	-	N-S	S
	18	1937 års grav 9	1937	E.B. Lundberg	1	♂	Matur (40-50 år)	RL	Vrid. Ner. Hö	N	V	NNÖ-SSV	S
	19	1937 års grav 10	1937	E.B. Lundberg	1?	♂	-	HL? (Vä)	Vrid. Ner. Hö	S	N	SÖ-NV	S
	20	1937 års grav 11	1937	E.B. Lundberg	1?	♀	Adult	RL	-	N	-	NNÖ-SSV	S
	21	1937 års grav 12	1937	E.B. Lundberg	1	♂	Matur (50-60 år)	SL (Hö)	Nk. Fram.	N	-	NNÖ-SSV	S
	22	1937 års grav 13	1937	E.B. Lundberg	1	♀	Adult (30-40 år)	SL (Hö)	Vrid. Hö	V	S	VNV-ÖSÖ	S
	23	1937 års grav 15	1937	E.B. Lundberg	1	♂?	Adult	SL (Vä)	Vrid.Upp.Vä	Ö	Ö	Ö-V	S
	24	1937 års grav 16	1937	E.B. Lundberg	1	-	Subadult (<18 år)	RL	-	N	-	omkr. N-S	S
	25	1937 års grav 22	1937	L. Bergström	1?	-	3 år (Child)	RL?	Vrid.Vä	-	-	-	S
	26	1937 års grav 25	1937	M. Stenberger	1	-	-	RL	-	N	-	NV-SÖ	S
	27	1937 års grav 26	1937	E.B. Lundberg	1	♂	Adult (30-40 år)	RL?	Vrid. Vä.	N	Ö	NV-SÖ	S
	28	27/II/1937	1937	E.B. Lundberg	1	♀?	Adult (30-40 år)	RL?	-	N	-	omkr. NÖ-SV	S
	29	1/1939	1939	G. Svahnström	1	♂	Framspriden ålder (Adult/Matur)	HL-A (Hö)	Nk. R.	S	-	S-N	N
	30A	1/1960-61	1960-61	E. Nylén	1 (3?)	♂	14-15 år (Adolescent)	RL	-	S	-	S-N	N
	30B	1/1960-61	1960-61	E. Nylén	1 (3?)	-	13-14 år (Adolescent)	SL (Vä)	Vrid. Vä.	S	V	S-N	N
	30C	1/1960-61	1960-61	E. Nylén	1 (3?)	-	15-17 år (Adolescent)	SL (Vä)	Nk. Vä.	S	NV	S-N	N
	31	2/1960	1960	E. Nylén	1	-	2.5-3.5 år (Child)	RL	-	N	-	N-S	N
	32	3/1960	1960	E. Nylén	1	♂	Matur (50-60 år)	HL-B (Hö)	Vrid. Ner. Hö	Ö	S	ÖSÖ-VNV	N
	33	1/1962	1962	E. Nylén	1	♂	Adult (25-30 år)	RL	Vrid. Ner. Hö	Ö	N	Ö-V	N
	34	-	1971	R. Engeström	1	-	12-14 år (Adolescent)	RL	-	N	-	N-S	S
	35	-	1971	R. Engeström	1	-	-	RL	-	N	-	N-S	S
	36	-	1974	E. Swanström	1	-	-	RL	-	N	-	V-Ö	N
	37	-	1974	E. Swanström	1	-	-	HL (Vä)	-	N	-	NNV-SSÖ	N
	38	-	1974	E. Swanström	1	-	-	RL	-	N	-	N-S	N
	42	-	1983	P. Flyg & A. Olsson	1	♂?	ca 5-7 år (Child)	RL	-	N	-	NNV-SSÖ	N
	43	-	1983	P. Flyg & A. Olsson	1	♀	Senil	RL	Nk. Fram.	S	N	S-N	S
	44	-	1984	L. Zerpe	1	♀	Matur	RL	-	N	-	N-S	S
	45	-	1984	L. Zerpe	1	♀	Adult (20-25 år)	RL	-	N	-	N-S	S
	46	-	1984	L. Zerpe	1	♂	Adult (20-25 år)	RL	-	N	-	N-S	S

Lokal	Primärt gravnr.	Sekundärt gravnr.	Utgrävningsår	Utgrävningsledare	Antal ind.	Kön	Ålder	Kroppsposition	Huvudposition	Kranie ori.	Ansiktsriktning	Skelett ori.	Grav ori.
Västerbjers	2	-	1943	M. Stenberger	1	♂	Adult/Matur	RL	Vrid. Ner. Hö.	N	SV	N-S	V
	5	-	1943	M. Stenberger	1	-	13-14 år (Adolescent)	RL	-	S	-	S-N	V
	6	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult/Matur	SL (Hö)	Lut. Hö.	Ö	-	Ö-V	V
	9	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Matur/Senil	SL (Hö)	Vrid. Ner. Hö.	S	NÖ	S-N	N
	10	-	1943	M. Stenberger	1 (2?)	♂	Adult/Matur	SL	Nk. R.	S	-	S-N	N
	10*	-	1943	M. Stenberger	1 (2?)	-	3-4 år (Child)	-	-	-	-	-	N
	11	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult	RL	-	NNÖ	-	NNÖ-SSV	V
	12	-	1943	M. Stenberger	1	♂	Adult/Matur	RL	Nk.R.	N	-	N-S	V
	20	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult (Matur/Senil)	SL (Vä)	Nk.Vä.	NNÖ	S	NNÖ-SSV	V
	22	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult-Senil	RL	Nk?	ÖNÖ	-	ÖNÖ-VSV	V
	24	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult/Matur	RL	Nk?	NNÖ	-	NNÖ-SSV	V
	32	-	1943	M. Stenberger	1	♂?	-	RL?	Nk. Fram.	S	N	S-N	Ö
	34	-	1943	M. Stenberger	1	♂	Adult/Matur	SL (Hö)	Vrid. Ner. Hö.	N	V	N-S	S
	35	-	1943	M. Stenberger	1	♂	-	RL	Nk?	N	-	N-S	S
	36	-	1943	M. Stenberger	1	♂	Adult	SL (Hö)	Vrid. Hö.	N	V	N-S	S
	37	-	1943	M. Stenberger	1	-	12-14 år (Adolescent)	SL (Hö)	-	NV	-	NV-SÖ	S
	38	-	1943	M. Stenberger	1	-	-	RL	Nk. Hö?	NNV	SV?	NNV-SSÖ	N
	39	-	1943	M. Stenberger	1	♂?	-	SL? (Hö)	Vrid. Ner. Hö?	N	SV?	N-S	N
	41	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult/Matur	RL	Nk.Fram.	N	S	N-S	N
	42	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Matur	RL	Nk.	SSV	-	SSV-NNÖ	N
	43	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult-Senil	RL	Nk?	N	-	N-S	N
	61	-	1943	M. Stenberger	1	♂	Senil	RL	-	N	-	N-S	Ö
	62	-	1943	M. Stenberger	1	♀	20-30 år (Adult)	SL (Vä)	Nk.R.	NNÖ	-	NNÖ-SSV	Ö
	63	-	1943	M. Stenberger	1	♂	Adult/Matur	HS?	Nk. Hö.	NNV	SV	NNV-SSÖ	S
	65	-	1943	M. Stenberger	1	♂	Adult (30-40 år)	RL	Nk. Fram.	NNÖ	S	NNÖ-SSV	Ö
	67.1:I	-	1943	M. Stenberger	1 (2)	♀	Adult/Matur	RL	Lut. Vä.	NV	SÖ	NV-SÖ	V
	67.1:II*	-	1943	M. Stenberger	1 (2?)	-	3 år (Child)	-	-	N	-	NV-SÖ	V
	68	-	1943	M. Stenberger	1 (2?)	♀?	10-12 år (Child)	SL (Hö)	-	NNV (N)	-	NNV-SSÖ	S
	68*	-	1943	M. Stenberger	1 (2?)	♀?	Adult	-	-	-	-	-	S
	78	-	1943	M. Stenberger	1	-	5 år (Child)	RL	-	NV (N)	-	NV-SÖ	N
	79	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult/Matur	RL	Nk. Fram.	NNÖ (N)	S	NNÖ-SSV	S
	80	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Senil (>60 år)	SL? (Vä)	Vrid. Ner. Vä.	NNÖ (N)	SÖ	NNÖ-SSV	S
	82	-	1943	M. Stenberger	1	♂	ca 18 år (Adult)	SL (Hö)	Vrid. Hö.	SSV (S)	Ö	SSV-NNÖ	Ö
	83	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Senil	RL	-	N	-	N-S	Ö
	84	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult	RL	Lut. Hö?	N	-	N-S	Ö
	88	-	1943	M. Stenberger	1	♀	Adult/Matur	HL:B (Vä)	Vrid. Ner. Vä.	N	SÖ	N-S	Ö
	91	-	1943	M. Stenberger	1	♀	<1 år (Child)	RL?	-	NV	-	NV-SÖ	S
	92	-	1/1950	G. Arwidsson	1	♀	Senil (>60 år)	RL	-	NNÖ (N)	-	NNÖ-SSV	V (SV)
	93	-	2/1950	G. Arwidsson	1	♂	Adult (30-40 år)	RL	Nk. Fram.	NÖ (N)	SV	NÖ-SV	V
	94	-	1/1963	H. Bendegård	1	♂	Adult (25-30 år)	RL?	-	NV (N)	-	NV-SÖ	V
Västerbys	1:I	1/1949, skelett I	1949	G. Arwidsson	1 (2)	♂	Matur (50-60 år)	RL	Vrid. Hö?	VNV	S?	VNV-ÖSÖ	-
	1:II	1/1949, skelett II	1949	G. Arwidsson	1 (2)	♀	50-67 år (Senil)	RL	Vrid. Vä.	VNV	N	VNV-ÖSÖ	-